

เรียนรู้อาชีพ จากฐานชุมชน

จัดทำโดย

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

สงวนลิขสิทธิ์

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

อาคาร เอส.พี. (อาคารเอ) ชั้นที่ 13 เลขที่ 388 ถนนพหลโยธิน

แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์ 0-2079-5475 กด 8

บรรณาธิการและคณะทำงาน

กรรมการบริหาร คณะอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ นักวิชาการ/เจ้าหน้าที่ กสศ. และทีมหนุนเสริมวิชาการโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

จัดทำเนื้อหา ออกแบบและความควบคุมการผลิต

บริษัท ไอแอนดีไอ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด

พิมพ์ที่

บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด

คำนำ

คงปฏิเสธไม่ได้ว่าปัญหาใหญ่ที่สุดของประเทศไทยในขณะนี้คือปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้าน ๆ อื่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา สุขภาพ การประกอบอาชีพ และคุณภาพชีวิตต่าง ๆ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) จัดตั้งขึ้นตามข้อเสนอของคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา โดยปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 54 พ.ร.บ. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561 ประกาศบังคับใช้เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2561 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา ช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา รวมทั้งเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู โดยให้รัฐเป็นผู้จัดสรรงบประมาณให้กองทุน และมีการบริหารงานที่เป็นอิสระ

กสศ. มีภารกิจในการช่วยเหลือดูแลกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส นับตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยแรงงานให้ได้รับโอกาสทางการศึกษา เพื่อบรรเทาความยากจนอันเป็นรากเหง้าของปัญหาอื่น ๆ ซึ่งหากแก้ไม่ได้ ปัญหานี้จะส่งต่อวนเวียนไปข้ามชั่วคน จากพ่อแม่ส่งต่อไปถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน เพราะมีกลุ่มคนที่เข้าไม่ถึงการศึกษา หรือได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพต่างกัน

ทั้งนี้ กสศ. มีความเชื่อว่า ถ้าคนสามารถเข้าสู่ระบบการศึกษา ได้รับการศึกษาที่ดีพอสมควร ก็จะสามารถหลุดออกจากความเหลื่อมล้ำไปได้ในระยะยาว ทำให้มีแนวทางในการประกอบอาชีพ มีรายได้ที่ดีขึ้น กสศ. เป็นหน่วยงานเล็ก ๆ การแก้ปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำที่มีรากเหง้ายาวนานนับ 10 ปี ถือเป็นปัญหาใหญ่ที่ กสศ. ไม่สามารถแก้ไขได้โดยลำพัง ด้วยเหตุนี้ กสศ. จึงพยายามดึงความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน เข้ามาช่วยกันแก้ปัญหาสำคัญของประเทศ

สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาของ กสศ. จะใช้ ‘ความรู้’ นำในรูปแบบ Education for All เริ่มตั้งแต่เด็กปฐมวัย เด็กในระบบการศึกษา เด็กนอกระบบการศึกษา ระดับอาชีวศึกษา ระดับปริญญาตรี รวมไปถึงคนว่างงาน ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยระดับความช่วยเหลือจะแตกต่างกันไปตามลำดับความสำคัญ เช่น เด็กยากจนพิเศษและกลุ่มเสี่ยงที่จะหลุดออกจากระบบการศึกษา ถือเป็นกลุ่มที่ได้รับความช่วยเหลือเร่งด่วน เป็นต้น

ส่วนกลุ่มคนว่างงาน ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กสศ. ได้จัดทำโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานขึ้นเมื่อปี 2562 เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาคนในการขับเคลื่อนประเทศ และสร้างความสามารถในการแข่งขันตามเจตนารมณ์ของแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (2560 - 2579) และนโยบายประเทศไทย 4.0 ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนประเทศไทยด้วยนวัตกรรมและการพัฒนาประเทศในระยะเวลา 20 ปี

โครงการนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะแรงงานที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาส โดยเฉพาะแรงงานนอกระบบ ให้เป็นผู้ประกอบการรุ่นใหม่และแรงงานฝีมือ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานนำร่องใน 65 พื้นที่ทั่วประเทศ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีสัดส่วนความยากจน การว่างงานสูง และมีดัชนีความก้าวหน้าของมนุษย์ต่ำ (Human Achievement Index - HAI) อย่างไรก็ตามเพื่อให้โครงการฯ บรรลุเป้าหมาย กระบวนการทำงานจึงมีการวิเคราะห์ศักยภาพและจัดทำแผนงานร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดรูปแบบการพัฒนาทักษะอาชีพแบบครบวงจร ใช้ฐานทุนที่มีอยู่ในชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนา จนกระทั่งสามารถยกระดับฝีมือและทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นทักษะเฉพาะอาชีพที่สามารถใช้ปฏิบัติจริงในชุมชนหรือสถานประกอบการ ทักษะการบริหารจัดการในศตวรรษที่ 21 เช่น การฝึกวิเคราะห์ การใช้ไอทีและเทคโนโลยี การติดต่อประสานงาน หรือการทำงานเป็นทีมและเป็นเครือข่าย รวมถึงมีแผนประกอบอาชีพจนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ถือเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ ทักษะ และกระบวนการคิด เป็นการติดต่อหาช่องทางปัญญาให้กับกลุ่มเป้าหมายควบคู่ไปกับการพัฒนาอาชีพบนฐานทุนที่มีอยู่ในชุมชน อันนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง การพัฒนาคุณภาพชีวิต และชุมชนอย่างยั่งยืนได้ในระยะยาว

ด้วยความนับถือ
คณะทำงาน กสศ.

สารบัญ

1 ปับนเส้นทางทุนสร้างโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ‘คุณค่าและความหมาย’ ของการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ศ.ดร.สมพงษ์ จิตระดับ	6
คุณค่า ความหมาย นโยบายที่ควรจะเป็น ดร.สมคิด แก้วทิพย์	9
‘สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างชุมชน’ กระบวนการพัฒนาอาชีพที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน	12
‘Mix and Match’ ความลงตัวของผ้าทอจากภูมิปัญญา ‘สตรีภูซาง’ ศูนย์การศึกษาครอบครัวและศึกษาตามอัธยาศัยภูซาง จังหวัดพะเยา	23
‘นวดแผนโบราณ’ แนวทางสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุ วิทยาลัยชุมชนพิจิตร จังหวัดพิจิตร	33
‘โอกาสและอาชีพ’ ของสตรีปกาเกอญอ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าแม่แดดน้อย จังหวัดเชียงใหม่	43
‘แอนด์อินแอนด์’ สร้างเศรษฐกิจฐานชุมชน วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส	53

<p>‘แปรรูปผลิตภัณฑ์จากชุมชน’ โมเดลการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร จังหวัดชุมพร</p>	<p>63</p>
<p>‘พสานองค์ความรู้ในพื้นที่’ แนวคิดการพัฒนาเด็กเยาวชนสถานพินิจฯ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช</p>	<p>73</p>
<p>‘เชื่อมโยงทุน+ความรู้+ภาคีเครือข่าย’ สร้างแบรนด์เกษตรอินทรีย์ ตำบลหนองสนิท องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสนิท จังหวัดสุรินทร์</p>	<p>83</p>
<p>‘ผู้ประกอบการอาหารขนาดย่อม’ อนาคตของพ่อแม่วัยรุ่น กลุ่มคนวัยใส จังหวัดเชียงใหม่</p>	<p>93</p>
<p>แปลงความรู้จากฐานชุมชน...สร้างรายได้ ลดรายจ่ายในครัวเรือน ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนพริก จังหวัดขอนแก่น</p>	<p>103</p>
<p>สร้างอาชีพ...สร้างคุณค่าคนพิการ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาคนพิการ จังหวัดนครราชสีมา</p>	<p>113</p>

1 ปีบนเส้นทางทุนสร้างโอกาสการเรียนรู้ ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ‘คุณค่าและความหมาย’ ของการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

ศ.ดร.สมพงษ์ จิตระดับ

ประธานอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนและประชากรวัยแรงงานนอกระบบ

ตลอดระยะเวลา 1 ปีของการดำเนินงานทุนสร้างโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ที่เข้าไปฝึกทักษะอาชีพให้กับผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาส ได้มี ‘โอกาส’ พัฒนาคุณภาพชีวิตดีขึ้นแล้ว ยังเกิด ‘องค์ความรู้’ และ ‘เครื่องมือ’ ในการบริหารจัดการชุมชน และที่สำคัญคือเกิด ‘กระบวนการเรียนรู้’ ที่ยึดโยงกับฐานทุนชุมชน พลิกฟื้นต้นทุนดี ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนที่ถูกทำลาย ถูกเบียดบัง และถูกกดทับให้กลับคืนมา

ในอดีตที่ผ่านมา องค์ความรู้เหล่านั้นนอกจากจะไม่มีผลต่อการเจริญเติบโตของเมืองแล้ว ยังถูกกดทับด้วยระบบคิดว่าเป็นความรู้ของสามัญชน แต่ 1 ปีของการทำโครงการฯ กสศ. ค้นพบว่า เวลาที่คนชมชานกลับจากเมืองใหญ่ในสภาพล้มลุกคลุกคลานจากวิกฤตเศรษฐกิจ หรือสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ชุมชนได้กลับมาทำหน้าที่เป็นหลังพิงฝา ดูแลคนกลุ่มนี้ด้วยความเอาใจใส่ และค่อย ๆ พัฒนาให้เขาสามารถพลิกฟื้นตัวเองกลับมาใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรีได้อีกครั้ง

“สิ่งที่ กสศ. ค้นพบตลอดระยะเวลา 1 ปีของโครงการฯ นี้คือ องค์ความรู้ต่าง ๆ ของคนในชุมชนไม่เคยปรากฏเป็นตำรา หรือลายลักษณ์อักษร แต่เป็นความรู้ที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ดีที่สุดของประเทศเลยก็ว่าได้ เพราะทำให้เราเห็นว่า การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีอาชีพ มีรายได้ อยู่ในระบบชุมชนที่อบอุ่น อยู่ในสังคมที่เป็นเครือญาติ ไม่แข่งขันกันอย่างเอาเป็นเอาตาย แต่ร่วมมือกันอย่างกลมกลืนมิตร เราต้องดึงองค์ความรู้จากชุมชนออกมา แล้วเปิดโอกาสให้เขาได้พัฒนาเรื่องการศึกษา สาธารณสุข รวมถึงอาชีพจากฐานความรู้เดิม โดยไม่จำเป็นต้องดึงเขาออกมาจากชุมชน

แต่สิ่งสำคัญคือ เราต้องเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน และ **‘เชื่อมโยง’** งบประมาณ องค์ความรู้ และภาคีเครือข่าย เข้ามาช่วยหนุนเสริมให้เขาสามารถพัฒนาชุมชนต่อไปได้อย่างยั่งยืน”

กล่าวได้ว่า ชุมชนเป็นหน่วยเล็ก ๆ ในสังคมไทย แต่หน่วยเล็ก ๆ แห่งนี้กลับกลายเป็นที่พึ่งให้กับผู้คนที่กำลังบาดเจ็บจากระบบเศรษฐกิจ พ่ายแพ้กับโรคอุบัติใหม่ เช่น โควิด-19 หรือปัญหาต่าง ๆ ที่ถูกรุมร่ำมาจากสังคมเมือง ดังเช่น ชุมชนบ้านแม่แตดน้อย อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ที่ดำเนิน **โครงการพัฒนาอาชีพของกลุ่มสตรีป่าเกอฮะผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์** พบว่าชุมชนแห่งนี้มีอัตราของโรคซึมเศร้าและฆ่าตัวตายสูงมาก กลุ่มผู้หญิงที่เสี่ยงกับการติดเชื้อ HIV แต่ผู้นำชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาเหล่านี้ จนทำให้อัตราการฆ่าตัวตายหรือภาวะซึมเศร้าน้อยลงอย่างมาก โดยใช้ระบบเครือข่าย ระบบการพูดคุย การสร้างงาน สร้างรายได้ การสนับสนุนเรื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ทำให้เกิดข้อค้นพบว่า **“เราไม่ใช่คนที่รู้ดีหรือรู้มากกว่าคนในชุมชน แต่เราเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ไปกับคนในชุมชน”**

สำหรับปัญหาพ่อแม่วัยรุ่นที่เป็นปัญหาใหญ่ของประเทศเช่นเดียวกัน ผ่านมาหลายสิบปีหลายรัฐบาลก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ แต่ **โครงการพัฒนาทักษะด้านอาชีพการประกอบอาหารขนาดย่อมในกลุ่มพ่อแม่วัยรุ่น ที่ดำเนินงานโดยกลุ่มคนวัยใส** จากการได้ไปเรียนรู้ดูงานในพื้นที่เราพบว่า การดำเนินงานของโครงการฯ นี้สามารถนำมาใช้เป็น **‘โมเดล’** การแก้ปัญหาพ่อแม่วัยรุ่นระดับประเทศได้ นั่นคือ การใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา ดึงครอบครัว พ่อ แม่ ลูก มาเข้ากระบวนการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม ให้เขาเคารพในคุณค่าและตัวตนของตนเอง ใช้ความสนใจของเขาเป็นจุดเริ่มต้น พาคิด พาทำ จนกระทั่งเขามองเห็นเป้าหมายในชีวิตและเดินไปบนเส้นทางที่ถูกต้อง ซึ่งกระบวนการนี้ไม่เพียงแต่สร้างการเปลี่ยนแปลงให้ตัวพ่อแม่วัยรุ่นเท่านั้น แต่ยังเปลี่ยนทัศนคติของคนในครอบครัวไม่ให้ตอกย้ำความผิดพลาด เป็นการหนุนเสริมให้กลุ่มพ่อแม่วัยรุ่นเหล่านี้ได้เรียนรู้และรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นอกจากนี้กระบวนการอบรมยังช่วยเปลี่ยนพฤติกรรมของลูกให้มีพัฒนาการด้านการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามช่วงวัยได้เป็นอย่างดี

เห็นได้ว่ากระบวนการทำงานของ **โครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน** ไม่เพียงแต่ช่วยแก้ปัญหาพ่อแม่วัยรุ่นให้มีอาชีพ มีรายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัวเท่านั้น แต่ผลที่เกิดขึ้นตามมาคือ ครอบครัวอบอุ่นขึ้น จากคนที่สังคมรอบข้างมองเขาว่าเป็นคนผิดพลาด ถูกตำหนิ กลายเป็นคนที่ทุกคนเห็นคุณค่าเขาเพิ่มมากขึ้น เกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้กลับคืนมา พ่อแม่วัยรุ่นหลายคนกลับไปเรียนต่อ เพราะเห็นความสำคัญของ **‘การเรียนรู้’** นี่คือตัวอย่างหนึ่งของผู้แพ้ที่ได้รับ **‘โอกาส’**

ผสมผสานกับกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการฝึกคิด ฝึกปฏิบัติ จากฐานทุนชุมชน จนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี

เพราะฉะนั้นคำว่า ‘ชุมชนเป็นฐาน’ จึงไม่ใช่การจัดทำโครงการหรือการสนับสนุนงบประมาณเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการทำให้เกิดกิจกรรม เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่อยู่บนพื้นฐานของการใช้ข้อมูลอย่างเป็นระบบ และการเชื่อมโยงความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ ซึ่งหากทำได้ เราก็จะเห็นแสงสว่างของนวัตกรรมชุมชนที่น่าจะเป็นคำตอบสำคัญเวลาเกิดวิกฤตของประเทศได้ในที่สุด

คุณค่า ความหมาย นโยบายที่ควรจะเป็น

ดร.สมคิด แก้วทิพย์

ผู้จัดการโครงการศูนย์เสริมวิชาการ

โครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

คุณค่า

หากมองผ่านอย่างผิวเผิน หนังสือ ‘**เรียนรู้อาชีพจากฐานชุมชน**’ เล่มนี้ดูเหมือนไม่มีสาระสำคัญที่ควรจะใช้เวลาอ่าน เพราะงานเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะอาชีพพัฒนาชุมชน มีหลายหน่วยงานทำกันวนไปเวียนมาหลายทศวรรษ แต่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นก็ยังไม่ถึงไหน แม้จะใส่งบประมาณลงไปมากมายก็ตาม ยิ่งพลิกดูเรื่องราวการพัฒนาอาชีพในหนังสือเล่มนี้ก็เป็นการเรียนรู้แบบเดิม ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปลูกผักทอผ้า ที่ทำกันมาหลายช่วงอายุคน รวมถึงการเรียนรู้ปุ๋ยกระเบื้องก็เป็นเรื่องพื้น ๆ โดยรวมแล้วทุกอาชีพในหนังสือเล่มนี้เป็นการเรียนรู้ที่สอดแทรกจะธรรมดาสามัญ

และถ้าเป็นมุมมองจากคนภายนอก อาจมีคำถามว่า กสศ. พิจารณานวัตกรรมลงทุนส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานเหล่านี้ด้วยเหตุผลอะไร และเกิดมรรคเกิดผลอะไร แล้วจะทำอะไร อย่างไรรันต่อไป

ข้าพเจ้าในฐานะคนทำงานศูนย์เสริมวิชาการโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานคลุกวงใน ใช้เวลาและโอกาสเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปจุ่มตัวในบริบทแวดล้อมที่แตกต่างหลากหลายสำคัญที่สุดได้ไปสัมผัส รับรู้อย่างลึกซึ้ง ได้ยิน ได้ฟังเรื่องราวความทุกข์ยากลำบาก ความปิติยินดี สีหน้าสดใส แต่นัยนัยตายังมีความเศร้าซึมตงค้างอยู่ ชีวิตทางเศรษฐกิจของผู้ยากลำบากที่เข้าร่วมเรียนรู้ในโครงการฯ โดยรวมดีขึ้น มีกลุ่มผลิตสินค้าได้ ขายเป็น สาระสำคัญสูงสุดของการแลกเปลี่ยนที่ได้ยินจากปากผู้เข้าร่วมเรียนรู้คือ การเห็นความสำคัญของการปฏิบัติ การเรียนรู้ และการเห็นคุณค่าชีวิตตนเองใหม่

ท่ามกลางเรื่องราวการเรียนรู้ที่สอดแทรกจะธรรมดาสามัญเหล่านี้ สามารถสร้างสรรค์สิ่งสวยงามที่เป็นความงดงามของชีวิต เป็นต้นว่า ความองเงยของผักส่งผลต่อความองงามของความคิดและชีวิตคน การทอผ้า ปักผ้า ที่นอกจากจะพัฒนาสีสันทนสวยได้สวยงามแล้ว ยังช่วยจัดระเบียบวิถีชีวิตผู้คนใน

ชุมชนใหม่ให้เรียนรู้ร่วมกันเพื่อความอยู่รอดและรุ่งเรืองได้จริง การปุกระเบื้องปุความรู้สึกนึกคิดให้เยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนให้เป็นระเบียบวินัย ก้าวพ้นจากความกลัว กล้าจินตนาการใหม่ กระทั่งเปลี่ยนชีวิตใหม่ไปในทิศทางที่ควรจะเป็น

ภาพรวมของผู้ที่ได้ยิน ได้ฟังการสะท้อนความรู้สึกนึกคิดว่า ผู้ยากลำบากและด้อยโอกาสเหล่านี้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ล้วนกล่าวตรงกันว่า เรื่องอาชีพที่ธรรมดาสามัญที่พวกเขาได้เรียนรู้มี **‘คุณค่าความหมาย’** มากมายนัก โดยประเด็นสำคัญอยู่ที่การเรียนรู้พัฒนาทักษะอาชีพเป็นเพียง **‘เครื่องมือจัดการเรียนรู้ใหม่’** ที่ใช้ความจริง ความต้องการจริง การปฏิบัติจริง สารสำคัญของ การออกแบบและส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ได้กระตุ้นศักยภาพและเมล็ดพันธุ์ทางจิตวิญญาณ ปรัชญาการเรียนรู้ที่นอนนิ่ง ถูกกดทับเริ่มงอกงามและเติบโตจากภายในท่ามกลางบรรยากาศและพลังร่วมของผู้อ่อนแอด้วยโอกาส และขาดแคลน ให้รู้สึกฮึกเหิมและเข้มแข็งมากขึ้นตามลำดับ

อีกส่วนหนึ่งที่เป็นมรรคผลที่เกิดขึ้นก็คือ การสะท้อนความรู้สึกนึกคิดในส่วนของหน่วยจัดการเรียนรู้ ผู้สร้างโอกาสการเรียนรู้ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งเจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ, ครู กศน., วิทยาลัยชุมชน, อาจารย์มหาวิทยาลัย, อบต., พี่ ๆ น้อง ๆ ภาคประชาสังคมต่าง ๆ ล้วนปีติยินดีกับผลงานที่เกิดขึ้น และได้เรียนรู้เติบโต ยกระดับทางความคิด จิตใจ และมีทักษะที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ใหม่ อีกทั้งมีโอกาสยึดโยงโครงข่ายในนิเวศการเรียนรู้ใหม่ร่วมกัน พร้อมสานพลังเชื่อมโยงขับเคลื่อนสู่การเปลี่ยนแปลงต่อเนื่อง

ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเป็นการสัมผัสความจริงที่เปลี่ยนการรับรู้และวิถีคิดใหม่ของผู้เกี่ยวข้อง และข้าพเจ้าอีกคนหนึ่ง

ความหมาย

บทพิสูจน์ **‘การเรียนรู้อาชีพจากฐานชุมชน’** มีความหมาย นัยยะอะไรเป็นสาระสำคัญบ้าง

ชีวิตคนและชุมชนไม่ว่างเปล่า ทุกชีวิตแม้เล็กน้อยด้อยโอกาสเพียงใด ล้วนมีศักยภาพภายใน ทุกชุมชนแม้จะอ่อนแอ ขาดแคลน ล่มสลายแค่ไหนก็มีสายใย ยึดโยง และพลังความตั้งงามแฝงอยู่

คนด้อยโอกาสเรียนรู้งอกงามได้ ชุมชนจะเข้มแข็งได้ด้วยการสร้างเงื่อนไข โอกาส (ปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อ) อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ยึดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการของการอยู่ร่วมเรียนรู้

การส่งเสริมการเรียนรู้ร่วม ต้องการผู้ส่งเสริมโอกาสที่ทำงานมุ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง มีการสรุปบทเรียนที่เป็นระบบจากการปฏิบัติสู่วิชาการ และการสานพลังสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายภายนอก

การสร้างนิเวศการเรียนรู้ร่วม โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สามารถสร้างพื้นที่บูรณาการระหว่างหน่วยงานรัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม ได้จริง

การบริหารจัดการและการสนับสนุนโครงการแบบเปิดโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การออกแบบการทำงานและจัดสรรงบประมาณบนธรรมชาติและความต้องการที่หลากหลาย ตลอดจนระบบพี่เลี้ยงที่มีการติดตามหนุนเสริมอย่างใกล้ชิด เป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความสำเร็จ

นโยบายที่ควรจะเป็น

1. **กสศ. สนับสนุนชุมชน**ที่มีความตั้งใจในการดำเนินโครงการฯ ได้ดีอย่างมีความต่อเนื่องในระยะเวลาหนึ่งเพื่อ **‘สร้างต้นแบบ’** ตัวอย่างการทำงานต่อไป
2. **หน่วยงานภาคี**ทุกภาคส่วนที่ร่วมดำเนินการอย่างบูรณาการ โดยมีการเรียนรู้ร่วมจากบทเรียน การปฏิบัติการ ร่วมสรุปบทเรียน ร่วมกันพัฒนาเชิงระบบ โดยใช้แนวคิดชุมชนเป็นฐานและการทำงานอย่างต่อเนื่องร่วมกัน
3. **ถ้ารัฐบาล**อยากเห็นการแก้ไขปัญหาความยากจนความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและการศึกษา **ตลอดจนการพัฒนาสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG)** ควรใช้แนวคิดและการวางระบบ กลไกหน่วยส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้เครือข่ายปัญญาชนพื้นถิ่นร่วมปฏิบัติการสร้างนิเวศการเรียนรู้ต่อเนื่องและเป็นระบบมากขึ้น
4. **การออกแบบการบริหารและการสนับสนุน**ลักษณะงานจากฐานรากต้องการวิธีคิดเชิงระบบที่ยืดหยุ่นคล่องตัว ใกล้ชิด ไร้วางใจ และเรียนรู้ในวิถีคิดที่ไม่ตายตัว ตลอดจนเข้าใจในความหลากหลาย และซับซ้อนของการทำงานและความซับซ้อนของชุมชนสังคม นโยบายและการออกแบบระบบที่สามารถตอบสนองอย่างเข้าใจและไวพอดต่อความต้องการและพลวัตรของงาน

‘สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างชุมชน’

กระบวนการพัฒนาอาชีพที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

วิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ภาพที่เกิดขึ้นคือ ระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศได้รับผลกระทบอย่างหนัก วิกฤตการณ์ที่เรียกว่า ‘ต้มยำกุ้ง’ ทำให้โรงงาน บริษัทห้างร้านหลายร้อยแห่งต้องปิดตัวลง ผู้คนตกงาน แรงงานจากเมืองไหลกลับสู่ชนบท และเกิดภาวะข้าวยากหมากแพง

ไม่นานหลังจากนั้น ความรู้จากชุมชนก็สามารถกอบกู้สถานการณ์จากข้าวยากหมากแพงกลายเป็น ‘มีอยู่มีกิน’ หลายครอบครัวในชนบทลิ้มรสชาติปากได้ มีเงินส่งลูกหลานได้เรียนหนังสือ เพื่อที่จะกลับมาพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

แต่เหมือน ‘วิกฤต’ กลับมาอีกครั้ง แต่รอบนี้ไม่ใช่วิกฤตเศรษฐกิจดังเช่นปี 2540 หากเป็นวิกฤตที่เรียกว่า Disruptive ที่ใครปรับตัวได้ก่อนย่อมอยู่รอดในโลกยุคใหม่ แต่อย่างไรก็ตาม ความพยายามในการปรับตัวภายใต้วิกฤตก็ถูกเร่งให้เร็วขึ้นด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ส่งผลกระทบให้เศรษฐกิจชะลอตัว เกิดการเลิกจ้างงานโดยเฉพาะแรงงานในกลุ่มบริการ การท่องเที่ยว ซึ่งคาดการณ์ว่า ต้องใช้เวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี สถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทยจึงจะกลับสู่ภาวะปกติ

ภาพที่เห็นคือ การเกิดขึ้นของอาชีพที่หลากหลาย จากผู้ที่เคยทำหน้าที่ผลิตอย่างเดียวต้องปรับตัวเป็นทั้งผู้ขายและผู้ประกอบการหลายรายทั้งขนาดเล็กขนาดใหญ่เพื่อให้อยู่ได้ และอยู่รอด พุดตรงกันคือความสำเร็จที่เกิดขึ้นล้วนมีผลมาจากการสำรวจต้นทุนของตนเอง ทั้งเรื่องความถนัด ความรู้ และการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แต่เมื่อมองลงไปชุมชนยังปรากฏกลุ่มคนที่ ‘ขาดโอกาส’ ในการเข้าถึงความรู้เพื่อการปรับตัวให้กับโลกยุคใหม่ที่ผันแปรอย่างรวดเร็ว คำถามคือ จะทำอย่างไรให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้มีโอกาสเข้าถึงทุนและความรู้

ปี 2562 กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา ปัญหาความยากจน ความด้อยโอกาส เล็งเห็นความสำคัญของการ **‘พัฒนาทักษะอาชีพ’** จึงได้สนับสนุนทุนสร้างโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยมีเป้าหมายสำคัญที่นำไปสู่การสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้แก่กลุ่มคนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาส เช่น คนยาก คนจน กลุ่มผู้มีรายได้น้อย รวมทั้งกลุ่มผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ อาทิ คนพิการ และผู้สูงอายุ เป็นต้น

ทั้งนี้จากการวิเคราะห์กระบวนการและระบบสนับสนุนการพัฒนาทักษะอาชีพที่ผ่านมาพบว่าส่วนใหญ่เน้นไปที่การอบรมการผลิต หรือการแปรรูป สนับสนุนให้มีร้านค้าชุมชน โดยคาดหวังว่าชุมชนท้องถิ่นจะมีผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยชุมชนไปจำหน่าย และในจำนวนเหล่านี้ พบว่ามากกว่าครึ่งไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคือ กระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพไม่ได้อยู่บนฐานความต้องการชุมชนอย่างแท้จริง

คำถามคือ ‘อย่างไร’ ให้กระบวนการพัฒนาอาชีพไม่ตกร่องเดิม นั่นคือ ‘อบรมแล้วจบไป’

และเมื่อวิเคราะห์กระบวนการทำงานพัฒนาที่ผ่านมาพบว่า แนวทางที่เรียกว่า **‘การพัฒนาอาชีพที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน’** น่าจะเป็นกระบวนการทำงานที่ตอบโจทย์ และตอบคำถามการพัฒนาอาชีพแนวใหม่ เพราะเป็นกระบวนการที่ **‘สร้างเงื่อนไข’** ให้ผู้ที่ประสบปัญหาลุกขึ้นมาตั้งคำถาม วิเคราะห์หาเหตุแห่งปัญหา มีการค้นหาข้อมูลความรู้ นำมาวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมกับสถานการณ์ของตนเอง หลายโครงการในหลายชุมชนสามารถไขข้อสงสัยและประสบการณ์ที่มีอยู่ในชุมชนมาต่อยอดเป็นอาชีพเป็นการใช้ **‘ชุมชนเป็นฐาน’** ในการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้

อย่างไรก็ตามกระบวนการดังกล่าวมิได้ดำเนินงานผ่านองค์กรใดองค์กรหนึ่ง แต่ดำเนินงานในรูปแบบเครือข่าย กล่าวคือ มีการสนับสนุนงบประมาณให้ภาคีที่เกี่ยวข้องที่มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชน โดยมีกระบวนการ **‘สร้างเงื่อนไข’** ให้ชุมชนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐานในการสร้างงาน สร้างอาชีพ ที่มีการเก็บและบันทึกข้อมูล กระบวนการคิดวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปออกแบบแผนปฏิบัติการเรียนรู้ที่เรียกว่า **Active Learning**

แต่กระบวนการทั้งหมด เน้นการทำงานภายในชุมชน โดยคนในชุมชนที่เป็นผู้ประสบปัญหา ร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหา และเป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาที่ใช้ชุมชนเป็นฐานทั้งในแง่ของกลุ่มคน ความรู้ และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ผลที่เกิดขึ้นนอกจากปัญหาจะคลี่คลายแล้ว ทีมทำงานยังเกิดการเรียนรู้พร้อม ๆ กับมีทักษะการทำงานบนฐานข้อมูลความรู้ติดตัว สามารถใช้วิธีการดังกล่าวไปจัดการ

ปัญหาอื่น ๆ ได้อีก อนาคต ขณะเดียวกันในระหว่างการทำงานยังเกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน เพื่อใช้เป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาโดยใช้ฐานทุนที่มีอยู่ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้ คน และ ภาวศึเครือข่าย

ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาทักษะอาชีพแนวใหม่จึงใช้ชื่อว่า **‘การเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน’** ที่มีระบบการทำงาน ดังนี้

1. ระบบสนับสนุนงบประมาณ ในที่นี้คือ กสศ. ที่สนับสนุนงบประมาณเพื่อการพัฒนาทักษะอาชีพให้กับกลุ่มคนด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ โดยสนับสนุนในสองลักษณะ คือ งบประมาณในการพัฒนาไกล และงบประมาณในการทำโครงการพัฒนาทักษะอาชีพให้กับหน่วยจัดการเรียนรู้และผู้ร่วมเรียนรู้

2. ระบบสนับสนุนการทำงาน แบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ

2.1 กลไกกลาง หรือ **‘ทีมหนุนเสริมวิชาการ’** ทำหน้าที่ประสานงาน และพัฒนาศักยภาพคนทำงานตามความต้องการและความจำเป็นของสถานการณ์ รวมทั้งลงพื้นที่ร่วมเรียนรู้ ติดตามหนุนเสริม ให้กำลังใจ เก็บข้อมูลกลับมาออกแบบระบบสนับสนุนในระยะต่อไป เพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานดังนี้

- ออกแบบการติดตามและการเสริมพลังหน่วยจัดการเรียนรู้ในระดับภาค รวมทั้งออกแบบกิจกรรมเพื่อติดตามและการเสริมพลังหน่วยจัดการเรียนรู้ 4 ภาค
- ออกแบบจัดทำเครื่องมือการจัดการความรู้ และการติดตามประเมินผลหน่วยจัดการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับการดำเนินงานในพื้นที่ชุมชนเพื่อให้โครงการของหน่วยจัดการเรียนรู้สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ
- พัฒนาชุดความรู้และกระบวนการเสริมพลังการติดตามในพื้นที่ของหน่วยจัดการเรียนรู้ ให้มีแรงบันดาลใจ มีความมุ่งมั่นในการดำเนินโครงการฯ ให้มีความต่อเนื่องและตรงกับความต้องการของผู้ร่วมเรียนรู้ และพื้นที่ชุมชน
- ติดตามประเมินผล และเสริมพลังหน่วยจัดการเรียนรู้ โดยเพิ่มบทบาทขององค์กรหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่สามารถให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะต่อโครงการที่หน่วยจัดการเรียนรู้ดำเนินการในพื้นที่

- **ติดตามและสรุปผลการติดตามในภาพรวม** การทำงานของทีมภาค รวมทั้งจัดประชุมคณะทำงานกลางเพื่อการขับเคลื่อนงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 กลไกระดับภาค เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างการเรียนรู้ให้ผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีทีมพี่เลี้ยง 4 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันตก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ทำหน้าที่ **‘หนุนเสริมและกระตุ้น’** การเรียนรู้แก่หน่วยจัดการเรียนรู้ ซึ่งทีมพี่เลี้ยงภาคจะทำหน้าที่วิเคราะห์คุณลักษณะของหน่วยจัดการเรียนรู้ร่วมกัน กำหนดและออกแบบกระบวนการหนุนเสริมเพื่อให้หน่วยจัดการเรียนรู้สามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยกลไกระดับภาคออกแบบกระบวนการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

- จัดระบบคิดและกระบวนการทัศนในพื้นที่ระดับภาค สร้างระบบการดำเนินงานให้เกิดความต่อเนื่องของการพัฒนาองค์ความรู้และการส่งเสริมพัฒนาอาชีพแก่ผู้ร่วมเรียนรู้ ให้สามารถขยายผล **‘องค์ความรู้’** ไปสู่หน่วยงาน องค์กร หรือพื้นที่ชุมชนเพื่อยกระดับการเรียนรู้สู่การปฏิบัติในชุมชนและสังคมต่อไป
- เสริมทักษะเชิงการบริหารและองค์ความรู้การดำเนินงานของหน่วยจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ระดับภาค ออกแบบการพัฒนาเสริมกระบวนการเรียนรู้ และทักษะต่าง ๆ ของหน่วยจัดการเรียนรู้ให้สามารถทำได้ตามเป้าประสงค์ของโครงการฯ รวมถึงดึงศักยภาพของหน่วยจัดการเรียนรู้
- ประเมินสถานการณ์ภาพรวมของหน่วยจัดการเรียนรู้ และผู้ร่วมเรียนรู้ในพื้นที่ เพื่อให้ทีมหนุนเสริมวิชาการหนุนเสริมความรู้ได้อย่างทันทั่วถึง
- การสร้างเครือข่ายและการประสานงานกับหน่วยจัดการเรียนรู้และองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางวิชาการและการปฏิบัติงานในพื้นที่ หรือยกระดับสู่การพัฒนานโยบายระดับท้องถิ่นในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง
- การสนับสนุนและติดตามพื้นที่ชุมชนหรือพื้นที่การเรียนรู้ของหน่วยจัดการเรียนรู้ให้สามารถสร้างงาน สร้างอาชีพให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้จริง

3. ระบบสนับสนุนการพัฒนาอาชีพ ในที่นี้คือ **หน่วยจัดการเรียนรู้ (Provider)** ทั้งที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิ วิชาทกิจชุมชน ศูนย์เรียนรู้ และภาคประชาสังคม ทำหน้าที่สนับสนุนและสร้างอาชีพให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ที่ เป็นผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ในพื้นที่ที่รับผิดชอบตามบทบาทและภารกิจ

เส้นทางการทำงานพัฒนาอาชีพที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

เนื่องจากเป็นปีแรกของโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำความเข้าใจคำว่า **‘ชุมชนเป็นฐาน’** และเนื่องจากสองคำนี้มีความหมายแตกต่างกัน แต่เมื่อรวมกันแล้วเกิดคำใหม่ เกิดความหมายใหม่

สำหรับคำว่า **‘ชุมชน’** อาจเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ ผ่านกระบวนการสร้างเงื่อนไขให้เกิดการดูแลกันและกัน ซึ่งในที่นี้หมายถึง **‘การร่วมกัน’** หรือ **‘การพูดคุยกัน’** เพื่อนำไปสู่การทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือต่อชุมชน ขณะที่คำว่า **‘เป็นฐาน’** หมายถึงฐานเดิมของชุมชนซึ่งประกอบไปด้วยฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา ฯลฯ สำหรับ **‘ฐานชุมชน’** ที่นำมาเป็นประเด็นในการพัฒนาอาชีพ ประกอบด้วย

- **ฐานความรู้จัก** การเป็นเครือข่าย ความเป็นพี่เป็นน้อง และที่สำคัญคือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน อาจรวมถึงภาคีเครือข่ายการทำงานร่วมกัน
- **ฐานความต้องการ** ในที่นี้หมายถึง ความต้องการ หรือ **‘ความอยาก’** ที่จะประกอบอาชีพใดอาชีพหนึ่งของสมาชิก (ผู้ร่วมเรียนรู้) ในชุมชน
- **ฐานความทุกข์** หรือปัญหา อาทิ สุขภาพ ความเจ็บป่วย ขาดคนดูแล ขาดความเชื่อมั่น การไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ไม่เพียงพอ ขาดโอกาสและการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งกล่าวโดยสรุปคือ เงิน สุขภาพ นำไปสู่การสนใจในที่สุด
- **ฐานการเรียนรู้** ที่ใช้การเรียนรู้เป็นตัวนำ หรือที่เรียกว่า **Active Learning** เป็นการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำของคนที่เป็นเจ้าของปัญหา

กล่าวโดยสรุป คำว่า **‘ชุมชน’** ในที่นี้คนอาจจะมีปัญหาพร้อม แต่อยู่กันกระจัดกระจายในชุมชน ไม่ได้มีโอกาสมาพูดคุยหรืออื่กัน หรือเกิดการเชื่อมโยง อาจเป็นเพราะไม่มีโอกาส ไม่มีพื้นที่ให้ไปมาหาสู่ หรือรู้จักกัน ดังนั้นในกระบวนการและขั้นตอนการทำงานจึงเป็นการ **‘สร้างโอกาส’** ขึ้นมาบน **‘เงื่อนไข’** ของการทำงานร่วมกัน กระบวนการทำงานในลักษณะนี้ถือเป็นการเกิดขึ้นของสิ่งใหม่ หรือองค์กรชุมชน ที่จะทำหน้าที่พัฒนาและขับเคลื่อนการทำงานด้านอาชีพของคนในอนาคต

ออกแบบโครงสร้างการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้

สำหรับแนวคิดของการออกแบบโครงสร้างการทำงาน คือ **‘ผู้ร่วมเรียนรู้ที่เข้าร่วมโครงการฯ ต้องมีอาชีพ และมีรายได้ เกิดภาคีเครือข่ายการทำงานในชุมชน เกิดทักษะการทำงานใหม่ ซึ่งในแง่ของการเรียนรู้ คือ การปรับเปลี่ยนจาก Passive Learning เป็น Active Learning รวมไปถึงการเกิดกลไกหรือระบบบริหารจัดการใหม่ขึ้นในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ‘กลไกกลาง’** ทำหน้าที่สนับสนุนงบประมาณความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานด้านพัฒนาอาชีพให้กับภาคีเครือข่าย หรือ **‘กลไกระดับภาคี’ หรือ ‘ทีมพี่เลี้ยง’** ที่กระจายตัวอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ โดยทีมพี่เลี้ยงแต่ละภาคจะมีภาคีเครือข่ายการทำงานในแต่ละพื้นที่ มีชุมชนเป้าหมาย อีกทั้งมีทักษะในการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนแตกต่างกันไปตามบริบทพื้นที่ ซึ่งทีมพี่เลี้ยงจะดำเนินงานผ่าน **‘หน่วยจัดการเรียนรู้’** เช่น มหาวิทยาลัย องค์กรพัฒนาเอกชน ศูนย์การศึกษาอิสระและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) วิทยาลัยชุมชน (วชช.) หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยทีมพี่เลี้ยงจะทำหน้าที่สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อกระตุ้น และยกระดับการทำงานที่หนุนเสริมพลังให้กับหน่วยจัดการเรียนรู้ในแต่ละภาค ให้ลงไปทำงานกับ **‘ผู้ร่วมเรียนรู้’** ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาส

ทั้งนี้เป้าหมายของการออกแบบโครงสร้างการทำงาน นอกจากจะทำให้เกิดการดำเนินงานร่วมกันของคน 5 กลุ่ม คือ 1. กสศ. 2. ทีมหนุนเสริมวิชาการ 3. ทีมกลไกระดับภาคหรือทีมพี่เลี้ยง 4. หน่วยจัดการเรียนรู้ และ 5. ผู้ร่วมเรียนรู้ สิ่งสำคัญของโครงการฯ นี้ คือ การหนุนเสริมหน่วยจัดการเรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้และส่งต่อความรู้ให้ผู้ร่วมเรียนรู้มีรายได้ มีอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวต่อไปในอนาคต

‘เครื่องมือ’ เติมความรู้หน่วยจัดการเรียนรู้

นอกจากโครงสร้างการทำงานที่มีหลายระดับแล้ว จุดเด่นของโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน คือ การใช้ ‘เครื่องมือ’ ต่าง ๆ ในการหนุนเสริมความรู้ให้กับหน่วยจัดการเรียนรู้ผ่าน **ทีมกลไกระดับภาคหรือทีมพี่เลี้ยง** ที่เปิดโอกาสและสร้างเงื่อนไขให้หน่วยจัดการเรียนรู้ได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตัวเองผ่านการปฏิบัติจริงร่วมไปกับผู้ร่วมเรียนรู้ โดยกระบวนการเรียนรู้มีทั้งการเล่น เกม การวางเงื่อนไข การใช้บทบาทสมมติ หรือนำกรณีศึกษาจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จในด้านการพัฒนาอาชีพ เชิญผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านที่ทำงานประสบความสำเร็จมาพูดให้ความรู้ ให้แนวคิด เพื่อกระตุ้นการทำงาน

ทั้งนี้เครื่องมือที่ทีมกลไกระดับภาคหรือทีมพี่เลี้ยงใช้หนุนเสริมความรู้ให้กับหน่วยจัดการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

กระบวนการเรียนรู้ช่วงต้นน้ำ

- **เครื่องมือ Project Management หรือ การเตรียมความพร้อมและการบริหารจัดการโครงการ** ที่มีเป้าหมายคือ สร้างการเรียนรู้ และสร้างความชัดเจนในโครงการของตนเอง โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ GAP ของตนเอง นอกจากนั้นยังมีการชวนทบทวนเป้าหมาย วิเคราะห์ความเสี่ยง ความฝัน ความหวัง แรงบันดาลใจ เพื่อให้หน่วยจัดการเรียนรู้เกิด **‘เป้าหมายร่วมกัน’** เพื่อที่จะขับเคลื่อนให้โครงการประสบผลสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ
- **เติมความรู้เรื่องทักษะแรงงานในศตวรรษที่ 21** โดยใช้ชุดเครื่องมือในการจัดกิจกรรมได้แก่ 1) เครื่องมือการสร้างการมีส่วนร่วม 2) กระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning เพื่อสร้างแรงงานคุณภาพในศตวรรษที่ 21 และ 3) การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์บทบาท และการวิเคราะห์การวัด Change 8 ด้าน
- **การติดตามหนุนเสริมหน่วยจัดการเรียนรู้** มีวัตถุประสงค์เพื่อหนุนเสริม เติมพลังการทำงานแก่หน่วยจัดการเรียนรู้ พร้อมทั้งเสริมความรู้กระบวนการที่จำเป็นในการดำเนินโครงการแก่หน่วยจัดการเรียนรู้โดยใช้เครื่องมือได้แก่ 1) เครื่องมือการสร้างการมีส่วนร่วม 2) กระบวนการเรียนรู้แบบ Active learning เพื่อสร้างแรงงานคุณภาพในศตวรรษที่ 21 และ 3) กิจกรรมการสรุปทบทวนหลังการเรียนรู้ (After Action Review : AAR) รวมทั้งให้แนวคิดห่วงโซ่อุปสงค์/อุปทานในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทั้งระบบ

กระบวนการเรียนรู้ช่วงกลางน้ำ

- **ความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ครัวเรือน** เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนของผู้ร่วมเรียนรู้ให้รู้จักการจัดการการเงินในระดับครัวเรือน การวางแผนการเงินระดับครัวเรือน โดยเนื้อหาประกอบด้วย การทำบัญชีครัวเรือน การออม การจัดการรายรับรายจ่าย และการจัดการทางการเงินระดับครัวเรือน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้หน่วยจัดการเรียนรู้สามารถส่งต่อความรู้ไปสู่ผู้ร่วมเรียนรู้เพื่อยกระดับความรู้ทางการบริหารจัดการเงินในระดับครัวเรือนและยกระดับคุณภาพชีวิตแก่ผู้ร่วมเรียนรู้ที่เข้าร่วมโครงการฯ
- **การวิเคราะห์ชุมชน** เพื่อให้หน่วยจัดการเรียนรู้เข้าใจความเป็นชุมชน ทั้งด้านกายภาพ และชุมชนที่ไม่เป็นทางการที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ดำเนินโครงการฯ ของหน่วยจัดการเรียนรู้
- **การวิเคราะห์ผู้ร่วมเรียนรู้** เพื่อให้รู้ถึงศักยภาพ ข้อจำกัด ความต้องการ และสิ่งที่จะพัฒนาแก่ผู้ร่วมเรียนรู้ บนฐานคิดที่ว่า “การพัฒนาทักษะอาชีพต้องมาจากความต้องการของผู้ร่วมเรียนรู้ ไม่ใช่มาจากความต้องการของหน่วยจัดการเรียนรู้”
- **บันไดผลลัพธ์** คือ การพัฒนากระบวนการคิดแก่หน่วยจัดการเรียนรู้ในการกำหนดเป้าหมายที่จะทำให้บรรลุในอนาคตให้เกิดความชัดเจน เพื่อให้เข้าใจการดำเนินโครงการฯ ในภาพรวม และมีแนวทางในการติดตามความก้าวหน้าหรือการปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับบันไดผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ โดยการวิเคราะห์บันไดผลลัพธ์จะทำใน 2 ระดับคือ 1. บันไดผลลัพธ์ของหน่วยจัดการเรียนรู้ 2. บันไดผลลัพธ์ของผู้ร่วมเรียนรู้ เพื่อให้ได้ตัวชี้วัดในการดำเนินโครงการฯ
- **การติดตามหนุนเสริมหน่วยจัดการเรียนรู้**

กระบวนการเรียนรู้ช่วงปลายน้ำ

ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดที่หน่วยจัดการเรียนรู้จะได้เกิด ‘Save’ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการ โดยเครื่องมือสำคัญที่ทีมพี่เลี้ยงทุกภาคใช้คือ ‘การถอดบทเรียนการทำงาน’ ผ่านชุดคำถาม ดังนี้ 1) ทบทวนสิ่งที่ทำและผลที่เกิดขึ้น 2) วิเคราะห์บทเรียนผ่านผังใยแมงมุม 3) Share & Learn แบ่งปันการเรียนรู้แก่หน่วยจัดการเรียนรู้ 4) ก้าวต่อไป 5) Matching Provider ซึ่งจะทำให้หน่วยจัดการเรียนรู้เห็นข้อดี ข้อด้อยของการทำงานที่ผ่านมา และแนวทางการทำต่อในอนาคต ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะกลายเป็น ‘ฐานคิด’ สำคัญในการทำงานเพื่อชุมชนของหน่วยจัดการเรียนรู้ต่อไปในอนาคต

*หมายเหตุ: เครื่องมือที่ทีมพี่เลี้ยงใช้อาจจะมีรูปแบบและวิธีการแตกต่างกันไปตามบริบทและความเชี่ยวชาญของทีมพี่เลี้ยง

อาชีพ ทักษะ และความสัมพันธ์ใหม่: ดอกผลที่เกิดที่ขึ้นของโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

แม้เป้าหมายไกล ๆ ของโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน คือ การที่ผู้ร่วมเรียนรู้ที่เป็นกลุ่มคนด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์มีอาชีพ มีรายได้ สร้างระบบเศรษฐกิจครัวเรือน แต่ในระหว่างทางของกระบวนการทำงานยังก่อให้เกิดผลอีกหลายประการ อาทิ

เกิดทักษะใหม่ ซึ่งเป็นทักษะที่เกิดขึ้นตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละทีมทำงาน โดยเฉพาะทักษะการทำงานเพื่อสร้างอาชีพ ที่มุ่งเป้าไปที่การทำงานด้านการพัฒนากลไกการทำงานที่จะทำให้เกิดการหนุนเสริมอาชีพให้กับกลุ่ม หรือหน่วยจัดการเรียนรู้ที่มาจากหน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

- **ทีมหนุนเสริมวิชาการ** เกิดการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันระหว่างทีมกลไกระดับภาค หรือทีมพี่เลี้ยง (NODE) หน่วยจัดการเรียนรู้ และชุมชน
- **ทีมกลไกระดับภาคหรือทีมพี่เลี้ยง** เกิดทักษะในการวิเคราะห์ผู้ร่วมเรียนรู้ คือ หน่วยจัดการเรียนรู้ ทักษะการจัดกระบวนการเพื่อการพัฒนาทักษะหน่วยจัดการเรียนรู้
- **หน่วยจัดการเรียนรู้** เกิดทักษะการทำงานร่วมกับชุมชน ทักษะการคิดวิเคราะห์และกระบวนการค้นหากลุ่มคนผู้ด้อยโอกาส รวมไปถึงทักษะการประสานงานร่วมกับภาคีเครือข่าย
- **ผู้ร่วมเรียนรู้** เกิดทักษะด้านอาชีพ ทักษะการคิด วิเคราะห์ เกิดการปรับเปลี่ยนการเรียนรู้จาก Passive Learning ไปสู่การเรียนรู้แบบ Active Learning ซึ่งวัดได้จากรายได้ที่เพิ่มขึ้น และอาชีพใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

เกิดความสัมพันธ์ใหม่

- **ความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างการทำงาน** ระหว่างหน่วยงานที่เป็นแหล่งทุนสนับสนุน ทีมกลาง เครือข่ายทีมพี่เลี้ยง หน่วยจัดการเรียนรู้ และชาวบ้านที่เป็นผู้ร่วมเรียนรู้ โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การยกระดับการพัฒนาโอกาสสร้างอาชีพของชุมชนต่อไป

- **ความสัมพันธ์ในระดับชุมชน และภาคีเครือข่าย** เกิดการเข้ามามีส่วนในการดูแล การสร้างอาชีพ สร้างการเรียนรู้ ชาวบ้านมีเพื่อน มีกัลยาณมิตร ที่นำไปสู่การเรียนรู้ที่ กว้างขวางขึ้น

เกิดอาชีพใหม่ ที่นอกเหนือจากการเกษตร หรืออาชีพดั้งเดิมของชุมชน อาทิ การขายออนไลน์ หรือเกิดผลิตภัณฑ์ชุมชนใหม่ ๆ หลายชนิดที่สามารถนำไปต่อยอดสร้างอาชีพ สร้างรายได้ในอนาคต

กล่าวโดยสรุป กระบวนการพัฒนาอาชีพโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นวิธี ‘สร้างอาชีพ’ ที่ไม่ได้ มุ่งเป้าไปที่การพัฒนาอาชีพให้กับชุมชนเป้าหมายโดยตรง แต่เป็นการเข้าไปพัฒนาและยกระดับ การทำงานของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องการสร้างอาชีพ อาทิ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กระทั่งก่อให้เกิดเป็น ‘กลไกการทำงาน’ ที่มีระบบ มีแบบแผน และมีเป้าหมายชัดเจน โดยในปีแรกผลการดำเนินงานในเรื่องการเกิดอาชีพและรายได้ของผู้ร่วมเรียนรู้อาจจะยังไม่ปรากฏ เป็นรูปธรรมชัดเจน ดูการปลูกต้นไม้ที่ต้องบำรุงดิน บำรุงรากทั้งที่เป็นรากแก้วและรากฝอยให้แข็งแรง ก่อนผลิดอกออกผลในระยะยาว

ดังนั้น งบประมาณที่ กสศ. สนับสนุนจึงเปรียบเสมือนการบำรุงดินและราก ที่ประกอบด้วยเครือข่าย และกลไกการทำงานที่สนับสนุนงานด้านอาชีพของชุมชน เป็นการพัฒนาทักษะ ยกระดับ ปรับเปลี่ยนวิธีคิด และวิธีการทำงานโดยมุ่งเป้าไปที่การสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับกลุ่มคนด้อยโอกาสอย่างแท้จริง

ที่สำคัญโครงการฯ นี้ยังได้ ‘สร้างจุดยืน’ ให้คนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาสในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นคนว่างงาน ผู้ชราภาพ ผู้พิการ แรงงานนอกระบบ ให้กลับมาลิ้มรสชาติปากได้อีกครั้ง ผ่านการฝึกอาชีพ และยังสร้างรายได้ให้คนในชุมชน เมื่อชุมชนเข้มแข็งไม่ว่าเขาจะเจอวิกฤตใด ก็จะมีภูมิคุ้มกันและก้าวผ่านปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี

'Mix and Match' ความลงตัวของ ผ้าทอจากภูมิปัญญา 'สตรีภูซาง'

ศูนย์การศึกษานอกกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัยภูซาง
จังหวัดพะเยา

เพราะเป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาและอาชีพ ศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา จึงไม่หยุดนิ่งในการหาองค์ความรู้ในการพัฒนาทักษะให้กับทีมงาน รวมถึงชาวบ้านในพื้นที่รับผิดชอบ

ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา ภายใต้การนำของนางวิลาวัลย์ ไชยมงคล ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ได้นำพาทีมงานและชุมชนร่วมกันทำงานวิจัยเพื่อหารูปแบบในการพัฒนากลุ่มอาชีพของสตรีชาวลาว ซึ่งกระบวนการวิจัยได้พัฒนาศักยภาพคนทำงาน ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการคิด การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

ผลที่เกิดขึ้นขณะนั้นคือ ทีมงานได้ **‘ทักษะจำเป็น’** ในการทำงานพัฒนา ส่วนกลุ่มสตรีชาวลาวซึ่งพำนักอยู่ที่ฝั่งไทย ก็มีรายได้จากการทอผ้า

อย่างไรก็ตาม แม้จะเกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แต่กลุ่มลูกค้ายังไม่ชัดเจน ขณะที่กระบวนการแปรรูปหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่มีมากกว่าผ้าทอก็ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร

โจทย์ที่ต้องคิดต่อในฐานะคนทำงานสนับสนุนด้านอาชีพคือ จะพัฒนาอาชีพของกลุ่มสตรีให้เกิดความยั่งยืนและขยายผลไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ ต่อไปได้อย่างไร

สานต่อความรู้จากงานวิจัยสู่การสร้างอาชีพให้คนในชุมชน

การได้รับการสนับสนุนทั้งงบประมาณ และวิธีการทำงานจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ผ่านโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ทำให้ทีมงานจากศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภูซาง จังหวัดพะเยา เห็นรูปแบบ และวิธีการต่อยอดองค์ความรู้ โดยเฉพาะเรื่องการขยายผลการดำเนินงาน

“เงื่อนไขของโครงการฯ นี้คือ การกำหนดคุณลักษณะของผู้ร่วมเรียนรู้ที่เข้าร่วมโครงการฯ ที่ต้องเป็นกลุ่มคนด้อยโอกาส ขาดแคลนทุนทรัพย์ ทำให้เราได้มีโอกาสลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อค้นหาผู้ร่วมเรียนรู้ในโครงการพัฒนาอาชีพการผลิตผ้าของสตรีภูซาง จังหวัดพะเยา ใน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านใหม่รุ่งทวี

บ้านฮวก และบ้านคอดยาว พบว่า ทั้ง 3 หมู่บ้าน ยังมีกลุ่มสตรีที่ยังไม่มีอาชีพ หรือมีอาชีพแต่รายได้ไม่เพียงพอจึบรายจ่าย **ขณะที่งานหัตถกรรมจำพวกผ้าปักลายเขียนเทียนของกลุ่มม้งก็ไม่มีตลาดและกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน”** นางสาวเหมือนฝัน ยองเพชร ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่า

โดยทั้ง 3 หมู่บ้านนี้เป็นกลุ่มสตรีต่างเชื้อชาติ คือ ม้งและกลุ่มสตรีชาวลาว ซึ่งพวกเธอต่างมีทักษะความสามารถเรื่องผ้าแตกต่างกัน กลุ่มสตรีชาวลาวมีทักษะการทอผ้าติดตัวมาตั้งแต่เด็ก ส่วนกลุ่มม้งมีฝีมือการปักชิ้นลายและการเขียนเทียนที่สวยงาม แต่ที่ผ่านมามีคนต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างขาย ไม่เคยมาพบปะ พูดคุย หรือแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน

กระบวนการค้นหานอกจากจะทำให้พบผู้ร่วมเรียนรู้ที่เป็นคนด้อยโอกาส ขาดอาชีพ และมีรายได้น้อยแล้ว ยังทำให้ค้นพบภูมิปัญญาองค์ความรู้ และผู้รู้ในชุมชน จึงนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าพื้นที่อำเภอกุฉินารายณ์คือแหล่ง **‘ผ้าทอ’** ของจังหวัดพะเยาอย่างแท้จริง หากแต่ยังขาดกระบวนการเชื่อมร้อย ถักทอ เพื่อให้ชุมชนได้รับโอกาสในการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ของชุมชน

ดังนั้นภายใต้**โครงการพัฒนาอาชีพการผลิตผ้าของสตรีภูซาง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา** นอกจากจะเป็นการยกระดับทักษะและฝีมือการทอผ้าของชาวบ้านแล้ว เป้าหมายไกล ๆ ของโครงการฯ และชุมชน คือ **การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอของชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น**

กำหนดเป้าหมายร่วม...พัฒนาผ้าภูซาง

นางสาวเหมือนฝัน อธิบายว่า การกำหนดเป้าหมายไว้ที่การพัฒนาผ้าภูซาง จะทำให้ชาวบ้านเห็นภาพชัดเจนว่า ผลผลิตภัณฑ์ของชุมชนยังอยู่ในระดับไหน และต้องพัฒนาเรื่องอะไรบ้าง จากนั้นจึงร่วมกันกำหนดรูปแบบหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผ้าทอภูซาง

โดยทีมงานมีการประชุมออกแบบหลักสูตรร่วมกับผู้ร่วมเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องและตอบโจทย์ความต้องการอย่างแท้จริง

“โครงการฯ มีผู้ร่วมเรียนรู้ซึ่งเป็นกลุ่มสตรีจาก บ้านฮวก 15 คน บ้านใหม่รุ่งทิวี 15 คน และบ้านคอดยาวซึ่งเป็นม้งอีก 15 คน ต่างคนต่างมีทักษะที่แตกต่างกัน กระบวนการทำงานที่วางไว้คือ **1. จัดอบรมการเย็บผ้าขั้นพื้นฐาน** เช่น การสร้างแบบ การเย็บ และการออกแบบเสื้อผ้า **2. การตลาดออนไลน์** เช่น การสร้างเพจ การถ่ายรูป การสร้างคอนเทนต์แนะนำสินค้า และการไลฟ์สดขายสินค้าที่ออกแบบหลักสูตรออกมาในลักษณะนี้ เพราะแต่ละบ้านจะทำแค่เฉพาะสิ่งที่ตนเองถนัด เช่น บ้านฮวกถนัดทอ เมื่อทอเสร็จก็ขายเป็นผืน ถ้าเราไม่ให้ความรู้เรื่องการตลาด มันก็จะไปสุดแค่การทำผ้าขายเป็นผืนซึ่งเรามองว่าการทำแค่เฉพาะบางส่วนมันพัฒนาไปได้ไม่สุดทาง”

ผสานความต่าง ร่วมสร้างจุดเด่น

จากความต่างด้านชาติพันธุ์ ที่สตรีชาวลาวโดดเด่นเรื่องการทอและการตัดเย็บ ขณะที่กลุ่มม้งโดดเด่นเรื่องลวดลาย เทคนิคการ Mix and Match จึงถูกนำมาใช้ในกระบวนการฝึกอาชีพในครั้งนี้พร้อมกับหลักสูตรการออกแบบตัดเย็บ มีวิทยากรจากภายนอกเข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้ ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานไปจนถึงการออกแบบตัดเย็บแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสอนทักษะการปักลาย การทอผ้า การเขียนเทียนให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ในแต่ละหมู่บ้าน

นางสาววรลัญจ์ สิงห์สุวรรณ ทีมงาน เล่าบรรยากาศของการเรียนรู้หลักสูตรการออกแบบตัดเย็บว่า ปกติสตรีจาก 3 หมู่บ้านไม่เคยพูดคุยกัน แต่กระบวนการอบรมที่เปิดโอกาสให้พวกเขามีการแลกเปลี่ยนแนวคิดระหว่างกันมากขึ้น จนเกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แสดงให้เห็นถึงบรรยากาศความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นภายในชุมชน และที่สำคัญการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้ร่วมเรียนรู้ทำให้เกิดการรวม **‘ผ้าภูซาง’** ที่เป็นการรวมภูมิปัญญาด้านผ้าของทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการทอผ้าของบ้านฮวก การปักลายของบ้านใหม่รุ่งทิวี และการเขียนเทียนของบ้านคอดยาวไว้บนผ้าผืนเดียวกัน

โครงการฯ นี้ ไม่เพียงทำให้เกิดแนวคิด Mix and Match ที่รวมจุดเด่นของทั้ง 3 หมู่บ้านไว้เป็นหนึ่ง จนสามารถบอกใครต่อใครได้ว่านี่แหละคือ ผ้าภูซาง แต่ยังทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่หันมาสืบทอดภูมิปัญญาของหมู่บ้านตัวเองมากขึ้น เกิดเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาเรื่องผ้าภูซางให้คงอยู่ต่อไป

“โครงการฯ นี้ไม่เพียงทำให้เกิดแนวคิด Mix and Match ที่รวมจุดเด่นของทั้ง 3 หมู่บ้านไว้เป็นหนึ่ง จนสามารถบอกใครต่อใครได้ว่านี่แหละคือผ้าภูซาง แต่ยังทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่หันมาสืบทอดภูมิปัญญาด้านผ้าของหมู่บ้านตัวเองมากขึ้น เกิดเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาเรื่องผ้าภูซางให้คงอยู่ต่อไป”

ผลจากกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้ ทีมงาน และนายอำเภอเห็นเป้าหมายร่วมกันว่า ควรจะมีการรวมภูมิปัญญาด้านผ้าของทั้ง 3 หมู่บ้านไว้ด้วยกัน โดยจะพยายามผลักดันให้เกิด ‘แบรนด์ผ้าภูซาง’ ขึ้นให้ได้ในอนาคต

ส่ง ‘ผ้าภูซาง’ โลกเล่นบนโลกออนไลน์

“ทำอย่างไรให้เขาขายได้ ถ้าเราเปลี่ยนความคิดของเขาตรงนี้ได้ ถ้าเขาสามารถขายได้ด้วยตัวเอง เขาก็จะมีรายได้เข้ามา โดยที่ไม่ต้องไปทำงานที่อื่น” นายวสันต์ สุธรรมมา ทีมงาน กล่าวและบอกว่า เพราะบริบทสังคมในปัจจุบันใช้เทคโนโลยีมากขึ้น ทุกคนใช้สมาร์ทโฟนและมีการเข้าถึงสื่อออนไลน์ ฉะนั้นการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้กับการขายจึงเป็นสิ่งจำเป็น ประจวบเหมาะกับเมื่อต้นปีมีสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทีมงานจึงต้องปรับหลักสูตรอบรมโดยนำหลักสูตรการตลาดออนไลน์มาเป็นหลักสูตรแรก จากเดิมที่วางแผนไว้เป็นหลักสูตรการตัดเย็บ เพื่อให้การทำงานเดินไปตามแผนที่วางไว้ โดยฝึกอบรมด้านตลาดออนไลน์พร้อมกัน 3 หมู่บ้าน

ในการอบรมหลักสูตรการตลาดออนไลน์จะสอดแทรกทั้งเรื่องการวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการบริโภคของกลุ่มผู้บริโภค การถ่ายรูปลงเพจ รวมไปถึงการถ่ายทอดสดผ่านเฟซบุ๊ก ซึ่งทีมงานพยายามหาวิธีการว่าทำอย่างไรให้ผู้ร่วมเรียนรู้สามารถขายสินค้าที่มีอยู่ได้บนพื้นที่สื่อออนไลน์ โดยไม่ต้องพึ่งการขายหน้าร้านที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเช่าพื้นที่ เพราะปัจจุบันการขายหน้าร้านเป็นเพียงทางผ่านเท่านั้น เมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทเราก็จำเป็นต้องรู้เท่าทันสถานการณ์

“สิ่งแรกที่ต้องเรียนรู้คือ การทำเนื้อหาที่ผู้ร่วมเรียนรู้ต้องอธิบายจุดเด่นของสินค้าให้ได้ เมื่อเข้าใจตรงนี้ ขั้นตอนต่อมาจึงเป็นเรื่องเทคนิค เช่น การถ่ายรูป การโพสต์ขายสินค้า รวมถึงการไลฟ์สด” นายวสันต์ บอก

นางสาวจินตนา มุ่งจันทร์ ผู้ร่วมเรียนรู้จากบ้านคอดยาว ที่นำความรู้ด้านตลาดออนไลน์ไปใช้ในการขายสินค้า เล่าว่า **เทคนิคการไลฟ์สดทำให้เธอสามารถขายสินค้าได้ไม่น้อยกว่า 10,000 บาทต่อการไลฟ์ 1 ครั้ง สิ่งนี้เป็นเสมือนการเปิดโลกการขายที่เธอไม่เคยสัมผัสมาก่อน**

“เคยแต่เห็นคนอื่นไลฟ์ แต่เราไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง กระบวนการอบรมทำให้เรามีช่องทางการขายมากกว่าเดิม ตอนนั้นก็ค่อย ๆ ปรับรูปแบบและเทคนิคการขายให้น่าสนใจอยู่เสมอ”

นางสาวจินตนา เล่าต่อว่า เดิมที่เธอออกแบบตัดเย็บเสื้อผ้าของชนเผ่าม้งขายในรูปแบบเดิม ๆ และยังขายในราคาถูกเพราะถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา โดยไม่มีความคิดที่จะต่อยอดหรือพัฒนารูปแบบเสื้อผ้าม้งในรูปแบบใหม่ ๆ ออกจำหน่าย จนกระทั่งมีโอกาสเข้ารับการอบรมกับโครงการฯ ที่ทำให้ความคิดของเธอเริ่มเปลี่ยนไป

“โครงการฯ นี้ทำให้เรามีความรู้อีกขึ้น ทั้งการออกแบบตัดเย็บเสื้อผ้าในรูปแบบต่าง ๆ การขายของออนไลน์ การวิเคราะห์ตลาดของคนอื่นแล้วนำมาปรับใช้กับของตัวเอง การวิเคราะห์ผู้บริโภค และการปรับตัวอย่างไรให้สินค้าเราขายได้ดีขึ้น ในยุคที่การตลาดเริ่มถึงจุดอิ่มตัว”

เรามีความรู้อีกขึ้น ทั้งการออกแบบตัดเย็บ การขายของออนไลน์ การวิเคราะห์ตลาดของคนอื่นแล้วนำมาปรับใช้กับของตัวเอง การวิเคราะห์ผู้บริโภค และการปรับตัวอย่างไรให้สินค้าเราขายได้

ถึงตอนนี้ผ้าภูซางเริ่มเป็นที่รู้จักของคนพะเยาและคนในจังหวัดใกล้เคียง ทั้งจากการขายออนไลน์ของทีมชาวบ้าน และการสนับสนุนของนายวิรุฬห์ สิทธิวงศ์ นายอำเภอภูซาง ที่พยายามผลักดันและยกระดับผ้าภูซางให้สามารถต่อยอดและสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ได้ ซึ่งเป้าหมายหลักนอกจากจะสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ผ่านการผลิตผ้าแล้ว เขายังต้องการเห็นแบรนด์เฉพาะของผ้าภูซางอีกด้วย

กล่าวได้ว่าความสำเร็จของโครงการพัฒนาอาชีพการผลิตผ้าของสตรีภูซาง จังหวัดพะเยา นอกจากจะสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับกลุ่มสตรีภูซางที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาสในพื้นที่ได้แล้ว โครงการฯ นี้ยังบรรลุเป้าหมายทั้งในเรื่องของการอนุรักษ์และร่วมสืบสานภูมิปัญญาด้านผ้าของสตรีภูซาง ทั้ง 3 หมู่บ้านไว้ด้วยกัน ควบคู่ไปกับการเพิ่มทักษะด้านการตลาดออนไลน์ให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ ส่งผลให้ปัจจุบันสตรีภูซางจากทั้ง 3 หมู่บ้าน มีรายได้และช่องทางการขายเพิ่มมากขึ้น โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางเหมือนที่ผ่านมา

โครงการพัฒนาอาชีพการผลิตผ้าของสตรีภูซาง จังหวัดพะเยา

ศูนย์การศึกษาอนุระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภูซาง จังหวัดพะเยา

‘นวดแผนโบราณ’ แนวทางสร้างรายได้ ให้ผู้สูงอายุ

วิทยาลัยชุมชนพิจิตร
 จังหวัดพิจิตร

อีก 20 ปีข้างหน้า ในปี 2583 ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุจำนวน 20 ล้านคน หรือ 1 ใน 3 ของคนไทยจะเป็นผู้สูงอายุ คำถามคือ ทำอย่างไรให้ผู้สูงอายุเหล่านี้มีอาชีพ มีรายได้เลี้ยงตัวเอง วิทยาลัยชุมชนพิจิตรซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาในพื้นที่จังหวัดพิจิตร สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในจังหวัด

ข้อมูลจากสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระบุว่า ปี 2564 ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ เป็นประเทศที่สองของอาเซียน รองจากสิงคโปร์ โดยประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จะมีจำนวนไม่น้อยกว่า 13 ล้านคน หรือร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และอีก 20 ปีข้างหน้า ในปี 2583 ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุจำนวน 20 ล้านคน หรือ 1 ใน 3 ของคนไทยจะเป็นผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุอายุมากกว่า 80 ปีขึ้นไป จะมีมากถึง 3,500,000 คน

คำถามคือ ทำอย่างไรให้ผู้สูงอายุเหล่านี้มีอาชีพ มีรายได้เลี้ยงตัวเอง

วิทยาลัยชุมชนพิจิตรซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาในพื้นที่จังหวัดพิจิตรสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในจังหวัด นายมนตรี พันธุ์สิริ อาจารย์วิทยาลัยชุมชนพิจิตร จึงลงพื้นที่ชุมชนโพธิ์ทะเลและโพธิ์ประทับช้าง เพื่อสืบค้นข้อมูลว่าทั้งสองชุมชน ยังมีใครที่ขาดโอกาสและไม่มีอาชีพอยู่บ้าง

นั่นทำให้เขาพบกลุ่มอาชีพนวดแผนไทยที่ฝึกทักษะไปแล้ว ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ เนื่องจากไม่มีใบประกอบนียบัตร และที่สำคัญคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่พอมีความรู้ด้านการนวดอยู่บ้าง แต่มีลักษณะครุพักักจำ จึงทำโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเชิงบูรณาการโดยชุมชนเป็นฐานพัฒนาทักษะอาชีพนวดแผนโบราณของแรงงานผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสนอกภาคการศึกษา วิทยาลัยชุมชนพิจิตร จังหวัดพิจิตร

ยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยการพัฒนาอาชีพ

กรอบแนวคิดในการทำงานครั้งนี้คือ ‘การยกระดับ’ พุดให้เข้าใจง่ายคือการ Up Level หรือ Up Skill ให้ผู้ร่วมเรียนรู้ที่เป็นผู้สูงอายุให้เป็นไปตามกรอบกติกาของอาชีพ ‘นวด’ กล่าวคือ ต้องมี ‘ใบประกอบนียบัตร’ หรือที่เรียกว่า ‘ใบประกอบโรคศิลป์’ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้ให้บริการและผู้รับบริการ

นอกจากผู้ร่วมเรียนรู้ที่เป็นผู้สูงอายุ ทีมงานยังลงพื้นที่ค้นหาผู้ร่วมเรียนรู้เพิ่มเติม โดยประสานผ่านผู้นำชุมชน สอบถามกับศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และ อบต.ในพื้นที่ ซึ่งมีข้อมูลผู้สูงอายุที่มีฝีมือการวาดจนสามารถคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้ได้ครบ 72 คน แบ่งเป็นอำเภอโพธิ์ทะเล 52 คน อีก 20 คนกระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอโพธิ์ประทับช้าง เขาทราย ตะพานหิน และบางมูลนาก

สำหรับกระบวนการฝึกอบรมจะยึดตามข้อกำหนดของกระทรวงสาธารณสุข คือ อบรม 150 ชั่วโมง โดยในหลักสูตรจะมีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ และเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทีมงานจึงเปลี่ยนเป็นจัด

อบรม 2 รุ่น รุ่นละประมาณ 30 คน เพื่อให้เข้ากับ Social Distancing โดยหลักสูตรที่ใช้คือ หลักสูตรที่พัฒนามาจากหลักสูตรของกระทรวงสาธารณสุข มีวิทยากรจากหน่วยงานด้านสาธารณสุขในจังหวัดพิจิตร รวมถึงผู้เชี่ยวชาญเรื่องการวาดแต่ละชนิด เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้

หลังฝึกอบรมเสร็จ มีการเชิญผู้ประกอบการร้านนวดเข้ามาพูดคุยเรื่องแนวทางการให้บริการ ปัญหา และวิธีแก้ไข เพื่อเป็นแนวทางและสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ที่อยากจะประกอบธุรกิจร้านนวดหลังการอบรมเสร็จสิ้นลง รวมถึงเติมความรู้เรื่องการทำบัญชี การตลาด เชิญแหล่งทุน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ธนาคารออมสิน เข้ามาให้ความรู้ เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้เห็นช่องทางประกอบธุรกิจของตนเอง

ทักษะอาชีพ ทักษะด้านการเงิน

“หลังฝึกอบรมเสร็จ ทีมพี่เลี้ยงแนะนำว่า ควรให้ความรู้เรื่องบัญชีครัวเรือน แนวทางในการประกอบอาชีพ แหล่งเงินทุน โดยมีวิทยากรมืออาชีพเข้ามาให้ความรู้ แต่ที่เราเน้นมาก ๆ คือ การทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้เขาเห็นรายรับรายจ่ายของเขาว่าเป็นอย่างไร เพราะจะนำไปสู่การปรับพฤติกรรมพื้นฐานของการใช้จ่ายที่รัดกุมขึ้น และเห็นเหตุผลของการสร้างรายได้เพิ่มนั่นเอง” นายมนตรี เล่า

เนื่องจากผู้ร่วมเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ เรื่องเทคโนโลยีอาจจะทำได้ช้า นายมนตรี พยายามมองหาว่า ‘เครื่องมือ’ อะไรที่จะช่วยให้เรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ “ถ้าจะให้ผู้สูงอายุมาเรียนรู้เรื่องการทำเว็บไซต์ก็คงไม่ใช่” เลยหยิบ Kahoot ซึ่งเป็นโปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้บนแอปพลิเคชันมาใช้ ถือเป็นเครื่องมือเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยใช้วิธีการตั้งคำถาม มีการจับเวลา เหมือนการเล่นเกม ทำให้ผู้สูงอายุเรียนรู้และเข้าใจได้ง่ายขึ้น

“หลักทฤษฎีของ Kahoot คือ การกระตุ้นให้คนเกิดการเรียนรู้ ตอนแรกเราไม่มั่นใจว่าเขาจะทำได้ แต่เขาก็ทำได้และยังสนุกไปกับการเรียนรู้นี้ด้วย ทุกคนมีมือถืออยู่แล้ว เขาสามารถใช้มือถือตอบคำถามได้ง่าย ๆ” นายมนตรี ย้ำ

ไม่ใช่แค่การฝึกทักษะอาชีพ

นางสาวสุภาวดี มาศบาง ทิมงาน เสริมว่า ตอนแรกเธอยึดติดอยู่แค่คำว่า ‘ฝึกอบรม’ ให้ความรู้แล้วก็จบกันไป แต่กระบวนการที่ทีมพี่เลี้ยงพาเรียนรู้ ทำให้เธอเข้าใจมากขึ้นว่า การฝึกอบรมต้องสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้จริง ๆ

“อยากให้เขามีอาชีพ มีรายได้ช่วยเหลือตัวเอง ถึงแม้จะไม่ได้เป็นอาชีพหลักแค่เป็นอาชีพเสริมที่เป็นรายได้มาเลี้ยงครอบครัวเขาบ้างก็ยิ่งดี” นางสาวสุภาวดี บอก

กระบวนการหนุนเสริมของทีมพี่เลี้ยงไม่ได้เปลี่ยนแค่วิธีคิดเท่านั้น แต่วิธีทำงานของทีมงานก็เปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน จากเดิมที่มีเฉพาะการอบรมอย่างเดียว ก็มีเสริมเรื่องกิจกรรม Check In เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม สร้างแรงบันดาลใจในการฝึกอาชีพพร้อมกัน เมื่อจบก็มีกิจกรรม Check Out เพื่อให้เกิดการแบ่งปันถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญในการให้ความรู้และทักษะกับผู้ร่วมเรียนรู้ ผลปรากฏว่า กระบวนการนี้ทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้ฝึกพูด ฝึกแสดงความคิดเห็น จนเกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น

“มีคำพูดหนึ่งของพี่เลี้ยงที่สะกิดใจเรามาก คือ ‘ถ้าเราสอนเด็กให้มีความรู้เป็นแท่ง ๆ โดยไม่มีการบูรณาการให้เป็นเนื้อเดียวกัน แล้วคิดว่าเด็กจะหยิบไปใช้ได้ไหม’ หลังจากนั้นเราเลยบูรณาการความรู้ใช้วิธีพูดคุยบ่อย ๆ ไม่ใช่สอนครั้งเดียวจบเหมือนที่ผ่านมา เช่น ให้อาจารย์ที่สอนบัญชีเข้ามาในชั่วโมงสุดท้ายเพื่อชวนพูดคุย ค่อย ๆ พาทำ เพราะบัญชีเป็นเรื่องยาก ถ้าเราไม่กระตุ้นให้เขาทำ เขาก็ไม่ทำ” นางสาวสุภาวดี ย้ำและกล่าวต่อว่า โครงการฯ นี้ทำให้เธอได้ข้อค้นพบว่า การฝึกทักษะอาชีพให้คนในชุมชนจะเกิดประโยชน์ต้องทำให้ครบวงจร ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ไปจนถึงปลายน้ำ เพื่อให้เขาสามารถประกอบอาชีพได้ ขณะที่ นายมนตรี เสริมว่า การฝึกทักษะอาชีพไม่ได้จบอยู่ที่รายได้เท่านั้น แต่ต้องให้เขาอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนด้วย จึงนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย เช่น ให้เขาตั้งเฟซบุ๊กหรือไลน์เพิ่มเพื่อเปิดตลาดรองรับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

สำหรับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากโครงการฯ นายมนตรี บอกว่า **สิ่งที่เขาได้มากที่สุดคือ เรื่องการให้โอกาสคน ให้เขาได้มีความภูมิใจในอาชีพ นำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้กับการทำงาน โดยคิดว่าจะมีการจัดทำหลักสูตรอนุปริญญาด้านแพทย์แผนไทย เพื่อยกระดับการนวดแผนไทยไปสู่การเป็นแพทย์แผนไทยต่อไป**

ขณะที่ นางสาวสุภาวดี บอกว่า เธอได้ความรู้เรื่องกระบวนการค้นหาผู้ร่วมเรียนรู้ การลงพื้นที่หาข้อมูลและเก็บข้อมูล การเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายในการทำงาน การให้ความรู้ที่ต้องครอบคลุมทุกด้าน รวมถึงการเขียนข้อเสนอโครงการ ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้วิถีชีวิตวิธีทำงานของเธอเปลี่ยนไปจากเดิม

มีอาชีพ มีรายได้ ภาคภูมิใจในตัวเอง

เมื่อถามถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น นายมนตรี บอกว่า ได้ผลเกินความคาดหวัง อย่างแรกคือ **1. มีอาชีพ** สามารถยกระดับอาชีพนวดได้ดินให้ขึ้นมาอยู่บนดินได้ **2. มีรายได้เพิ่มขึ้นใกล้เคียงหรือเท่าเทียมกับคนอื่นในสังคม** จากคนที่มียาได้น้อย คนที่พลาดโอกาส ขาดโอกาสทั้งหลาย ให้เขาอยู่ในสังคมได้ มีเงินให้หลานซื้อขนมกินได้ **3. เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในตัวเอง** แค่นี้เราก็พอใจแล้ว

“การฝึกทักษะอาชีพนวดแผนไทย ส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง และมีรายได้เลี้ยงดูตัวเองแล้ว ยังมีสิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้นคือ สุขภาพร่างกายเขาแข็งแรงขึ้น เจ็บป่วยน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด” นายมนตรี บอก

“บางคนมีความรู้แล้วก็ได้รับเชิญจาก อสม. ในพื้นที่ให้ไปเป็นวิทยากรสอนคนในชุมชนต่อ เขาก็ยิ่งภาคภูมิใจในตัวเอง” นางสาวสุภาวดี ย้ำ

นายมนตรี บอกว่า ผู้ร่วมเรียนรู้ทั้งหมด 72 คน มี 64 คนที่ได้รับใบประกาศนียบัตร และผลจากแบบสอบถามพบว่า ผู้ร่วมเรียนรู้ 64 คน สามารถประกอบอาชีพนวดแผนไทยได้ทั้งสิ้น 60 คน แบ่งเป็นอาชีพหลัก 18 คน อาชีพเสริม 42 คน อีก 4 คนติดปัญหาส่วนตัวคือ ต้องดูแลแม่ที่ป่วยติดเตียง ซึ่งเขาก็นำทักษะความรู้จากโครงการฯ นี้ไปใช้ แทนที่จะต้องจ้างนวดเขาก็เป็นคนดูแลเอง ช่วยลดค่าใช้จ่ายส่วนที่เหลือยังไม่มีข้อมูล

“แม้จะเป็นอาชีพเสริมรายได้ก็ไม่น้อยนะ อย่างต่ำก็ได้คนละ 5,000 - 6,000 บาทต่อเดือน ส่วนคนที่มีร้านเป็นของตัวเองหรือนวดเป็นอาชีพหลักเฉลี่ยแล้วไม่ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อเดือน” นางสาวสุภาวดี บอก

“คนที่ทำเป็นอาชีพเสริมปกติเขาก็มีรายได้จากการทำเกษตรหรือรับจ้าง แต่ก็ไม่สม่ำเสมอเพราะต้องรอผลผลิตตามฤดูกาลเมื่อมีรายได้จากการนวดเสริมเข้ามาทำให้คุณภาพชีวิตเขาดีขึ้น มีเงินไว้ใช้จ่ายรายวัน” นายมนตรี ย้ำ

ปัจจุบันผู้ร่วมเรียนรู้มีการรวมตัวกันเปิดร้านนวดแผนไทย 4 แห่ง อยู่ที่วัดบางมูลนาก 2 แห่ง วัดชัยมงคล 1 แห่ง ส่วนอีกร้านหนึ่งอยู่ที่ใกล้ ๆ ห้างบิ๊กซี นอกจากนี้ยังมีแผนจะไปเปิดร้านที่อำเภอตะพานหินอีกแห่งหนึ่ง

นายสมเกียรติ ยอดहार อายุ 55 ปี ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า เดิมรับจ้างนวดอยู่ในชุมชน มีคนจ้างก็ไป แต่มีรายได้ไม่สม่ำเสมอเห็นโครงการฯ นี้เปิดรับสมัคร จึงสนใจเพราะอยากมีความรู้จะได้มีงาน มีเงินเลี้ยงตัวเอง หลังฝึกอบรมเสร็จจึงรวมกลุ่มกับเพื่อน ๆ 4 คน เปิดร้านนวดอยู่ที่วัดชัยมงคล เวลา 8.00 - 17.00 น. เปิดมาได้ 8 เดือนแล้ว มีลูกค้าทุกวัน วันละ 2 - 3 คน ที่มีลูกค้าเข้ามานวดที่นี่เพราะเราประกาศผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย และการบอกกันปากต่อปาก

บางคนมีความรู้แล้วก็ได้รับเชิญจาก อสม. ในพื้นที่ให้ไปเป็นวิทยากรสอนคนในชุมชนต่อ เขาก็ยิ่งภาคภูมิใจในตัวเอง

“โครงการนี้ทำให้มีทักษะการวาดเพิ่มขึ้นมาก รู้ว่าขนาดแบบไหนรักษาอาการอะไร เป็นการวาดตามอาการ นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้เรื่องการทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำเดือน เราจะได้รู้ว่าวันไหนจ่ายเท่าไร ได้เท่าไร ทำให้เราวิธีเก็บเงิน ไม่ใช่มีเท่าไรก็ใช้ไปเรื่อยเหมือนที่ผ่านมา”

นายนิลวัฒน์ ศรีวิชา อายุ 46 ปี ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า เมื่อก่อนเขาไม่มีอาชีพอะไรเลย เพราะต้องดูแลแม่ที่ป่วย พอแม่เสียก็เลยมาเข้าร่วมโครงการนี้ เพราะอยากมีรายได้เลี้ยงตัวเอง ซึ่งก็ไม่ผิดหวัง กระบวนการเรียนรู้ที่ได้รับมีหลายอย่าง เช่น การทำบัญชีครัวเรือนทำให้เขารู้เท่าทันและมีภูมิคุ้มกัน ในตัวเอง ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย นอกจากนี้ยังมีเรื่องการตลาดออนไลน์ ที่ทำให้สามารถเปิด **‘เพจวัดชัยมงคล’ ไร่ประชาสัมพันธ์ร้านนวดแผนไทย** ซึ่งก็จะมีลูกค้าที่อื่นที่รู้จักเพจเข้ามาสอบถามบ้างเหมือนกัน

เมื่อถามถึงรายได้ 2 คนบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า “อยู่ได้ครับ”

นายสมเกียรติ บอกว่า **รายได้ของเขาอยู่ที่ประมาณ 10,000 บาท หักค่าสถานที่ ค่าอุปกรณ์อื่น ๆ แล้วเหลือประมาณเดือนละ 7,000 บาท** ก็ถือว่าดี เพราะได้อยู่บ้านตัวเอง มีเวลาดูแลครอบครัวด้วย โดยรายได้ส่วนหนึ่งจะแบ่งให้วัดไว้เป็นค่าน้ำค่าไฟ

เรื่องราวเหล่านี้คือ ตัวอย่างหนึ่งของการสร้างอาชีพให้สังคมสูงวัยที่มีฐานทุนของชุมชนเป็นแรงเสริม มีทุนความรู้จากวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ทุนข้อมูลจากภาคีเครือข่ายในพื้นที่ และทุนจากความทุ่มเทแรงกายแรงใจของเหล่าผู้สูงอายุในพื้นที่ที่ต้องการสร้างงาน สร้างรายได้ให้ตนเอง ได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีเทียบเท่าคนอื่นในสังคม

**โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเชิงบูรณาการโดยชุมชนเป็นฐาน
พัฒนากทักษะอาชีพนวดแผนโบราณของแรงงานผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส
นอกภาคการศึกษา**

วิทยาลัยชุมชนพิจิตร จังหวัดพิจิตร

'โอกาสและอาชีพ' ของสตรีปกาเกอวยอ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าแม่แดดน้อย
จังหวัดเชียงใหม่

ความเครียดของผู้หญิงที่นี้ส่วนหนึ่งเกิดมาจากความโดดเดี่ยว ประกอบกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของสตรีปกากะญอส่วนใหญ่ยามว่างหลังการทำงานจะใช้เวลากับการทอผ้าด้วย ‘กัเอว’ ซึ่งเป็นเครื่องทอขนาดเล็กที่สืบทอดมาแต่โบราณ และเป้าหมายหลักของโครงการฯ คือ การพัฒนาอาชีพทอผ้า จึงเกิดแนวคิดในการทำพื้นที่ ‘ทอรวม’ หมายถึงเปลี่ยนรูปแบบจากการทอบ้านใครบ้านมันมาเป็นการรวมกลุ่มทอผ้า ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มสตรีมีพื้นที่ในการพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนเรื่องราวซึ่งกันและกัน

วิสาหกิจชุมชน (Small and Micro Community Enterprise : SMCE) หมายถึง การประกอบการขนาดเล็กและขนาดจิ๋ว เพื่อจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งพาตนเองและความพอเพียงของครอบครัวและชุมชน ซึ่ง ‘ทุน’ ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งมีได้มีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคม ดังเช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าแม่แตดน้อย อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ ที่ใช้ฐานทุนของชุมชนมาช่วยแก้ไขปัญหาปากท้อง รวมถึงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น

ในรอบปีที่ผ่านมา ‘โรคซึมเศร้า’ ส่งผลให้คนบ้านแม่แตดน้อย อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิฆ่าตัวตายถึง 11 คน ในจำนวนนี้เป็นผู้หญิง 4 คน ซึ่งในทางสถิตินับเป็นตัวเลขที่ค่อนข้างสูง หากเทียบกับอัตราการตายด้วยสาเหตุอื่น

“เมื่อสามีตาย ผู้หญิงบางคนเป็นหม้าย และผู้หญิงบ้านเราส่วนใหญ่ใช้ชีวิตทำงานอยู่บ้าน เลี้ยงลูกแทบไม่มีโอกาสออกไปไหนเลย บางคนพอมีทักษะทอผ้าก็จะนั่งทอผ้า บางคนปลูกผัก ทำกิจกรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ ขึ้นอยู่กับความชอบและความถนัด แต่ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมยามว่างที่สร้างรายได้ไม่มากนัก” นี่อาจเป็นเหตุผลที่นางอนันต์ศรี แก้วเลิศตระกูล หรือ แม่หลวงเป็ล ผู้ใหญ่บ้านแม่แตดน้อย และประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าแม่แตดน้อย จังหวัดชัยภูมิ คิดทำโครงการพัฒนาอาชีพของกลุ่มสตรีปกากะญอผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ เพื่อช่วยเหลือกลุ่มสตรีปกากะญอให้มีรายได้เสริม และมีงานทำ โดยตั้งเป้าพัฒนาอาชีพแก่กลุ่มสตรีปกากะญอในอำเภอภักดีชุมพล ครอบคลุม 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลแม่แตด ตำบลบ้านจันทร์ และตำบลแจ่มหลวง ตำบลละ 50 คน รวมเป็น 150 คน

“ตอนแรกมองว่าจะทำเฉพาะในพื้นที่ตำบลแม่แดดที่เดียว แต่ก็คิดว่าตำบลอื่นจะไม่ได้รับประโยชน์เพราะแต่ละตำบลก็มีผู้ด้อยโอกาสเยอะ ตอนเริ่มต้นการทำงานได้ประสานผ่านผู้นำชุมชนในแต่ละตำบล เช่น ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำศาสนา เพื่อจัดประชุมแนะนำโครงการฯ ถ้ามีคนสนใจก็ให้กรอกใบสมัครทิ้งไว้ที่ผู้ใหญ่บ้าน ปรากฏว่ามีกลุ่มสตรีปกากะญอให้ความสนใจสมัครเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก”

ใช้ ‘กระบวนการทอผ้า’ พัฒนาจิตใจ

หลังได้ผู้ร่วมเรียนรู้ครบตามจำนวน แม่หลวงเป็ลวิเคราะห์ทุกซ์ทุนชุมชนพบว่า ความเครียดของผู้หญิงที่นี้ส่วนหนึ่งเกิดมาจากความโดดเดี่ยว ประกอบกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของสตรีปกากะญอส่วนใหญ่ ยามว่างหลังการทำงานจะ

ใช้เวลากับการทอผ้าด้วย ‘กีเอาว’ ซึ่งเป็นเครื่องทอขนาดเล็กที่สืบทอดมาแต่โบราณ และเป้าหมายหลักของโครงการคือการพัฒนาอาชีพทอผ้า จึงเกิดแนวคิดในการทำพื้นที่ ‘ทอรวม’ หมายถึงเปลี่ยนรูปแบบจากการทอบ้านใครบ้านมันมาเป็นการรวมกลุ่มทอผ้า ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มสตรีมีพื้นที่ในการพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนเรื่องราวซึ่งกันและกัน

“การได้พูดคุย ได้เล่าความสุข ความทุกข์ ให้กันฟัง คนที่มีอายุมากกว่าก็จะเป็นผู้ให้คำปรึกษา แก่คนอายุน้อยกว่า” แม่หลวงเป็ล ชี้ให้เห็นคุณค่าความหมายที่ซ่อนอยู่ภายใต้กระบวนการฝึกทอผ้าแบบกลุ่ม

ส่วนกระบวนการฝึกอบรม เน้นให้ความรู้และทักษะการทอผ้า เนื่องจากผู้เข้ารับการอบรมซึ่งเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ส่วนมากทอผ้าเป็นกันอยู่แล้ว ดังนั้นกิจกรรมแรกจึงเริ่มต้นที่ ‘การย้อมสีธรรมชาติ’ เชิญวิทยากรจากอำเภอสะเมิงมาให้ความรู้ โดย

วัตถุดิบที่นำมาใช้ย้อมสีจะใช้ของที่มีอยู่แล้วในชุมชน เช่น เปลือกมะม่วง ขมิ้น เพกา เปลือกก๋อดิน ปลีกล้วย เป็นต้น ซึ่งพืชบางชนิดเป็นสมุนไพรที่ไม่เพียงให้สีสวยงามแต่ยังมีสรรพคุณในการรักษาโรคด้วย

“ผ้าฝ้ายที่ย้อมหอมเมื่อเอามาโพกหัว จะทำให้หัวเย็น ลดอาการปวดหัว แต่ถ้าเป็นผื่นจะใช้รากเคาะเป็นไม้ชนิดหนึ่งที่จะช่วยลดผื่นคันได้” แม่หลวงเป็ด เล่าถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดมา

เส้นด้ายย้อมสีธรรมชาติปลอดสารพิษหลากสีสันทันพร้อมแล้วสำหรับการถักทอ ซึ่งกิจกรรมการอบรมทอผ้าจะแบ่งออกเป็น การทอผ้าที่เอวแบบดั้งเดิม และการทอผ้าที่ใหญ่เพื่อต่อยอดการผลิตของชุมชน

“การทอที่เอวจะสอนกันเอง แต่ถ้าเป็นการทอที่ใหญ่ซึ่งเราไม่มีพื้นฐานความรู้ ก็จะมีวิทยากรมาช่วยสอน สาเหตุที่อยากส่งเสริมทักษะการทอที่ใหญ่เพราะการทอที่เอวใช้เวลาาน 3 - 4 วันกว่าจะได้ 1 ผืน ถ้าทอที่ใหญ่เป็นจะได้ผ้าที่หลายเมตร ขายได้มากขึ้น ซึ่งการอบรมทอผ้าจะลงไปจัดอบรมที่ละหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 5 วัน แบ่งสอนเป็นกลุ่ม ๆ ตั้งแต่ปั่นด้าย ม้วนด้าย กรอด้าย ชิงด้าย และใส่ตะกรอ ใส่มือ และการทอ ซึ่งตอนนี้สตรีปกาเกอญอที่เข้าร่วมโครงการฯ ทุกคนทอได้หมดแล้ว ไม่มีพื้นฐานเลยก็ทอได้ แถมยังเป็นวิทยากรต่อได้ด้วย”

นอกจากสอนทอผ้าสีพื้นแล้ว ยังเชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้เรื่องการออกแบบลายผ้า กะเหรี่ยงโบราณซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม เพราะสตรีปกาเกอญออายุ 20-30 ปีที่เป็นผู้ร่วมเรียนรู้กว่าครึ่งยังทอผ้าและทำลายผ้าไม่เป็น พร้อมกันนี้ยังส่งเสริมความรู้เรื่องการตัดเย็บเสื้อผ้าเพื่อต่อยอดผ้าทอ กะเหรี่ยงสู่ผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับความต้องการของตลาด โดยประสานไปยังเครือข่ายในพื้นที่มาช่วยสนับสนุนความรู้เรื่องการออกแบบบรรจุภัณฑ์ และช่องทางจำหน่ายสินค้าและการตลาดให้แก่กลุ่มสตรีผู้ด้อยโอกาส

“เมื่อผู้ร่วมเรียนรู้ทอผ้าสีพื้นได้ ขั้นตอนต่อไปก็จะสอนให้ตัดเย็บเสื้อผ้า กระโปรง จากนั้นก็มาดูเรื่องการออกแบบบรรจุภัณฑ์ การทำการตลาด มีการเชิญวิทยากรจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ (พช. เชียงใหม่) มาให้คำแนะนำ ทั้งการออกแบบ ดีไซน์แบรนด์ การตลาด สอนตั้งแต่การถ่ายรูปผลิตภัณฑ์ ต้องจัดวางอย่างไรให้สวยงาม นอกจากนี้ยังมี กศน. มาช่วยทำเพจเฟซบุ๊กในชื่อสินค้าชุมชนบ้านแม่แตดน้อย เพื่อเป็นช่องทางการขาย”

นายสิทธิคุณ สุภาพรีตากุล ผู้รับผิดชอบเพจเฟซบุ๊กสินค้าชุมชนบ้านแม่แตดน้อย เล่าเสริมว่า

ตอนนี้พยายามนำสินค้าที่มีอยู่มาถ่ายภาพ อัฟโหลดภาพสินค้าขึ้นไว้ที่เพจ ผู้ที่สนใจสินค้าสามารถติดต่อผ่านทางข้อความเพจเช็กรู้ได้โดยตรง นอกจากนี้ยังมีไลน์ รวมถึงช่องทางการจำหน่ายอื่น ๆ เช่น ว่างขายที่โฮมสเตย์ชุมชน ซึ่งมีนักท่องเที่ยวหรือคนที่เข้ามาดูงานแวะเวียนเข้ามาซื้อ แล้วยังไปวางขายในบูธงาน OTOP ด้วย สำหรับผ้าทอที่ขายมีหลายแบบ หลายราคา ตั้งแต่ 199 - 1,500 บาท โดยผ้าทอที่มีราคาแพงจะเป็นเสื้อที่มีการปักลายด้วยมืออย่างละเอียด

‘เดโปอู’ ผลิตภัณฑ์ซัก-ล้าง ลดรายจ่ายในครัวเรือน

ไม่เพียงส่งเสริมการทอผ้าเพื่อสร้างรายได้เสริมเท่านั้น แม่หลวงเปิ้ล มองว่า ปัจจัยสำคัญที่จะเพิ่มรายได้ให้กับสตรีผู้ด้อยโอกาส คือ ‘การลดรายจ่ายในครัวเรือน’ ด้วยการทำของใช้ในครัวเรือนเอง อาทิ ‘น้ำยาล้างจาน’ และ ‘น้ำยาซักผ้า’ จึงเชิญปราชญ์ชาวบ้านจากอำเภอดอยสะเก็ดมาเป็นวิทยากร เริ่มด้วยสอนทฤษฎีขั้นตอนการทำน้ำยาซักผ้าและน้ำยาล้างจานอย่างละเอียด หมุนเวียนไปแต่ละหมู่บ้าน จากนั้นให้กลุ่มสตรีผู้ด้อยโอกาสลงมือทำ ด้วยการซื้อหัวเชื้อมาใช้ร่วมกับวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น เช่น มะนาว มะกรูด ซึ่งปัจจุบันพวกเขาไม่เพียงผลิตไว้ใช้เองในครัวเรือน แต่ยังคงยอดเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายภายใต้แบรนด์ ‘เดโปอู’ ซึ่งหมายถึงสายสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

“น้ำยาล้างจานขวดละ 20 บาท น้ำยาซักผ้า 40 บาท ขวดขนาด 360 มิลลิลิตร ซึ่งถูกกว่าการซื้อจากร้านค้าข้างนอกมาก ยิ่งถ้านำขวดมาเติมเองก็จะยิ่งราคาถูกลง ถือเป็นผลิตภัณฑ์จากโครงการฯ ที่ช่วยลดทั้งรายจ่าย ลดการใช้ทรัพยากร และสร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชน นอกจากนี้ก็พยายามเติมความรู้เรื่องบัญชีครัวเรือนเพื่อลดรายจ่าย แต่เนื่องจากผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ จึงเป็นเรื่องยากในการจดบันทึก ก็ต้องคิดหาวิธีใหม่”

ปัจจัยสำคัญที่จะเพิ่มรายได้ให้กับสตรีผู้ด้อยโอกาส คือ การทำของใช้ในครัวเรือนเอง อาทิ ‘น้ำยาล้างจาน’ และ ‘น้ำยาซักผ้า’ ช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือน และยังช่วยลดการใช้ทรัพยากร และสร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชน

อย่างไรก็ดี เมื่อมีสินค้าพร้อมจำหน่าย แม่หลวงเปิดจึงวางแผนบริหารจัดการรายได้ โดยการขายสินค้าจะมีทั้งแบบขายด้วยตนเอง หรือเป็นการบริหารโดยแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งในกลุ่ม 50 คนจะมีประธานรองประธานเข้ามาช่วยกันดูแล

“ตอนนี้แต่ละหมู่บ้านจะบริหารจัดการสินค้าในกลุ่มของตนเอง ส่วนเราจะมาต่อยอดดูแลที่บ้านแม่แต่น้อยเป็นหลัก สำหรับการจำหน่ายสินค้าตอนนี้ยังเป็นช่วงเริ่มต้น ไม่ได้ขายจริงจัง แต่หากมีรายได้เข้ามาเบื้องต้นวางแผนว่าจะมีการหักเงินส่วนหนึ่งเข้ากลุ่มเพื่อออมทรัพย์ ไว้ใช้เป็นทุนการผลิตหรือต่อยอดเป็นสวัสดิการให้สมาชิกกู้ยืมยามฉุกเฉิน”

สร้างรอยยิ้ม สร้างสุข เพื่อชุมชนเข้มแข็ง

ความสำเร็จของโครงการฯ ไม่ได้ช่วยเฉพาะกลุ่มสตรีที่เป็นแรงงานนอกระบบให้มีงานทำ มีรายได้เท่านั้น แต่กระบวนการทำงานยังฟื้นฟูระบบความสัมพันธ์ดั้งเดิมของคนในชุมชนให้กลับคืนมา ซึ่งพื้นที่เล็ก ๆ อันเป็นที่ตั้งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ภายในขอบรั้วบ้านแม่หลวงเปล็ได้ทำหน้าที่ที่ยิ่งใหญ่นั้นคือเป็น **‘พื้นที่กลาง’** ในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความสุข และความทุกข์ที่บางคนเผชิญ

นอกจากการ **‘ฟื้นความสัมพันธ์’** ให้กับคนในชุมชนแล้ว โครงการฯ นี้ยังช่วยสร้าง **‘บทบาทใหม่’** ให้กับกลุ่มผู้หญิงปกากะญอ นั่นคือการเป็น **‘ที่ปรึกษา’** ให้กับผู้ทุกข์ยาก เพราะในวิถีปกากะญอ การที่ใครสักคนจะสามารถให้คำปรึกษา ชี้แนะ ต่อสมาชิกในชุมชนได้ ผู้นั้นต้องเป็นที่เคารพศรัทธามากพอ แต่เมื่อโลกเปลี่ยนไป ระบบทางสังคมย่อมเปลี่ยนแปลงตาม ซึ่งกลุ่มผู้หญิงแห่งบ้านแม่แต่น้อยล้วนทำหน้าที่นี้ได้เป็นอย่างดี โดยสะท้อนออกมาจากคำบอกเล่าของ **นางอัมพร อมรนาควิชิต** ที่บอกว่า ก่อนที่จะมีโครงการฯ นี้ เธออยู่บ้านคนเดียว มีแต่ความทุกข์ใจ ทั้งเรื่องความยากจน หนี้สิน ปัญหาสุขภาพ ปัญหาครอบครัวซึ่งมักจะจบลงด้วยการทะเลาะเบาะแว้ง และแยกทางกัน ความทุกข์ใจและหนี้สินทำให้สามีตัดสินใจฆ่าตัวตาย ทิ้งให้เธอใช้ชีวิตเพียงลำพัง

“พออยู่คนเดียวก็ไม่รู้จะเล่าให้ใครฟัง พอมารวมกลุ่มทอผ้า ก็มีเพื่อน อยู่ไปนาน ๆ ก็สนิทกัน ก็จะเล่าเรื่องทุกข์ใจให้กันฟัง คนที่โตกว่าก็จะให้คำแนะนำ ทำให้เรารู้สึกว่าเรามีเพื่อน มีคนคอยรับฟัง ปัญหาของเรา”

‘ม่วนอยู่’ คำตอบที่ออกมาจากใจของนางสาวรสสุคนธ์ เมืองใจ ผู้ร่วมเรียนรู้ บอกว่า เดิมเธออยู่บ้านอย่างเดียว ไม่เคยเจอใคร ไม่มีรายได้ พอได้มาเข้าร่วมโครงการฯ ทำให้สนุกไม่เหงา แม้เดิมจะทอผ้าเย็บผ้าเป็น แต่ก็ไม่ชำนาญ พอได้เรียนรู้ขั้นตอน เทคนิคต่าง ๆ ทำให้เธอทอผ้าได้ดีขึ้น ทั้งยังได้ฝึกการตัดเย็บเสื้อผ้า ทำหน้าากอนามัย ตอนนี้ทอผ้าขายได้แล้ว 4 - 5 ผืน ราคาตั้งแต่ 100 บาทไปจนถึง 600 บาท ถ้าผืนใหญ่จะขายได้ราคาหน่อย ดีใจที่มีรายได้มากขึ้น

ส่วน แม่หลวงเป็ล บอกว่า แม่วันนี้สตรีปกาเกอญอจะมีรายได้เสริมไม่มากนัก เพราะอยู่ในช่วงเริ่มต้น แต่รอยยิ้มและเสียงหัวเราะที่สัมผัสได้ในทุกครั้งที่จัดกิจกรรมหรือพบเจอกัน ทำให้รู้สึกภูมิใจว่าบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่สิ่งที่เหนือความคาดหมายไปกว่านั้นคือ ‘ความเข้มแข็งในชุมชน’

“ความสุขของคนในชุมชนตอนนี้ดีมาก ๆ แต่ว่ารายได้อาจจะยังไม่ได้ 100 เปอร์เซ็นต์ ก็จะผลักดันกันต่อไป เพราะว่าแต่ละคนไม่มีพื้นฐานกันมาเลย แต่สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือ ชุมชนเข้มแข็ง กลุ่มแม่บ้านเข้มแข็งมาก มีความรักความสามัคคี เดี่ยวนี้เวลาเรียกประชุมมาด้วยกันเยอะมาก เมื่อก่อนมาบ้างไม่มาบ้าง เห็นได้ชัดว่าพอได้รับความร่วมมือ การพัฒนาก็จะคล่องตัวและไปได้เร็วขึ้น”

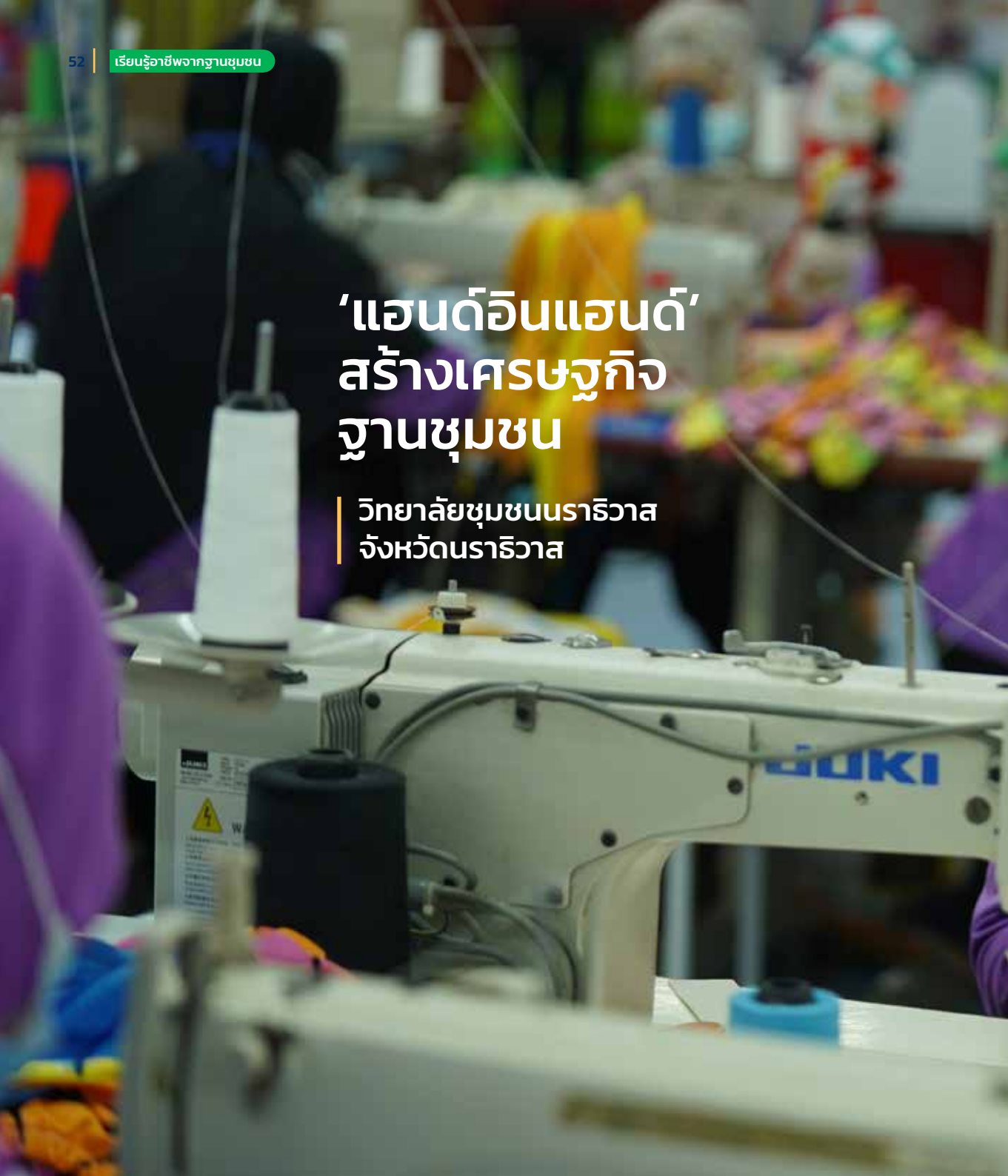
และนี่คือตัวอย่างของวิสาหกิจชุมชนที่พัฒนาทุนในชุมชน และองค์ความรู้จากภายนอก เข้ามาช่วยพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้นแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นปลายทางคือ ความเข้มแข็งของชุมชนที่สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้

**โครงการพัฒนาอาชีพของกลุ่มสตรีปกาเกอญอผู้ด้อยโอกาส
และขาดแคลนทุนทรัพย์ อำเภอภักกลยาณวิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่
วิสาหกิจชุมชนสินค้าแม่แดดน้อย จังหวัดเชียงใหม่**

'แฮนด์อินแฮนด์' สร้างเศรษฐกิจ ฐานชุมชน

วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส
จังหวัดนราธิวาส

วิทยาลัยชุมชนจังหวัดนราธิวาสทำ ‘โครงการแฮนด์อินแฮนด์รื้อเสาะ สร้างอาชีพ สร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืน’ โดยร่วมมือกับผู้นำชุมชนและวิสาหกิจชุมชน และภาคส่วนต่าง ๆ พัฒนาทักษะฝีมือแรงงานด้านการตัดเย็บเสื้อผ้าให้มีคุณภาพดีขึ้น สร้างงาน สร้างอาชีพให้กับผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาสในพื้นที่

จากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การเข้ามาหากินในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ยากลำบาก หลายครอบครัวต้องอพยพไปอยู่ต่างเมือง มีไม่น้อยที่ไปไกลถึงต่างแดน

กระทั่งมีการเกิดขึ้นของหลาย ๆ องค์กรเพื่อคลี่คลายสถานการณ์ความรุนแรงดังกล่าว ทั้งด้านงบประมาณและกำลังคน ส่วนในพื้นที่เองก็พยายามแก้ไขปัญหาสถานการณ์เท่าที่ศักยภาพจะทำได้ โดยเฉพาะปัญหาปากท้อง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ **โครงการแฮนด์ อิน แฮนด์** ที่เป็นความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลรื้อเสาะกับกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม รวมถึงภาคส่วนต่าง ๆ ในจังหวัดนราธิวาส เพื่อให้ชาวบ้านมีงานทำ มีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว

นายวิเชษฐ์ ไทยทองนุ่ม นายกเทศมนตรีตำบลรื้อเสาะ อำเภอรื้อเสาะ จังหวัดนราธิวาส เล่าว่า ด้วยสถานการณ์ความไม่สงบดังกล่าวทำให้การเข้ามาหากินของคนในพื้นที่เป็นไปด้วยความยากลำบาก โครงการแฮนด์ อิน แฮนด์ จึงเกิดขึ้น แต่ในระหว่างทางการทำงานก็ไม่ได้ราบรื่นนัก ท้ายที่สุดโครงการดังกล่าวต้องยุติลง

เริ่มใหม่อย่างมีกระบวนการภายใต้ ‘ฐานชุมชน’

แม้โครงการจะปิดตัวลง แต่นายวิเชษฐ์และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ไม่ได้หยุดคิดที่จะสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้คนในชุมชนรื้อเสาะ พวกเขาพยายามมองหา **‘ต้นทุน’** ที่มีอยู่ในชุมชน จนพบว่า สตรีมุสลิมส่วนใหญ่มีทักษะเรื่องการตัดเย็บเสื้อผ้า แต่เป็นการตัดเย็บขั้นพื้นฐานเท่านั้น ไม่ได้มีทักษะฝีมือแรงงานขั้นสูง จึงไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้

เมื่อเห็นปัญหาและเห็นศักยภาพของทุนชุมชนที่มีอยู่ เทศบาลตำบลรื้อเสาะจึงประสานงานไปยังวิทยาลัยชุมชนนราธิวาสซึ่งเป็นแหล่งความรู้ในพื้นที่ให้เข้ามาช่วยพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานด้าน

การตัดเย็บให้กลุ่มสตรีในพื้นที่ ประกอบกับช่วงนั้น กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) จัดทำโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน วิทยาลัยชุมชนจังหวัดนราธิวาสจึงได้ทำ **โครงการแฮนด์อินแฮนด์หรือเสาะ สร้างอาชีพ สร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืน** โดยร่วมมือกับผู้นำชุมชนและวิสาหกิจชุมชน และภาคส่วนต่าง ๆ พัฒนาทักษะฝีมือแรงงานด้านตัดเย็บเสื้อผ้าให้มีคุณภาพดีขึ้น เพื่อสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาสในพื้นที่

“ผมมองว่า โครงการฯ นี้นอกจากจะสร้างโอกาสให้แรงงานในโรงงานได้แล้ว ยังต่อยอดไปถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัว บุคลากรในชุมชนก็มีงานทำ เพราะแต่ละปีมีนักศึกษาเข้าใหม่

กว่า 1,000 คน ทุกคนต้องมีชุดพลະไว้ทำกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นเสื้อกีฬา สี เสื้อสำหรับทำกิจกรรมกลุ่ม เมื่อก่อนเราสั่งจากที่อื่น แต่จากนี้ไปอาจจะสั่งจากโรงงานแฮนด์ อิน แฮนด์ ถือว่าช่วยกัน ซึ่งผมมองว่า หากมีการบริหารจัดการดี ๆ กิจการของแฮนด์ อิน แฮนด์ ไปต่อได้แน่นอน” นายวิเชษฐ ย้า

การเฟ้นหาผู้เข้าร่วมเรียนรู้ให้ได้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ต้องเป็นกลุ่มคนด้อยโอกาส ขาดแคลนทรัพย์ ที่พอมี **‘ทักษะ’** เรื่องการตัดเย็บมาบ้าง เพราะหากให้เริ่มสอนจากคนที่ไม่มีทักษะการตัดเย็บเลย อาจจะไม่สามารถเรียนรู้ได้ในระยะเวลาสั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ ทีมงานจึงมอบหมายให้ผู้นำชุมชนช่วยค้นหาและคัดกรองผู้ร่วมเรียนรู้

นายสาคร ปานจิ้น รองผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชนนราธิวาส กล่าวถึงเทคนิคการลงพื้นที่ค้นหาผู้ร่วมเรียนรู้ว่า จะไปแบบสุ่มสี่สุ่มห้าไม่ได้ เพราะมีปัจจัยหลายอย่างในพื้นที่ จึงให้นายกเทศมนตรีช่วยประสานงานให้ก่อนว่าจะมีอาจารย์จากวิทยาลัยชุมชนเข้าไป โดยผู้ใหญ่บ้านจะช่วยคัดกรองผู้ที่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องการความช่วยเหลือ เพราะรู้ข้อมูลเชิงลึกคนในชุมชนดี เช่น ใครที่มีรายได้ตกต่ำจากยางพาราบ้าง หรือใครที่มีลูกกำลังเรียนที่พอเย็บผ้าได้บ้าง ก็ชวนกันไปฝึกทักษะการเย็บผ้าเพื่อช่วยเหลือกันในเบื้องต้น และถ้าหากใครพร้อมก็สามารถสมัครได้ทันที โดยทีมงานจะอธิบายกฎกติกาให้ผู้ร่วมเรียนรู้เข้าใจก่อน เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ เช่น ต้องเรียนครบหลักสูตร 180 ชั่วโมง และต้องมีทักษะพื้นฐานการตัดเย็บ เป็นต้น ซึ่งวิธีการแบบนี้ทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้สนใจเข้าร่วมจำนวน 60 คน มีทั้งผู้ด้อยโอกาส ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และศิษย์เก่าของวิทยาลัยชุมชนนราธิวาสที่ตกงาน

กระบวนการอบรมเริ่มด้วยต้นการชวนกลุ่มผู้ร่วมเรียนรู้ทั้งหมดทำกิจกรรมที่มีชื่อว่า ‘เก้าอี้ตัวแรก’ เพื่อค้นหาศักยภาพ ความสามารถ ความคาดหวัง และสร้างแรงบันดาลใจ ไปสู่เป้าหมายที่ตัวเองตั้งไว้ หลังจากนั้นก็พาทำบัญชีครัวเรือน เพราะคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญ ต่อให้มีรายได้มากหรือน้อย ถ้าไม่ทำบัญชีเขาจะไม่เห็นว่าเขาใช้จ่ายเงินไปมากน้อยเพียงใด โดยระหว่างทำกิจกรรมจะมีการสอดแทรกแนวคิดโครงการฯ เรื่องการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้ตัวเอง

“เราคาดหวังให้เขายกระดับจากเก้าอี้ตัวแรก ไปเป็นผู้ประกอบการ หรือเจ้าของแบรนด์ด้วยตัวเอง โดยไม่ต้องไปเปิดร้านใหม่ ไม่ต้องมีเครื่องจักรใหม่ ไม่ต้องไปลงทุนสร้างร้านของตัวเอง แต่ใช้พื้นที่ของแฮนด์อิน แฮนด์เป็นฐานในการพัฒนาไปสู่การทำผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ต่อไป” นายสาคร บอก

ฝึกทักษะการตัดเย็บเสื้อผ้าแบบครบวงจร

เนื่องจากแต่ละคนมีพื้นฐานการตัดเย็บเสื้อผ้ามาไม่เหมือนกัน ทีมงานจึงออกแบบหลักสูตรโดยเริ่มต้นเรียนรู้ตั้งแต่เรื่องชนิดของผ้า การออกแบบ วิธีใช้จักรอุตสาหกรรมในเชิงลึก ที่ไม่ใช่แค่ใช้จักรเป็น แต่ต้องซ่อมได้ การตัดเย็บเสื้อยืด การประกบผ้าแต่ละชิ้นเข้าเป็นตัวเสื้อ การเย็บเสื้อโปโลที่ต้องฝึกเย็บปกเสื้อ รังคุม เป็นต้น หลังจากเรียนรู้พื้นฐานการตัดเย็บจนคล่องแคล่วแล้ว จะให้ผู้ร่วมเรียนรู้แยกไปฝึกตามกระบวนการผลิต โดยวิทยากรที่สอนก็มีทั้งอาจารย์จากวิทยาลัยชุมชน เครือข่ายภายนอกและภายในโรงงาน เมื่อเรียนจบทุกคนจะต้องเย็บเป็นตัวเสื้อเพื่อให้วิทยากรตรวจ หากฝีมือผ่านจึงจะให้เข้าสู่กระบวนการผลิตต่อไป

อย่างไรก็ตามเพื่อให้ผู้เรียนรู้สามารถประกอบอาชีพได้จริง หลังจากเรียนรู้หลักสูตรการเย็บผ้าครบ 180 ชั่วโมง ยังฝึกทักษะเรื่องการเป็นผู้ประกอบการ การตลาด และการขายออนไลน์ หากผู้ร่วมเรียนรู้ คนไหนพอจะมีทุนอยู่บ้าง ก็สามารถออกไปทำธุรกิจของตัวเองได้

“เราพยายามให้ความรู้เขาให้ครบวงจรมากที่สุด หลังจากเรียนรู้ครบทุกหลักสูตรแล้ว ก็จะคุยกับเขาว่า หากใครสนใจก็สามารถทำงานที่นี่ได้ เพราะมีออเดอร์สินค้าเข้ามาเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่ก็สนใจทำต่อ” นายสาคร ย้ำ

ได้งาน ได้เงิน ได้ความสุข

ปัจจุบันโรงงานแฮนด์ อิน แฮนด์ มีพนักงานทั้งสิ้น 100 คน ในจำนวนนี้เป็นผู้ร่วมเรียนรู้ของโครงการฯ ถึง 60 คน เป็นทั้งพนักงานรายเดือนและรายวัน ซึ่งพนักงานรายวันจะมีรายได้จากค่าเย็บเฉลี่ยชิ้นละ 18 บาท หรือตัวละ 35 บาท เฉลี่ยแล้วมีรายได้ 300-400 บาทต่อคนต่อวัน จากเดิมที่ไม่เคยมีรายได้เลย

นายสาคร บอกว่า ภาพแรกกับภาพสุดท้ายที่เห็นต่างกันมาก ด้วยวิถีชีวิตของคนที่นี่ ผู้ชายจะออกไปทำสวน กรีดยาง ส่วนผู้หญิงอยู่บ้าน เข้าเย็นรับส่งลูก กลางวันก็อยู่ว่าง ๆ จากที่ไม่เคยมีรายได้ แต่วันนี้พวกเธอมีรายได้เลี้ยงดูตัวเองและครอบครัว ไม่ปล่อยให้เวลาว่างไปโดยเปล่าประโยชน์ สิ่งที่เห็นได้ชัดคือ ทุกคนมีความสุขจากการมีรายได้ แต่จะได้มากหรือน้อยขึ้นกับทักษะและความขยัน นอกจากนี้ การได้มาอยู่กับเพื่อน ๆ ก็ยังสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่เหมือนที่ผ่านมา

“นอกจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นแล้ว สิ่งที่เขาภูมิใจมากคือ การได้เห็นคนใส่เสื้อ ‘แฮนด์ อิน แฮนด์’ ซึ่งเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากฝีมือของพวกเขา” สาคร ย้ำ

นางมายีตะ บากา ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า เธอเป็นแม่บ้าน อยู่ที่บ้านก็รับจ้างเย็บผ้าอยู่บ้านชุดละ 100 - 450 บาท ขึ้นอยู่กับความยากง่าย แต่ก็ไม่ได้มีงานสม่ำเสมอ มีรายได้เฉพาะช่วงเทศกาลเท่านั้น จึงมาสมัครงานที่แฮนด์ อิน แฮนด์ และเห็นว่ามีการเปิดรับสมัครคนเข้ามาเรียนรู้เรื่องการตัดเย็บเสื้อผ้า จึงสนใจ

“โครงการฯ นี้ทำให้ได้เรียนรู้เรื่องการตัดเย็บเสื้อผ้าแบบครบวงจร เริ่มตั้งแต่เรียนรู้ชนิดของผ้า การออกแบบ การตัดเย็บ และการทำงานในกระบวนการผลิตที่แต่ละคนมีหน้าที่ต่างกัน ในการทำเสื้อยืดหนึ่งตัวต้องทำงานเป็นทีม ต้องสามัคคีกัน งานจึงจะไปได้เร็ว เช่น ในหนึ่งกระบวนการผลิตมี 8 คน แต่ละคนมีหน้าที่ไม่เหมือนกัน เริ่มจาก คนที่ 1 เจาะซาปรังดุม คนที่ 2 ตอไหล่ คนที่ 3 ใส่แขน คนที่ 4 ทับคิ้วเสื้อ คนที่ 5 เข้าข้าง คนที่ 6 ใส่ปก คนที่ 7 ถ้าวัดมีกระเป๋าก็เจาะกระเป๋า คนที่ 8 ขึ้นขอบ เป็นต้น หากเป็นเสื้อยืดคอกกลมจะทำได้ประมาณวันละ 50 ตัว มีรายได้ทุก 15 วัน เฉลี่ยเดือนละ 3,000 - 5,000 บาท ขึ้นอยู่กับออเดอร์ และจำนวนที่แต่ละกระบวนการผลิตทำได้ การได้มาทำงานนี้ทำให้มีรายได้สม่ำเสมอ มีเงินเก็บ มีเงินซื้อของใช้ส่วนตัวได้มากขึ้น”

นางมายีตะ ยอมรับว่า ฝีมือการเย็บผ้าของเธอพัฒนาขึ้นมาก ได้เรียนรู้วิธีเย็บกางเกง ซึ่งไม่เคยทำมาก่อน ที่ผ่านมาไม่เคยทำงานเลย พอเรียนจบแต่งงานแฟนก็หาเลี้ยง แต่ตอนนี้ลูกโตแล้วเลยลองมาสมัครดู เพราะอยู่ว่าง ๆ ก็ไม่รู้จะทำอะไร แต่วันนี้เธอภูมิใจที่สามารถหาเงินได้ด้วยตัวเอง ได้เข้าสังคมกับเพื่อน จากที่ไม่เคยไปไหนก็ได้ออกมาพบปะพูดคุยกับคนในชุมชนมากขึ้น

นางนุริยานี สามะ ผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า เธออยู่บ้านเย็บผ้าและเลี้ยงลูกไปด้วย ทั้งเย็บเสื้อสตรีและผ้าคลุมโดยทำร่วมกับพี่สาว ผ้าที่เย็บก็รับมาจากร้านขายเสื้อผ้า ได้ค่าแรงตัวละ 150 บาท รายได้ก็แบ่งให้พี่สาว 70 บาท เราได้ 80 บาท

“แรก ๆ รายได้ดีมาก แต่พอช่วงเศรษฐกิจไม่ดี ร้านก็ไม่มีงานส่งให้ เป็นแบบนี้มา 2 ปีแล้ว รายได้ก็ลดลง เลยคิดว่าต้องหางานใหม่ เพราะอีกไม่นานลูกก็จะเข้าเรียน โชคดีที่มีโครงการฯ นี้เข้ามาจึงตัดสินใจเข้าร่วม เพราะพอจะเย็บผ้าเป็นอยู่บ้าง แต่พอได้เรียนรู้จริง ๆ คนละเรื่องกันเลย เพราะใช้จักรต่างกัน อยู่บ้านใช้จักรธรรมดา แต่ที่นี่เราต้องใช้จักรอุตสาหกรรมที่เป็นระบบอัตโนมัติ ก็จะเย็บยากหน่อย แต่พอฝึกไปเรื่อย ๆ 3 เดือนก็เริ่มถนัดมากขึ้น”

เราได้เรียนรู้เรื่องการตัดเย็บเสื้อผ้าแบบครบวงจร เริ่มตั้งแต่ชนิดของผ้า การออกแบบ การตัดเย็บ และการทำงานในกระบวนการผลิต ทำให้มีรายได้สม่ำเสมอ มีเงินเก็บ

นางนุรียานี บอกต่อว่า ไม่คิดว่ากระบวนการเรียนรู้จากโครงการฯ นี้จะสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เธอ จากที่ทำได้แต่เสื้อผู้หญิง ก็มีทักษะการตัดเย็บเสื้อหลายรูปแบบมากขึ้น ทั้งเสื้อโพลี กางเกง กระเป๋า และ หน้ากากอนามัย โดยในอนาคตเธอตั้งใจจะเป็นผู้ประกอบการ อยากมีกิจการเป็นของตัวเอง สร้างแบรนด์ เสื้อผู้หญิง เสื้อผู้ชาย และเสื้อเด็ก แต่ต้องใช้ทุนมากพอสมควร

“หลังอบรมเสร็จก็มาสมัครทำงานที่นี่ พอเขาเห็นว่าเราเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ของ กสศ. เขารับเราเป็น พนักงานในโรงงานทันทีเลย ทำให้เรามีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิมเท่าตัว จากที่เคยเย็บผ้าอยู่กับพี่สาวมีรายได้ ประมาณ 4,000 - 5,000 บาท ก็เพิ่มเป็น 10,000 บาท เดือนแรกที่ได้เงินมาร้องให้เลย เพราะทำให้เรามีเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายภายในบ้าน อยากบอกว่า ‘มีความสุขมากที่ได้เข้ามาร่วมงานที่นี่ สุขจริง ๆ’ ถ้ามีเรื่องไม่สบายใจก็ยังได้พูดคุยกับเพื่อน ทุกคนที่นี่เหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน”

ผลที่เกิดขึ้นทั้งเรื่องของงาน เงิน และความสุขที่เกิดขึ้น คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ล้วนเป็นผลมาจาก ความมุ่งมั่นตั้งใจของทีมงาน และเทศบาลตำบลเรือเสาะที่พยายามหารูปแบบและแนวทางการสร้างอาชีพ ให้กับชุมชน

ทั้งนี้ ในอนาคตวิสาหกิจชุมชนแฮนด์ อิน แฮนด์เรือเสาะ ได้วางเป้าหมายไปสู่การเป็น ‘โรงเรียน ในโรงงาน’ เพื่อเป็น ‘พื้นที่กลาง’ ให้ทุกคนที่สนใจเรื่องการตัดเย็บเสื้อผ้าได้มาเรียนรู้ และพัฒนาฝีมือ จนสามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ในที่สุด

โครงการแฮนด์อินแฮนด์เรือเสาะ: สร้างอาชีพ สร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืน

วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส

‘แปรรูปผลิตภัณฑ์ จากทุเรียนชุมชน’ โมเดลการพัฒนา ชุมชนอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร
จังหวัดชุมพร

ที่ผ่านมามีหน่วยงานเข้าไปทำงานในชุมชนค่อนข้างมาก แต่ส่วนใหญ่เข้าไปทำงานระยะสั้น ไม่ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงหรือยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง การทำงานในครั้งนี้จึงต้องปรับวิธีการ โดยร่วมมือกับภาคอื่น ๆ ในพื้นที่ เพื่อสร้างรายได้เพิ่มให้แก่เกษตรกรตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร

บ้านทรัพย์ทวี หมู่ที่ 19 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร แม้จะอยู่ห่างไกล ‘ความเจริญ’ แต่ชุมชนบ้านทรัพย์ทวีก็ยังมีต้นทุนที่ดีของชุมชน คือเป็นแหล่งรวมสมุนไพรที่ชาวบ้านนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น สบู่ แต่ก็ยังเป็นกลุ่มเล็ก และไม่ได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จึงไม่สามารถต่อยอดสินค้าไปสู่ตลาดที่ใหญ่ขึ้นได้

เมื่อวิเคราะห์เหตุปัจจัยก็พบว่า ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมามีหน่วยงานเข้าไปทำงานในชุมชนค่อนข้างมาก แต่ส่วนใหญ่เข้าไปทำงานระยะสั้น ไม่ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงหรือยกระดับคุณภาพชีวิตให้คนในชุมชนอย่างแท้จริง และเมื่อลองลึกในรายละเอียดก็พบว่า เหตุผลที่ชุมชนไม่ประสบความสำเร็จมาจากขาดระบบบริหารจัดการที่ดี และขาดแรงบันดาลใจในการขับเคลื่อนงานชุมชน

“ชาวบ้านบางส่วนเข้าใจ และมีประสบการณ์เรื่องการแปรรูปพืชผลทางการเกษตรจากการเข้ามาอบรมของหน่วยงานอื่น ๆ มีการรวมกลุ่มทำสบู่สมุนไพรน้ำผึ้ง แต่กระบวนการผลิตยังไม่ได้คุณภาพ ทำให้ไม่สามารถขยายตลาดได้” ดร.ศุทธิกานต์ คงคล้าย อาจารย์สาขาบริหารการจัดการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร ระบุ

เพื่อเป็นการยกระดับการทำงาน และการพัฒนากลุ่มอาชีพ ดร.ศุทธิกานต์ จึงคิดสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มธุรกิจชุมชน โดยใช้กลุ่มผลิตสบู่สมุนไพรเป็นแกนหลักในการพัฒนา และต่อยอดไปยังกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การให้บริการโฮมสเตย์ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปและผักผลไม้สดจากชุมชน การจัดโปรแกรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ภายใต้โครงการพัฒนาศักยภาพการทำสบู่สมุนไพรน้ำผึ้ง เพื่อสร้างรายได้เพิ่มแก่เกษตรกรในพื้นที่ทุรกันดาร ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร

เปลี่ยนวิธีการ เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง

เมื่อผลจากการวิเคราะห์พบว่า ชุมชนขาดความมั่นใจในการทำงานกับคนนอก การทำงานในครั้งนี้อาจต้องปรับวิธีการ โดยร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ ในพื้นที่ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอละแม นำโดย นางสาวนันทา ธรรมโชติ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการที่มีประสบการณ์และเป็นผู้ริเริ่ม **‘ตลาดใต้เคี่ยม’** ตลาดท้องถิ่นประจำอำเภอละแม จังหวัดชุมพร มีนายปัญญา อภิรัตน์วรรณ ทำหน้าที่ผู้สื่อข่าวประจำโครงการฯ ถ่ายทอดเรื่องราวการทำกิจกรรมของชุมชนผ่านบทความ ภาพถ่าย และวิดีโอ โดยมีผู้ใหญ่บ้านบ้านทรัพย์ทวีเป็นกำลังสำคัญในการสรรหาผู้ร่วมเรียนรู้ ประสานงานชาวบ้าน

และให้ข้อมูลพื้นที่ที่เป็นต้นแบบการทำงานที่ดีให้กับทีมงาน

“ผู้ร่วมเรียนรู้ที่คัดเลือกมาเป็นกลุ่มคนด้วยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ ซึ่งผู้นำชุมชนและชาวบ้านร่วมกันค้นหา เราทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ให้ความรู้และสนับสนุน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนของโครงการฯ ที่คิดร่วมกับชุมชน”
ดร.ศุทธิกานต์ เล่า

ในส่วนของกระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพทีมงานออกแบบไว้ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทัศนคติ และด้านทักษะ

ด้านความรู้ ว่าด้วยเรื่องความรู้ด้านอาชีพ เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การศึกษาดูงานการทำสบู่สมุนไพรน้ำผึ้ง ให้ความรู้ด้านการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่าย และการเป็นผู้ประกอบการที่ดี

ด้านทัศนคติ เนื่องจากชุมชนผ่านทำงานกับหน่วยงานค่อนข้างหลากหลาย บางคนยังไม่มั่นใจว่ากิจกรรมครั้งนี้จะเหมือนกับที่ผ่านมาหรือไม่ จึงมีการปรับวิธีคิด ผ่านการอบรมหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดด้านอาชีพ

ด้านทักษะ การอบรมทักษะที่จำเป็นในการพัฒนาอาชีพ อาทิ ทักษะการสื่อสารและการเป็นนักขายมืออาชีพ เป็นต้น

“เราไม่อยากให้ชาวบ้านเห็นแค่ว่ามีเงินมา ขอลายเซ็นต์ บอกให้ทำอะไรก็ทำ แต่อยากให้เขาเห็นโอกาสที่จะทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างยั่งยืน ซึ่งเขาต้องลงมือทำด้วยตัวเอง ต้องหยิบฉวยโอกาส ไม่ใช่แค่มานั่งรอรับความช่วยเหลือ จากประสบการณ์เรารู้ว่าชาวบ้านชอบสิ่งที่เป็นรูปธรรม ชอบการปฏิบัติ เขาไม่ชอบมานั่งฟัง เพราะฉะนั้นเราต้องทำให้เขาเห็นและให้เขาลงมือทำ เกิดปัญหา ก็เข้าไปช่วยเติมช่วยแก้ไข สิ่งที่ชาวบ้านกลัวมากที่สุด คือ กลัวการโดนหลอกให้ทำอย่างที่ผ่านมา ๆ มา” ดร.ศุทธิกานต์ ย้ำ

ผลสนองค้ความรู้จากภายในและภายนอก

“การอบรมเป็นการให้ความรู้ในภาพรวมครั้งหนึ่ง จากนั้นทีมงานจะเข้าไปติดตาม เติมความรู้ให้ผู้ร่วมเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ฉะนั้นการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นแค่ครั้งเดียวจากเวทีอบรม เช่น มีผู้เชี่ยวชาญจากกรุงเทพฯ เดินทางมาอบรมให้ถึงสองครั้ง ครั้งแรกสอนวิธีการทำสบู่กวนร้อนด้วยกลีเซอรินแต่ต้นทุนสูง ชาวบ้านบางส่วนไม่มั่นใจเรื่องความปลอดภัยระหว่างกระบวนการผลิต และมีความหวาดกลัวจากขั้นตอนการทำที่มีการปะทะของส่วนผสม โครงการฯ จึงต้องปรับแผน ให้วิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับการทำสบู่กวนเย็นด้วยน้ำมันจากพืช เช่น น้ำมันปาล์มวัตถุดิบหาได้ง่ายในพื้นที่ทำให้มีต้นทุนถูกกว่า” ดร.ศุทธิกานต์ อธิบายถึงความยืดหยุ่นระหว่างการทำงาน

หลังจากชาวบ้านผลิตสบู่สมุนไพรได้ตามมาตรฐานแล้ว ลำดับต่อไป คือ การให้ผู้ร่วมเรียนรู้ทดลองใช้ผลิตภัณฑ์และกระจายข่าวสารให้คนในชุมชนรับรู้ ว่า ชุมชนมีสบู่ขมิ้นฤาษีและสบู่สมุนไพรน้ำผึ้งเป็นของดีประจำชุมชน และให้ทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ด้วยตัวเองทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้บอกได้ว่าใช้สบู่แล้วรู้สึกอย่างไร ดีอย่างไร และมีสรรพคุณอย่างไร เป็นการสร้างการรับรู้และสร้างความภาคภูมิใจอีกทางหนึ่ง

“ผู้ใหญ่บ้านรับหน้าที่ทำการตลาดออฟไลน์ เปิดรับออเดอร์จากร้านค้าและคนรู้จักจากฐานลูกค้าเดิมที่ชุมชนมีอยู่ แล้วให้ลูกหลานช่วยทำการตลาดออนไลน์ เพราะทางโครงการฯ มีแบบเรียนออนไลน์ สอนเด็กเยาวชนในชุมชนใช้โซเชียลมีเดียและการคิดเนื้อหาโปรโมทสินค้าให้ดึงดูดใจผู้ซื้อ เป็นช่องทางการขายใหม่ ตอบโจทย์โลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป”

ดร.ศุทธิกานต์ กล่าวต่อว่า การรวมกลุ่มที่เข้มแข็งของคนในชุมชนเป็นสัญญาณที่ดี แต่สิ่งที่ทำให้การทำงานในชุมชนขับเคลื่อนไปได้ตามแผน คือ ‘ผู้นำที่เข้าใจการพัฒนา’ การหาผู้นำทางธรรมชาติในชุมชนให้เจอเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องคำนึงถึง ผู้นำตามธรรมชาติในที่นี้ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้นำชุมชนหรือบุคคลที่มีตำแหน่งในพื้นที่ แต่คือคนที่มีภาวะความเป็นผู้นำ โชคดีที่อำเภอละแวกนี้มีชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านที่เข้มแข็ง และบ้านทรัพย์ทวีมีผู้ใหญ่บ้านที่มีคุณสมบัติเป็นผู้นำตามธรรมชาติครบถ้วน

โมเดลการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ทำอย่างไรให้คนในชุมชนมีความสุข มีกิน มีใช้ เป็นแนวคิดหลักของโครงการฯ นี้

“คนจะทำอะไรได้ต้องอิมท้องก่อน เราจะชวนคนมาทำงาน ชวนเขามาพัฒนา ชวนเขามาอนุรักษ์ ได้ยังไงถ้าตัวเขาเองยังลำบาก มาแบบท้องหิวกลับไปก็ไม่ว่างจะกินอะไร มีลูกมีภรรยาอีก ถ้าเป็นแบบนี้ใครจะมีใจมาทำงานพัฒนา” ดร.ศุทธิกานต์ อธิบาย

นางสาวนันทา เสริมว่า กระบวนการเรียนรู้ระหว่างการทำโครงการฯ ทำให้ชุมชนเข้าใจเรื่องความรับผิดชอบ รู้จักแสวงหาเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากความต้องการของตัวเอง เพราะโครงการฯ ให้อิสระในการคิด ให้คนในชุมชนได้แสดงศักยภาพ และใช้ต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชนโดยปราศจากกรอบบังคับ จากการผลิตสบู่สมุนไพรจึงนำมาสู่โมเดลการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน และเกิด ‘สภาผู้นำชุมชนคนน้ำตกจำปูน’ ขึ้นอย่างคาดไม่ถึง

“กระบวนการทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้มีความเชื่อมั่นที่จะประกอบอาชีพเสริมมากขึ้น อย่างที่บอกว่า เป้าหมายหลักของชุมชนไม่ได้ต้องการแค่ขายสบู่สมุนไพร แต่เป็นการนำเสนอการท่องเที่ยวชุมชน การทำให้ตัวเองเอื้อมถึง การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนตั้งแต่ต้นจึงสำคัญมาก” นางสาวนันทา กล่าว

สำหรับ**สภาผู้นำชุมชนคนน้ำตกจำปูน** จัดตั้งขึ้นจากการรวมกลุ่มกันของผู้นำตามธรรมชาติ 12 หมู่บ้านจาก 2 ตำบลที่อยู่ในบริเวณน้ำตกจำปูน ร่วมกันคิดแนวทางการพัฒนาชุมชนจนออกมาเป็น โมเดลการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น 3 เรื่อง ได้แก่ **เศรษฐกิจพอเพียง - การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ทำอย่างไรให้ได้กิน การทำบัญชีครัวเรือน และการจัดการขยะอย่างครบวงจร**

“เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ของสิ่งที่มีอยู่ อยู่ในชุมชนแบบนี้ทำยังไงให้ท้องถิ่นก็ต้องปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ไม่มีเงินลงทุนก็ทำเท่าที่มี ปลูกยังไงให้ได้กิน เพราะการปลูกใคร ๆ ก็ปลูกได้ แต่ถ้าไม่มีความรู้ ดูแลพืชผักไม่เป็นก็ใช้ว่าจะได้กิน เราถามชวนให้ชาวบ้านคิด เพื่อให้เขาเข้าใจว่าทำไมต้องมาศึกษาหาความรู้ก่อน การคัดเลือกพันธุ์ การเลือกพื้นที่ วิธีป้องกันโรคพืช รู้แล้วก็ไปทำ ไปปลูกพืชผักรอบสวนรอบบ้านให้มีกินก่อน ทุก ๆ เรื่องที่ทีมงานเข้ามาให้ความรู้เราต้องทำเป็นด้วยเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่ทีมงานก็มีแปลงเกษตรอินทรีย์เป็นของตัวเอง เวลาชาวบ้านมีคำถามเราให้ความรู้ได้ ส่วนเรื่องการเงินการบัญชีก็ให้ความรู้ได้” ดร.ศุทธิกานต์ อธิบาย

ดร.ศุทธิกานต์ กล่าวว่า **โมเดลนี้ทำให้ชุมชนเห็นภาพว่า หากต้องการพัฒนาชุมชนให้ครบวงจรควรทำอะไรบ้าง เพราะแต่ละเรื่องมีความเชื่อมโยงกัน** โครงการฯ พยายามชูให้เห็นความเชื่อมโยง เช่น เศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวข้องกับบัญชีครัวเรือนอย่างไร เพราะบัญชีครัวเรือนทำให้รู้รายรับรายจ่าย การทำบัญชีครัวเรือนไม่ได้ทำให้รวย แต่ทำให้รู้ว่ารายจ่ายลดหรือเพิ่ม จากเดิมซื้อสบู่ใช้ถ้าทำสบู่เองแล้วขายด้วย ลดรายจ่ายแล้วเป็นรายได้ด้วยดีไหม เศษอาหารที่เหลือเอามาทำปุ๋ย แล้วปุ๋ยเอาไปไหน ก็เอาไปใช้ในสวนเศรษฐกิจพอเพียง กลายเป็นผักปลอดภัยเอามากินเอง เอามาขายนักท่องเที่ยวทั้งสะดวก ระวัง กำแพงมั่งคั่ง ฝรั่ง น้ำผึ้งที่ได้จากชุมชน ก็จะเป็นน้ำผึ้งปลอดภัย เพราะชาวบ้านไม่มีใครใช้สารเคมี

โมเดลนี้ทำให้ชุมชนเห็นภาพว่าหากต้องการพัฒนาชุมชนให้ครบวงจรควรทำอะไรบ้าง เพราะแต่ละเรื่องมีความเชื่อมโยงกัน

นอกจากนี้ การทำบัญชีครัวเรือนยังทำให้เห็นว่าบางบ้านบางวันไม่ได้บันทึกรายจ่ายเลย เพราะไม่มีรายจ่ายจริง ๆ เก็บผักสวนครัวรอบบ้านที่ปลูกไว้มาทำกินได้ ถ้าอยากให้หมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยว ชยะของแต่ละบ้านจะมาวางกองหมักหมมไม่ได้ เพราะมันไม่ถูกสุขลักษณะก็ต้องจัดการขยะอย่างครบวงจรด้วย โครงการฯ นี้เข้ามาให้ความรู้เรื่องการคัดแยกขยะอย่างถูกวิธีและกำจัดขยะอย่างถูกต้อง ขยะรีไซเคิลที่ขายได้กลายเป็นรายได้เพิ่มเติมเล็ก ๆ น้อย ๆ ทั้งหมดคือเรื่องเดียวกัน

นางอาเต๊ะ จันท์เพ็ง อายุ 40 ปี ผู้ร่วมเรียนรู้ที่ประกอบอาชีพทำสวน เล่าว่า เธอมีประสบการณ์ด้านการทำเค้กกล้วยหอมและชิฟพอนเป็นรายได้เสริม และเห็นด้วยกับการนำวัตถุดิบในชุมชนทั้งสมุนไพร และพืชพรรณต่าง ๆ มาสร้างมูลค่าเพิ่ม สมุนไพรบางชนิด เช่น ขมิ้นฤาษี เป็นสมุนไพรหายาก มีสรรพคุณแก้อาการอักเสบของผิวหนังและแผลติดเชื้อ สุปุสมุนไพรขมิ้นฤาษี และสุปุสมุนไพรน้ำผึ้ง (จากผึ้งป่าและผึ้งโพรงที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้สำหรับเก็บขายน้ำผึ้ง) ได้รับการพัฒนาสูตรจนได้มาตรฐานและมีคุณภาพ ปัจจุบันบ้านทรัพย์ทวีมีผลิตภัณฑ์สุปุ 2 ประเภท ได้แก่ สุปุน้ำมัน และสุปุกลีเซอริน ที่มีกระบวนการผลิตแตกต่างกัน

“แกนนำหลักของกลุ่มที่ทำสุปุน้ำมันปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 5 คน ส่วนการผลิตสุปุกลีเซอริน แบ่งงานกันทำกับอีกกลุ่มหนึ่ง ชุมชนตั้งราคาขายสุปุน้ำมันกิโลละ 50 บาท รายได้หักเป็นค่าส่วนกลางร้อยละ 10 ส่วนที่เหลือหารตามจำนวนคนทำงาน นอกจากนี้ทางกลุ่มยังวางแผนต่อยอดการทำสุปุเป็น ‘ของชำร่วย’ ในงานแต่งงาน”

นางอาเต๊ะ บอกว่า เธอเคยรับจ้างบรรจุของชำร่วยงานแต่งงานมาก่อน เมื่อสามารถแปรรูปสุปุและทำผลิตภัณฑ์แปรรูปจากวัตถุดิบในชุมชนได้จึงเกิดไอเดียว่า ทำไมไม่ลองแปรรูปผลิตภัณฑ์ออกมาเป็นของชำร่วยด้วยตัวเอง

“เมื่อก่อนเวลามีโครงการฯ เข้ามาเขามักจะชี้เป้าให้คนในชุมชนทำ กำหนดทุกอย่างไว้หมดแล้ว เราก็ทำไปเหมือนหุ่นยนต์ แต่โครงการฯ นี้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็น พลิ๊กแพลง และปรับเปลี่ยนการทำงานได้ตามต้นทุนที่มีอยู่ในพื้นที่ และตามความต้องการของชุมชน บรรยากาศการทำงานไม่น่าเบื่อ สุปุน้ำมันที่ใช้พืชพื้นฐานคือขมิ้นฤาษี แต่เราอยากปรับกลิ่นให้มีความหลากหลายมากขึ้น ในกระบวนการทำต้องใช้น้ำมันสกัดมาเป็นส่วนผสม หากชุมชนสามารถสกัดน้ำมันจากดอกจำปูนมาใช้ผลิตสุปุได้ก็จะได้กลิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ ตอบโจทย์ทั้งเรื่องความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์ และด้านการท่องเที่ยว” นางอาเต๊ะ กล่าว

จากการขาดความมั่นใจของชาวบ้านต่อหน่วยงานภายนอกในช่วงแรก ๆ กระบวนการทำงานของโครงการฯ ได้เข้าไปสร้างความมั่นใจให้ชาวบ้านมากขึ้น โดยเฉพาะ ‘ความมั่นใจตัวเอง’ และมั่นใจในศักยภาพของชุมชน

ขณะเดียวกัน โครงการฯ ไม่ได้ให้เฉพาะความรู้ และทักษะอาชีพเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวร้อยภาคี และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในชุมชน นั่นหมายความว่า ในอนาคตชุมชนบ้านทรัพย์ทวี จะไม่ได้ทำงานแบบโดดเดี่ยวอีกต่อไป เนื่องจากมีองค์กรและหลาย ๆ หน่วยงานให้การสนับสนุน

นี่คือสิ่งที่แตกต่างไปจากการพัฒนาอาชีพแบบเดิม ๆ ที่ชุมชนเคยสัมผัส

**โครงการพัฒนาศักยภาพการกำสุมุนไพรม้าฝิ่งเพื่อสร้างรายได้เพิ่มแก่เกษตรกร
ในพื้นที่ทุรกันดาร ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร
มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร จังหวัดชุมพร**

‘ผลงานองค์ความรู้ในพื้นที่’ แนวคิดการพัฒนาเด็กเยาวชน สถานพินิจฯ

สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก
และเยาวชนจังหวัดนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช

กระบวนการฝึกอาชีพของผู้ต้องโทษของเด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และของผู้ใหญ่ในเรือนจำมิได้ผิดแผกแตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ เป็นหลักสูตรที่ถูกออกแบบจากหน่วยงานต้นสังกัด โดยเฉพาะในสถานพินิจฯ ‘การคุมตัวเพื่อฝึกและอบรม’ ถือเป็นหนึ่งในบทลงโทษจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน

กระบวนการฝึกอาชีพของผู้ต้องโทษของเด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และของผู้ใหญ่ในเรือนจำมิได้ผิดแผกแตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ เป็นหลักสูตรที่ถูกออกแบบจากหน่วยงานต้นสังกัด โดยเฉพาะในสถานพินิจฯ ‘การคุมตัวเพื่อฝึกและอบรม’ ถือเป็นหนึ่งในบทลงโทษจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน

ซึ่งคำยืนยันจาก นางชุลีพร สุทธิบุญย์ นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพชำนาญการพิเศษ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ทำงานด้านการอบรมวิชาชีพมานานกว่า 20 ปี ระบุว่า ที่ผ่านมามาแนวทางการฝึกอาชีพให้กับเด็กและเยาวชนเป็นแค่การฝึกทักษะอาชีพ ไม่ได้พัฒนาความคิดและตัวตนข้างในของพวกเขาอย่างแท้จริง

“เพิ่งเข้าใจเรื่องนี้อย่างลึกซึ้งเมื่อได้เข้ามาทำโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านการเรียนรู้ทักษะการปูกระเบื้อง สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนครศรีธรรมราช ปี 2562” นางชุลีพร บอก

การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีตามความคิดของนางชุลีพรในตอนแรก คือ การสร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ ด้วยการขอทุนมาปรับปรุงสภาพห้องน้ำให้น่าใช้น่ามอง แต่เมื่อได้เข้าร่วมกระบวนการอบรมจากทีมพี่เลี้ยง เธอถูกชวนให้คิดวิเคราะห์ผู้ร่วมเรียนรู้ กระบวนการสร้างงานสร้างอาชีพ และการทำงานที่สร้างสุขให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน แม้จะยังคงอยู่ไม่น้อยว่าสิ่งที่ต้องทำต่อไปคืออะไร แต่เธอก็ได้คำตอบในใจ ณ ขณะนั้นว่า อาชีพที่ใช้งานฝีมือน่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้ร่วมเรียนรู้ที่เป็นเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ จนเกิดการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ทักษะการปูกระเบื้องเข้มข้น 21 วัน

ผลงานกลไกในพื้นที่ร่วมพัฒนา เด็กเยาวชนในสถานพินิจฯ

สำหรับผู้เข้าร่วมโครงการฯ มี 3 รุ่น รุ่นละ 30 คน อายุ 15 ปีขึ้นไป เป็นผู้ที่ได้รับการตัดสินให้อยู่ในสถานพินิจฯ ระยะเวลา 8 เดือนถึง 1 ปี เพื่อให้เป็นพี่เลี้ยงช่วยสอนรุ่นน้องต่อไป ตัวหลักสูตรกำหนดเวลาไว้ 21 วัน แต่เนื่องจากเป็นการฝึกทักษะอาชีพก่อสร้าง หากงานยังไม่เสร็จเรียบร้อยก็ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

หลักสูตรการเรียนรู้ทักษะการปูกระเบื้องแบ่งออกเป็น 4 หน่วย ได้แก่ 1. การรู้จักตัวเอง การสร้างเป้าหมายและแรงบันดาลใจทางอาชีพ ใช้เวลา 2 วัน 2. การเรียนรู้ทฤษฎีและการฝึกทักษะอาชีพการปูกระเบื้อง 3. เทคโนโลยีเพื่ออาชีพ และ

4. การถอดบทเรียนผู้ร่วมเรียนรู้ แต่ละรุ่นแบ่งผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน โดยมีวิทยากรแขนงต่าง ๆ จากภายนอกมาเป็นครูฝึก

การเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญจากภายนอก ถือเป็น ‘กลไก’ สำคัญที่ทำให้โครงการฯ ขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี เช่น การเรียนรู้ทฤษฎีและการฝึกทักษะอาชีพการปูกระเบื้องจากผู้รับเหมาและครูฝึกจากวิทยาลัยการอาชีพ การใช้คอมพิวเตอร์พื้นฐานและเทคโนโลยีเพื่ออาชีพ โดยครูฝึกจากการศึกษานอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) และสำนักพัฒนาฝีมือแรงงานที่รับไม้ต่อจากสถานพินิจฯ ในการฝึกงานช่างด้านอื่นให้กับเด็กและเยาวชน เป็นต้น

การรู้จักตัวเอง รู้จักตั้งเป้าหมายในชีวิต และสร้างแรงบันดาลใจในการประกอบอาชีพ คือ กระบวนการเรียนรู้แรกที่นางชุลีพรพาผู้ร่วมเรียนรู้ค้นพบตัวเอง เพราะผู้ร่วมเรียนรู้อยู่เป็นเยาวชน เธอจึงชี้แจงข้อดีที่เขาค่าจะได้รับหากเข้าร่วมโครงการฯ นี้ นอกจากเรื่องอาชีพแล้ว สถานะพินิจฯ ยังมีการรายงานให้ศาลรับทราบอีกด้วย

หลังเรียนรู้กระบวนการแรกจบ ลำดับถัดมาเป็นขั้นตอนการเรียนรู้ทฤษฎีและการฝึกทักษะอาชีพ การปูกระเบื้อง โดยผู้ร่วมเรียนรู้รุ่นแรกได้เรียนรู้จากผู้รับเหมาก่อสร้างท้องถิ่น คือ นายสมเดช เชื้อจ้อย ส่วนในรุ่นที่ 2 และ 3 เรียนรู้กับครูฝึกจากวิทยาลัยการอาชีพหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยแบ่งกลุ่มรับผิดชอบห้องน้ำกลุ่มละ 1 ห้อง แต่ละกลุ่มสร้างระบบช่วยเหลือกันแบบรุ่นพี่ดูแลรุ่นน้อง ทุกคนได้เรียนรู้เรื่องการผสมปูน การตัด การปู และการวางลายกระเบื้อง การเก็บงานเข้ามุมกระเบื้อง รวมถึงการเก็บล้างอุปกรณ์ หลังจากงานเรียบร้อย โครงการฯ ได้เชิญผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นทีมงานช่างจาก อบต. และเจ้าหน้าที่สำนักงานจัดหางานจังหวัดเข้ามาช่วยดูแลงาน เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการฯ และนำเสนอผลงานของเด็กและเยาวชน

เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

การทำโครงการฯ เป็นเรื่องใหม่สำหรับนางชุลีพร ระหว่างทางมีอุปสรรคเข้ามาให้แก้ไขเฉพาะหน้า ไม่เว้นแต่ละวัน จนหลายครั้งตั้งหลักไม่ทัน โดยเฉพาะรุ่นแรกที่เขาบอกว่า เป็นรุ่นทำทนายที่ทำให้เธอหายใจหายคอไม่ทัน ไม่ว่าจะปัญหาเรื่องวิทยากรที่ไม่สามารถมาสอนได้ตามนัดหมาย ทำให้ต้องรีบหาวิทยากรใหม่มากอบกู้สถานการณ์ เรื่องงบประมาณที่ไม่ได้จัดสรรมาเป็นก้อนเดียว ทำให้ต้องกระจายแผนงานเพื่อวางแผนซื้ออุปกรณ์ เรื่องกระเบื้องที่ไม่เพียงพอระหว่างการใช้งาน เนื่องจากไม่ได้คาดคะเนให้ครอบคลุมถึงกระเบื้องที่แตกหักระหว่างการดำเนินงาน หรือแผนการปลุกปั้นรุ่นพี่รุ่นแรกมาช่วยสอนรุ่นน้องที่ต้องล้มลงกลางคัน เพราะเมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ศาลสั่งปล่อยตัวเด็กและเยาวชนเพื่อบรรเทาความแออัดภายในสถานพินิจฯ ทำให้ผู้ร่วมเรียนรู้รุ่นแรกจาก 30 คนถูกปล่อยตัวออกไปเหลืออยู่เพียง 4 คนเท่านั้น

แต่เพื่อให้การทำโครงการฯ ดำเนินต่อไปได้อย่างสนุกและมีความสุขทั้งทีมงานและผู้ร่วมเรียนรู้ ในช่วงแรกนางชุลีพรใช้วิธีการถอดบทเรียนกับผู้ร่วมเรียนรู้ทุกวัน สอบถามความคิดเห็นถึงความรู้สึกระหว่างทำโครงการฯ ปัญหาและสิ่งที่พบระหว่างการเรียนรู้ เพื่อนำไปปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น

“เราให้เด็กพูดออกมาแล้วสรุปแนวทางการทำงานให้ชัดเจน เช่น ต้องใส่หน้ากากขณะทำงาน เวลาใช้เครื่องมือต้องนั่งเหนือลมเพื่อไม่ให้ฝุ่นพัดเข้าหาตัว การถอดบทเรียนมีคุณค่ากับการทำงานมาก ทำให้ต่างฝ่ายต่างรับฟังซึ่งกันและกัน ทำให้เด็กฟังอย่างตั้งใจมากขึ้น คิดอย่างเป็นกระบวนการ และลงมือทำช่วยกันแก้ปัญหา”นางชุลีพร อธิบาย

นอกจากทฤษฎีภูเขาน้ำแข็งแล้ว ทีมงานยังใช้ ‘เกมรับเหมาก่อสร้าง’ เป็นเครื่องมือถอดบทเรียน ที่ให้ทั้งความเพลิดเพลินและกระตุ้นการคิด สอนให้เด็กรู้จักวางแผนการใช้จ่าย เป็นการจำลองให้แต่ละกลุ่มรับบทบาทอาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่จริงในสังคม เช่น ฐานผู้รับเหมา ฐานธนาคาร ฐานห้างสรรพสินค้า และฐานการท่องเที่ยว

เด็กได้เล่นเกมต่อจิ๊กซอว์รูปบ้านเสมือนได้งานรับเหมาก่อสร้างมารับผิดชอบ ตั้งกติกาเพื่อกำหนดค่าจ้าง เช่น ถ้าทำงานเสร็จทันเวลาและมีคุณภาพ ผลลัพธ์ได้ออกมาดีเกินคาด เด็กจะได้รับค่าจ้างพร้อมเงินโบนัส มีเวลาสำหรับไปช้อปปิ้ง ท่องเที่ยว หรือเหลือเก็บ อีกระดับได้แค่ค่าจ้างและเวลา หรือถ้าต่ำกว่ามาตรฐานจะถูกตัดเงินค่าจ้างและลดเวลา แล้วนำเข้าสู่การเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

“สิ่งที่เด็กสะท้อนออกมาเป็นมากกว่าที่เราคิด เชื่อมโยงกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่บอกว่าไม่ควรตั้งไม่ควรหย่อนจนเกินไป ถ้าคุณทำงานคุณจะมีรายได้ เมื่อมีรายได้คุณต้องวางแผน ทำยังไงให้ไม่เป็นหนี้ เด็กได้เรียนรู้ว่าชีวิตต้องมีหลักประกัน ไม่ใช่ทำงานใช้เงินหมด มีเงินไว้สำหรับดูแลตัวเองและครอบครัว ในวันข้างหน้า จะได้ไม่มานั่งเสียใจภายหลัง หรือเดินในเส้นทางผิดอีก” นางชุลีพร อธิบาย

ปูพื้นฐานชีวิตใหม่

ปัจจุบันผู้ร่วมเรียนรู้ที่เรียนครบหลักสูตรในรอบที่ 2 มี 5 คนได้รับโอกาสให้เข้าฝึกอบรมต่อที่สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานนครศรีธรรมราช เพื่อต่อยอดทักษะช่างทำสีรถยนต์โดยไม่ต้องใช้วุฒิการศึกษา เนื่องจากเด็กเยาวชนที่ส่วนใหญ่เรียนไม่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตลอดระยะเวลา 3 เดือนของหลักสูตรพวกเขาได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและได้ปฏิบัติงานกับสถานประกอบการจริง

นายบี (นามสมมุติ) ผู้ร่วมเรียนรู้ กล่าวว่า เขาเห็นความตั้งใจของตัวเองในการทำงาน เพราะอยากให้ผลงานปุกระเบื่องออกมาสวยและได้มาตรฐาน มีความตั้งใจอยากนำทักษะความรู้ไปประกอบอาชีพดูแลตัวเอง และทำให้พ่อแม่ภูมิใจ

ส่วน นายเอ็กซ์ (นามสมมุติ) ผู้ร่วมเรียนรู้ บอกว่า โครงการสร้างแรงบันดาลใจให้เขาอยากเรียนต่อจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นอกจากทักษะการปฐกระเบื้องแล้ว เขายังได้พัฒนาทักษะด้านการวางแผนและการรับฟังผู้อื่น

“ผมเห็นความต่างของตัวเองจากเมื่อก่อน จากเดิมไม่ค่อยฟังใคร มีความคิดเป็นของตัวเอง การฟังให้ผลดีหลายอย่าง เช่น หากตั้งใจฟังครูฝึก เราก็จะทำผลงานออกมาได้ดี ระหว่างทำงานถ้าเราไม่ฟังคำแนะนำของเพื่อนเลย งานอาจออกมาไม่ได้อย่างที่คิด และทำให้เป็นคนตรงต่อเวลา” นายเอ็กซ์ กล่าว

ผู้ร่วมเรียนรู้ บอกเป็นเสียงเดียวกันว่า การเรียนปฐกระเบื้องแตกต่างจากวิชาชีพอื่นที่เคยเรียนมา ตรงที่ทำให้มีสมาธิ ช่วยให้จัดการอารมณ์ของตัวเองได้ดีขึ้น เพราะการปฐกระเบื้องต้องอาศัยสมาธิจดจ่อกับงานที่ทำให้จึงคลายความเครียดความกังวลลงไปได้

“อยู่ในนี้หลายคนก็มีความเครียด ได้มารวมกลุ่มกันทำงานก็ทำให้รู้สึกดีขึ้น คดีของผมเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกาย ผมมีนิสัยใจร้อน ก้าวร้าว เกเร ทำอะไรไม่ปรึกษาใครเลยต้องมาอยู่ที่นี่ ตอนนี้ก็ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตัวเองไปในทางที่ดีขึ้น ใจเย็นขึ้น ถ้าต้องเผชิญหน้าผมเลือกเดินออกจากสถานการณ์เพื่อจะได้ไม่ต้องมีเรื่อง ไปทำอย่างอื่นให้ใจเย็นลงก่อน การปฐกระเบื้องเหมือนกับการฝึกสมาธิ เราต้องวางเป้าหมาย เช่น วันนี้จะปูให้ได้ 4 แถว ประมาณการว่าแถวหนึ่งใช้เวลาปูกี่นาที แบ่งกันว่าคนหนึ่งจะปูกี่แผ่น พอครบก็สลับหน้าที่กัน ผมอาจไปชนปูนหรือทำอย่างอื่นเมื่อครบทุกคนแล้วก็วนมาใหม่ การปฐกระเบื้องต้องอาศัยการทำงานเป็นทีม เพราะมีหลายหน้าที่ ทุกคนต้องตั้งใจทำตามแผนที่วางไว้ในเวลาที่จำกัด และต้องทำออกมาให้สวยด้วย พอทำได้ตามเป้าหมายผมก็รู้สึกดีใจ” นายเอฟ (นามสมมุติ) กล่าว

การเรียนปฐกระเบื้องแตกต่างจากวิชาชีพอื่นตรงที่ทำให้มีสมาธิ ช่วยให้จัดการอารมณ์ของตัวเองได้ดีขึ้น เพราะต้องอาศัยสมาธิจดจ่อกับงานที่ทำให้คลายความเครียดความกังวลลงไปได้

สภาพความเป็นอยู่ทั่วไปของเด็กเยาวชนในสถานพินิจฯ ที่เดิมแบ่งพรรคแบ่งพวก มีมาเพียงประจำกลุ่ม มีบรรยากาศและความรู้สึกของการไม่ถูกใจกัน ไม่ชอบหน้ากัน แต่กระบวนการเรียนรู้ในโครงการฯ ได้ทำลายกำแพงที่ว่่านั้น นางชุลีพร บอกว่า เด็กมีพฤติกรรมและทัศนคติต่อการใช้ชีวิตเปลี่ยนไปมาก เห็นคุณค่าในตัวเอง มีความเข้าใจเรื่อง ‘การทำงานเป็นทีม’ และ ‘มีจิตอาสาช่วยเหลืองานผู้อื่น’ ทั้งสองอย่างนี้เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติของผู้ร่วมเรียนรู้

“คำว่าโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเราที่วางไว้ตอนแรก เพียงแค่ต้องการปรับปรุงห้องน้ำให้มีคุณภาพ เด็กจะได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการฯ พัฒนาลึกเข้าไปในใจของเด็ก ๆ สิ่งที่เราได้ไม่ใช่แค่ห้องน้ำ แต่เด็กได้พัฒนาความคิด ความอ่าน มีพฤติกรรม มีบุคลิกภาพใหม่ แต่ละคนมีเป้าหมายชีวิตที่จะวิ่งไปข้างหน้า เราเคยอยู่กับเด็กในสถานพินิจฯ มา 20 ปี ไม่เคยเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ขนาด 30 คนแบบนี้ เจ้าหน้าที่ที่ด้วยกันเองก็ยังคงกล่าวชื่นชมและปลื้มใจ” นางชุลีพร กล่าว

นายเอ (นามสมมุติ) ผู้ร่วมเรียนรู้ บอกว่า เขาสนใจเข้าร่วมโครงการฯ เพราะอยากพัฒนาตนเอง อยากมีความรู้ติดตัว มีวิชาชีพออกไปทำงานข้างนอก เวลาทำงานครูฝึกสอนให้วางแผน และพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจกันได้ นั่งปรึกษาและรับฟังซึ่งกันและกัน การได้พูดคุยกับเพื่อน การทำงานเป็นกลุ่มทำให้มีความกล้าแสดงออกมากขึ้น ตอนนี้เวลาทำกิจกรรมผมออกไปนำเพื่อนเล่นเกมได้ รู้สึกดีใจและภูมิใจที่ได้แบ่งปันความรู้กับเพื่อน ๆ

ผลที่เกิดขึ้น ไม่ได้เปลี่ยนความคิดและจิตใจของผู้ร่วมเรียนรู้เท่านั้น แต่ได้สร้างความเข้าใจใหม่ ด้านการทำงานกับเด็กและเยาวชนแก่ทีมงานและเจ้าหน้าที่ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะเรื่องมุมมองและทำที่ที่มีต่อเด็ก ที่วันนี้ทีมงานพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า เหนื่อยน้อยลง แต่การทำงานดำเนินไปได้ด้วยดี

โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านการเรียนรู้ทักษะการปุกระเบื่อง
สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนครศรีธรรมราช

'เชื่อมโยงทุน+ความรู้ +ภาคีเครือข่าย' สร้างแบรนด์เกษตรอินทรีย์ ตำบลหนองสนิก

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสนิก
จังหวัดสุรินทร์

ทำอย่างไรจึงจะชวนชาวบ้านปลูกผักอินทรีย์ และสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นในชุมชน เมื่อพิจารณาจากทุนในชุมชน เห็นว่ามีทั้งแหล่งน้ำ พื้นที่เพาะปลูก และผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์ ประกอบกับ อบต. เองก็มีบทบาทหน้าที่หลักในการดูแลสุขภาพสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งทุกเรื่องล้วนเกี่ยวโยงถึงกัน

บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) คือ การพัฒนาสาธารณูปโภคและคุณภาพชีวิต ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ และสุขภาพ ที่ผ่านมามี อบต. หลายแห่งทำโครงการพัฒนาต่าง ๆ ด้วยหวังว่าจะช่วยให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ดังเช่น องค์กรการบริหารส่วนตำบลหนองสนธิ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ที่ชักชวนชาวบ้านปลูกข้าวปลอดสาร ภายใต้การดำเนินงานของ นายสมเกียรติ สาระ หัวหน้าสำนักปลัด อบต.หนองสนธิ ทำให้ชาวบ้านโดยรอบเกิดความเชื่อมั่นว่า ‘หัวหน้าสำนักปลัด’ คนนี้ จริงจัง เอาการเองงาน

จึงไม่น่าแปลกใจที่ครั้งนี้ นายสมเกียรติ ชวนชาวบ้านมาร่วมกันทำโครงการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในการเพิ่มคุณภาพและมาตรฐานผลผลิตทางการเกษตร เพื่อปรับเปลี่ยนการทำเกษตรของคนในชุมชนใหม่ให้ปลอดภัยมากขึ้น ใช้เรื่องการปลูกผักอินทรีย์เป็นเครื่องมือ โดยมีเป้าหมายปลายทางคือ คนในชุมชนมีรายได้ มีอาชีพ ได้บริโภคพืชผักที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ และสุดท้ายคือ ชุมชนมีความมั่นคงทางอาหาร

สำหรับพื้นที่ตำบลหนองสนธิ คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เมื่อหมดหน้านาจึงปลูกข้าวโพดเพราะรายได้ดี แต่การจะปลูกให้ปลอดภัยทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากคนส่วนใหญ่ยังนิยมใช้สารเคมี ทาง อบต. จึงเกิดความคิดว่า ทำอย่างไรจะปลูกผักอินทรีย์ และสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นในชุมชน เมื่อพิจารณาจากทุนในชุมชน เห็นว่ามีทั้งแหล่งน้ำ มีพื้นที่เพาะปลูก และมีผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์ ประกอบกับ อบต. เองก็มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งทุกเรื่องล้วนเกี่ยวโยงถึงกัน

“เดิมในชุมชนเคยมีการรวมกลุ่มผู้ผลิตอาหารปลอดภัย แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะเกษตรกรยังคุ้นชินกับวิถีเกษตรแบบเดิม ๆ เมื่อมีโครงการของ กสศ. จึงมอง ‘เห็นโอกาส’ ในการเปลี่ยนแปลงคนในชุมชน ชักชวนคนในชุมชนเข้ามาพูดคุยกัน พร้อมกับรวบรวมผู้มีความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ในตำบลหนองสนธิ เข้ามาเป็นทีมทำงาน” นายสมเกียรติ เล่า

ปรับเปลี่ยนใหม่ ชูเรื่องรายได้และ สุขภาพ

ความสำเร็จในช่วงแรก อาจเป็นเพราะชาวบ้านยังไม่เห็นเป้าหมาย และทิศทางการปลูกผักปลอดสาร ดังนั้นเมื่อดำเนินงานอีกรอบนายสมเกียรติ จึงชวนชาวบ้านที่เป็นผู้ร่วมเรียนรู้มาหารือและกำหนดเป้าหมายร่วมกัน

สำหรับผู้ร่วมเรียนรู้ที่เข้าร่วมโครงการฯ นี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 80 คน ซึ่งทั้งหมดมาจากการรับสมัครและการชักชวนของทีมงาน จากนั้นส่งต่อให้คณะกรรมการชุมชนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นตัวแทนจาก 10 หมู่บ้านละ 1 คน ทำหน้าที่คัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้ โดยมีการกำหนดคุณสมบัติไว้คือ เป็นผู้ด้อยโอกาส

ผู้สูงอายุ และกลุ่มสตรีแม่บ้าน ซึ่งสัดส่วนของกลุ่มแม่บ้านจะมากที่สุด เนื่องจากไปทำงานภายนอกหมู่บ้านไม่ได้ มีภาระต้องดูแลครอบครัว

“ในชุมชนมีกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ที่ไม่ได้ออกไปทำงานนอกบ้าน เนื่องจากมีภาระต้องดูแลลูกหลาน ดูแลผู้สูงอายุ ในบ้าน หากเราสามารถหาอาชีพ หารายได้เสริมให้พวกเขา นอกจากจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้แล้ว ยังส่งเสริมเรื่องสุขภาพ และเศรษฐกิจในชุมชนได้อีกด้วย” นายสมเกียรติ บอก

เมื่อได้ผู้ร่วมเรียนรู้ครบตามที่ตั้งไว้ ทีมงานได้เข้าไปพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจที่มาที่ไปของโครงการฯ และแนวทางการปลูกผักกับผู้ร่วมเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการพูดคุยมีการนำเรื่องเด็ก ๆ ในชุมชน

ซึ่งเป็นลูกหลานจะได้กินผักที่ปลอดภัย ไร้สารพิษ และการมีตลาดรองรับผลผลิต มาเป็นประเด็นหลัก เพื่อให้ทุกคนเห็นเป้าหมายร่วมกัน

แม้จะเห็นเป้าหมายร่วมกันแล้วก็ตาม แต่จากบทเรียนการทำงานพัฒนาที่ผ่านมา นายสมเกียรติ พบว่า ในระหว่างทาง มักมีคนท้อ ถอดใจ จึงประสานไปยัง สถาบันยุวโพธิชนที่เชี่ยวชาญด้านกระบวนการ **‘สร้างแรงบันดาลใจ’** เข้ามาจัดการอบรม 3 วัน โดยใช้วิทยากรในชุมชน และสถาบันยุวโพธิชน กิจกรรมเริ่มต้นจากให้ทุกคนวาดรูปตัวเองและเป้าหมายชีวิตทั้งรายได้และประเภทของผักที่ต้องการปลูกลงในสมุด เพื่อดูความคิดความฝันว่า เขาต้องการเรียนรู้อะไร หลังจากนั้นจึงพาไปเรียนรู้ดูงานเรื่องการปลูกผักอินทรีย์ ในรูปแบบเกษตรแปลงใหญ่ที่จังหวัดขอนแก่น เรื่องวิธีการบริหารจัดการในรูปแบบสหกรณ์ การวางแผน ปลูก การตลาด การรวมกลุ่ม และการทำโรงเรือน

“หลังดูงานเสร็จ ผู้ร่วมเรียนรู้และทีมงานช่วยกันถอดบทเรียนตั้งแต่อยู่บนรถ สิ่งที่พบคือ ผู้ร่วมเรียนรู้ทุกคนเกิดความท้อทลายในตนเอง และเกิดแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการปลูกผักเชิงธุรกิจ ไม่ใช่แค่ปลูกกินเองในบ้านแล้ว” นายสมเกียรติ เล่าสิ่งที่เกิดขึ้น

ผสานความร่วมมือทุกภาคส่วน...กลยุทธ์การทำผักอินทรีย์ บ้านหนองสนิก

ข้อมูลที่ได้จากกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจ และการเรียนรู้ดูงานทั้งหมด ถูกนำมาใช้ในการออกแบบ หลักสูตรการปลูกผักอินทรีย์ โดยแบ่งเป็นภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งภาคทฤษฎีเรียนรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ การขอมาตรฐานรับรอง การเก็บเมล็ดพันธุ์ การเพาะพันธุ์ โรคแมลง การทำน้ำหมักไล่แมลง ทำปุ๋ยหมัก การตรวจรับรอง การทำเกษตรอินทรีย์แบบมีใบรับรอง การวางแผนการผลิต มาตรฐาน โรงเรือน และการบันทึกแปลงปลูก ส่วนการฝึกปฏิบัติจะมีวิทยากรคือ ประชาชนชุมชน และอาจารย์จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ และศูนย์วิจัยเกษตร จังหวัดสุรินทร์ มาให้ความรู้เรื่องการปลูก การทำแปลง และอื่น ๆ เพื่อให้ได้ผักตามมาตรฐาน และในส่วนของกระบวนการอบรมเน้นให้ทุกคนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) เช่น ให้อาจารย์ที่ประสบความสำเร็จจากการทำเกษตรอินทรีย์มาเล่าประสบการณ์ให้ฟัง ควบคู่กับการลงไปเรียนรู้ในพื้นที่จริง ให้เห็นว่าทำได้จริง ๆ เพื่อสร้างความมั่นใจที่จะเปลี่ยนความคิดการทำเกษตรแบบเคมีไปสู่การทำเกษตรอินทรีย์

ประกอบกับจังหวัดสุรินทร์เลือกตำบลหนองสนิมเป็น ‘พื้นที่นำร่อง’ เรื่องผักอินทรีย์ นายสมเกียรติจึงประสานภาคีเครือข่ายเข้ามาช่วยขับเคลื่อนงาน โดยเชิญ Tops Supermarket มาให้ความรู้เรื่องการทำให้ผักเงาเงา การเก็บ การตัดแต่ง การบรรจุ มีสหกรณ์จังหวัดมาให้ความรู้เรื่องการรวมกลุ่ม การเป็นผู้ประกอบการในรูปแบบสหกรณ์ ขณะที่ด้านการตลาดมีพาณิชย์จังหวัดมาให้ความรู้และประสานงานกับภาคเอกชน

เนื่องจากผู้ร่วมเรียนรู้เป็นผู้ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาส แม้บางคนมีใจอยากทำแต่ไม่มีพื้นที่ทำเกษตร ทาง อบต.หนองสนิมจึงจัดสรรพื้นที่สาธารณะจำนวน 9 ไร่ สำหรับเป็นพื้นที่รวมให้ผู้ร่วมเรียนรู้ได้ใช้ปลูกผักร่วมกัน

“อบต. จัดสรรพื้นที่ปลูกขนาด 90 x 9 เมตร สำหรับ 33 คนที่ไม่มีพื้นที่และอยู่ใกล้เคียงบริเวณนี้ โดยทั้ง 33 คนจะแบ่งเป็น 6 กลุ่มย่อย เพื่อปลูกผักแต่ละชนิดตามช่วงวันที่กำหนด เช่น ผักชี ต้นหอม โหระพา ผักบุ้ง กระบี่ กวางตุ้ง จะต้องปลูกทุกวันที่ 5, 10 และ 15 ตามลำดับ ส่วนคนที่ไม่มีพื้นที่ก็ให้ใช้พื้นที่ของตัวเองทำการเพาะปลูก ซึ่งช่วงแรก ๆ เราไม่ได้กำหนดชนิดของผัก ให้ทุกคนเลือกปลูกได้อย่างอิสระขอแค่ปลูกให้งาม ปลูกให้ขึ้นก่อน เพื่อทดลองวิชาและฝึกฝีมือไปเรื่อย ๆ ปรากฏว่า เมื่อมีผักหลายชนิดแมลงศัตรูพืชก็มากเช่นกัน” นายสมเกียรติ อธิบาย

แนวทางแก้ไขคือ รื้อผักออกทั้งหมด จากนั้นให้ทีมนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ เข้ามาช่วยให้ความรู้เรื่องการกำจัดแมลง

ผักอินทรีย์สร้างรายได้ ลดรายจ่าย แคมสุขภาพดี

“กระบวนการเรียนรู้ และลองผิดลองถูกของชาวบ้าน บวกกับการสนับสนุนอย่างเต็มกำลังของภาคีเครือข่าย ทำให้ชาวบ้านสามารถปลูกผักได้ด้วยตัวเอง และภาพที่เห็นชินตาตอนนี้คือ ทุกวันเวลาประมาณตี 4 ผู้สูงอายุหลายคนจะมีความสุขอยู่กับการดูแลแปลงผัก ขณะที่กลุ่มแม่บ้านก็ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาบรรจุผักส่ง ท็อปส์ ซูเปอร์มาร์เก็ต โรงพยาบาล โรงเรียน และร้านหมูกระทะ ตามเวลาที่กำหนดไว้ และระหว่างนั้นก็จะมีแม่บ้านนำผักใส่ตะกร้า ทั้งผักบุ้ง ผักกระบี่ ที่ปลูกในแปลงหลังบ้าน มาส่งให้กลุ่มอยู่เป็นระยะ ๆ” สมเกียรติ เล่าด้วยสีหน้าเป็นยิ้ม

เมื่อเห็นว่าการปลูกผักอินทรีย์ไม่ยาก สามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ได้จริง สมาชิกกลุ่มปลูกผักก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นจาก 80 คน เป็น 102 คน โดยทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “นอกจากจะได้ทำงานได้ดูแลครอบครัวแล้ว ยังสุขภาพดี และช่วยลดรายจ่ายได้อีกด้วย”

นางมณฑนา พวงจันทร์ หนึ่งในผู้ร่วมเรียนรู้ เล่าว่า เคยปลูกแต่ข้าว แต่ยังไม่เคยปลูกผักขาย กระบวนการอบรมทำให้ได้ความรู้เรื่องการปลูกผัก ก็ไม่คิดว่าปลูกผักจะขายได้ราคาดี ตอนนี้มีรายได้สัปดาห์ละประมาณ 700 - 800 บาท ดีกว่าปลูกข้าว เพราะปลูกข้าวได้ปีละครั้งก็ไม่พอกิน แต่ผักกินก็ได้ ขายก็ได้ทุกวัน

นางมณฑนา ย้ำว่า กระบวนการอบรมไม่เพียงแต่ทำให้เธอมีรายได้ ลดรายจ่ายเท่านั้น แต่ยังทำให้เธอสนิทสนมกับคนในชุมชนมากขึ้น การได้พูดคุยกันทุกวันว่าใครปลูกผักอะไร ครอบครัวยังเป็นอย่างไร ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้นตามไปด้วย แม้แต่คนในครอบครัวตักเย็นก็ได้มีโอกาสพูดคุยกัน ลูกหลานก็ได้มาช่วยกันทำงาน

ขณะที่นางแสงดาว พวงจันทร์ ประธานกลุ่มธนาคารผัก บอกว่า เดิมเธอเคยทำงานโรงงานมาก่อน หลังจากกลับมาอยู่บ้านก็ทำนาว่างก็จับกลุ่มคุยกัน โดยที่ไม่มีงานอื่นทำ หลังจากได้เข้าร่วมโครงการฯ นี้ได้มาเจอเพื่อน แม้จะต้องตื่นตี 3 ทำงานในบ้านให้เสร็จเพื่อที่ตี 4 จะได้ออกมาเก็บผักขาย มีรายได้ประมาณ 700 - 800 บาทต่อสัปดาห์ จากแต่ก่อนต้องรอขายข้าวปีละครั้งเท่านั้น

“ตอนนั้นในหมู่บ้านไม่มีงานให้ทำ เราก็ต้องดิ้นรนออกไปทำงานทำข้างนอกเพื่อจะได้มีเงินมาจุนเจือครอบครัว ตอนนี่เราไม่ต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่แล้ว ขายผักอย่างน้อยก็ได้วันละ 100 บาท ให้ลูกไปโรงเรียน 40 บาท ก็ยังเหลือเก็บ แถมยังได้ผักไปทำกับข้าวโดยไม่ต้องซื้อ และทำให้สุขภาพดีอีกด้วย”

นางทองม้วน พวงจันทร์ รองประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านโนนจั่ว ตำบลหนองสนธิ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เล่าว่า ทำเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่ปี 2550 ก่อนหน้านี้นี้เป็นแกนนำกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในชุมชน เมื่อหมดฤดูปลูกข้าวก็ชักชวนเกษตรกรในชุมชนที่สนใจลงมือปลูกผักอินทรีย์เพื่อสร้างรายได้

กระบวนการอบรมไม่เพียงทำให้มีรายได้ ลดรายจ่าย แต่ยังส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น แม้แต่คนในครอบครัวก็ได้มีโอกาสพูดคุยกัน ลูกหลานก็ได้มาช่วยกันทำงาน

บ้ำตั้งใจมาตลอดว่าอยากจะรวมกลุ่มเพื่อให้การทำเกษตรอินทรีย์ยั่งยืน โครงการฯ นี้ช่วยให้การทำเกษตรอินทรีย์เป็นรูปธรรมมากขึ้น

“แต่ก่อนชาวบ้านนิยมปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น อ้อย มันสำปะหลัง เพราะปลูกขายแต่ครั้งจะได้เงินเยอะ แต่เงินก็หมดไปกับการใช้หนี้ที่เป็นต้นทุนการปลูก เมื่อเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ถึงแม้รายได้จะไม่เป็นกอบเป็นกำ แต่ก็มีรายได้ทุกวัน ต้นทุนในการเพาะปลูกลดลง เพราะไม่ได้ใช้สารเคมี ผักที่ขายก็บริโภคเอง รายจ่ายในครัวเรือนก็ลดลงตามไปด้วย ถึงรายได้จะเพิ่มขึ้นทีละเล็กละน้อยแต่ชาวบ้านกลับภูมิใจ และกระตือรือร้นในการทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้น บ้ำเชื่อว่าการทำเกษตรอินทรีย์จะเป็นการสร้างรายได้ สร้างอาชีพ และสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับคนในชุมชนหนองสนิท และเป็นส่วนหนึ่งในการส่งต่ออาหารปลอดภัยไปยังผู้บริโภคอีกด้วย”

คำยืนยันจากผู้เข้าร่วมโครงการฯ แม้จะไม่ได้เล่าจนครบทุกคน แต่ถ้าให้ทุกคนพูดเนื้อหาก็คงไม่แตกต่างกันคือ ‘รายได้ที่เพิ่มขึ้น’ และ ‘สุขภาพดีขึ้น’

เหล่านี้ล้วนเป็นผลมาจากกระบวนการทำงานที่ใส่ใจ และให้ความสำคัญในทุกกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสวงหาโอกาสและแนวทางใหม่ ๆ ของ ‘นักประสานงานสืบทิต’ อย่าง นายสมเกียรติ สาระ

**โครงการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในการเพิ่มคุณภาพ
และมาตรฐานผลผลิตทางการเกษตร
องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสนิท จังหวัดสุรินทร์**

‘ผู้ประกอบการอาหารขนาดย่อม’ อนาคตของพ่อแม่วัยรุ่น

กลุ่มคนวัยใส
จังหวัดเชียงใหม่

กระบวนการทำงานที่ผ่านมา เราพบว่า ถ้าเขาต้องไม่อ้อมการพัฒนาด้านอื่นจะถูกปิดกั้น ยิ่งบางครอบครัวที่พ่อแม่ไม่สนับสนุนก็จะเกิดปัญหาหนัก ๆ ตามมา จึงทำโครงการ พัฒนาศักยภาพอาชีพการเป็นผู้ประกอบการอาหารขนาดย่อมในกลุ่มพ่อแม่วัยรุ่น เพื่อหาแนวทางและรูปแบบใหม่ ๆ ในการพัฒนาศักยภาพพ่อแม่วัยรุ่น

ข้อมูลจากกรมอนามัย ระบุว่า ในปี 2562 สถิติการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น อายุ 15 - 19 ปี คลอดบุตร เฉลี่ยวันละ 169 คน แยกเป็นแม่วัยรุ่นอายุระหว่าง 15 - 19 ปี คลอดบุตรสูงถึง 61,651 ราย อายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวน 2,180 ราย และยังพบว่าหญิงตั้งครรภ์ซ้ำและคลอดอายุต่ำกว่า 20 ปี มีถึง 5,222 ราย ที่ผ่านมาหลายหน่วยงานพยายามหาแนวทางแก้ปัญหาเพื่อลดภาวะท้องซ้ำ แต่ส่วนใหญ่เน้นไปที่การให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา และการเลี้ยงดูเด็ก

แต่เรื่องราวนี้...อาจจะช่วยจุดประกายให้หน่วยงานอื่น ๆ เห็นแนวทางการแก้ปัญหาพ่อแม่วัยรุ่นได้บ้างไม่มากก็น้อย...

เป็นเวลากว่า 4 ปีแล้วที่ **‘กลุ่มคนวัยใส’** ทำงานดูแลช่วยเหลือพ่อแม่วัยรุ่นในพื้นที่อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำหน้าที่เป็นหลังพิงยามเด็ก ๆ เหล่านั้นขาดที่พึ่ง และกระบวนการที่กลุ่มคนวัยใส ทำมาตลอดคือ การเป็นที่ปรึกษา ให้ความรู้ แนวคิด วิธีการดูแลและเลี้ยงดูเด็ก แต่ก็พบว่า ช่วยได้เพียงให้ความรู้ทั้งการเลี้ยงดู เพศศึกษาเพื่อป้องกันการท้องซ้ำ

“ส่วนใหญ่จะเน้นการพัฒนาสุขภาพทั้งของแม่และเด็กเป็นหลัก การเสริมพลังใจ การให้แนวทาง ในการดำเนินชีวิตคู่ให้ตลอดรอดฝั่ง แต่เราก็พบว่า ถ้าเขาต้องไม่อ้อม การพัฒนาด้านอื่นจะถูกปิดกั้น ยิ่งบางครอบครัวที่พ่อแม่ไม่สนับสนุนก็จะเกิดปัญหาหนัก ๆ ตามมา” **นางสาวศรินญา สิงห์ทองวรรณ ผู้ก่อตั้งกลุ่มคนวัยใส** ชี้ให้เห็นจุดอ่อนของกระบวนการทำงานที่ผ่านมา จึงทำ**โครงการพัฒนาศักยภาพอาชีพการเป็นผู้ประกอบการอาหารขนาดย่อมในกลุ่มพ่อแม่วัยรุ่น** เพื่อหาแนวทางและรูปแบบใหม่ ๆ ในการพัฒนาศักยภาพพ่อแม่และวัยรุ่น

“จริง ๆ การทำงานในลักษณะนี้ จำเป็นต้องหาวิธีการใหม่ ๆ เพราะวัยรุ่นก็คือวัยรุ่น เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เครื่องมือที่ใช้ในการทำงานก็ต้องปรับเปลี่ยนตลอดเวลาเช่นกัน”

เปลี่ยนวัยรุ่นเป็นวัยทำงาน... ไม่ง่าย

การฝึกทักษะอาชีพการเป็นผู้ประกอบการ
อาหารขนาดย่อม ฟังดูแล้วน่าจะง่าย แต่หากถามว่า
แล้วอาชีพอะไรที่เหมาะสมกับกลุ่มแม่วัยรุ่น

คำตอบ คือ...ไม่รู้

**นางสาวสุดาวพร นาคพิ ผู้รับผิดชอบ
โครงการฯ** เล่าว่า ช่วงเริ่มต้นทำโครงการฯ เธอถาม
ผู้ร่วมเรียนรู้ตลอดว่า มีอาชีพไหนที่เหมาะสมกับเขา
เขาก็ตอบว่า ไม่รู้ ที่ผ่านมามีเด็กกลุ่มนี้ผ่านการ
ฝึกอาชีพมาหลายอย่าง แต่ก็ไปไม่รอด เพราะมัน
ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเขา บางครั้งสถานที่

ฝึกอาชีพอยู่ไกลเกินไป เด็กอายุ 14 - 15 ปี ยังมี
ลูกเล็กเขาก็ไม่สามารถไปได้ และอาชีพก็ไม่ได้
ตรงกับความต้องการของเขา เช่น เย็บผ้า ตัดผม
 เป็นต้น

“ยอมรับว่า ที่ผ่านมามีคนชวนเขาไปทำงาน
กับภาครัฐ ภาคธุรกิจ พาเขาเข้าสู่ระบบการทำงาน
ประจำ ก็ทำได้แค่รับจ้างขายของตามร้านค้าในห้าง
เล็ก ๆ เท่านั้น เพราะไม่มีวุฒิการศึกษา และเวลา
การทำงานก็ยาวมากตั้งแต่ 10.00 - 22.00 น. ลูกก็
ไม่มีคนดูแล แล้วก็ทำงานแบบไม่มีวันหยุดเลย
ส่วนบริษัทห้างร้านที่ดี ๆ หน้อยก็ไม่รับเด็กกลุ่มนี้
เพราะการศึกษาน้อย แลบางคนอายุยังไม่ถึง 18 ปี
กลายเป็นผิดกฎหมายแรงงานเข้าไปอีก”

ด้วยเหตุนี้ในช่วงเริ่มต้นทำโครงการฯ ทีมงานกับผู้ร่วมเรียนรู้ทั้งหมดจึงช่วยกันวิเคราะห์ถึงสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้พวกเขาไม่สามารถทำงานได้ โดยใช้กระบวนการตั้งคำถามและระดมความคิดเห็นอยู่หลายครั้ง พบว่า มาจากวิถีการดำเนินชีวิต ช่วงวัย และเวลา

“วิถีชีวิตของพ่อแม่วัยรุ่นจะไม่เหมือนคนอื่น จากที่เคยทำกิจกรรมร่วมกันมาหลายปี เราารู้เลยว่ายากมาก ๆ เช่น ครั้งหนึ่งเราชวนเขาทำกิจกรรมประมาณ 2 - 3 ชั่วโมง นัดหมายกันดีบดิวว่าจะมา แต่พอถึงเวลาจริงก็มาไม่ได้เพราะลูกป่วย ต้องพาลูกไปโรงพยาบาล หรือบางคนไม่มีใครดูแลลูก ไม่มีคนมาส่ง ขณะที่บางคนก็ต้องเอาลูกมาทำกิจกรรมด้วย มีตั้งแต่ 1 เดือนไปจนถึง 4 - 5 ขวบ เด็กก็จะเล่นกันอยู่แถวนี้ อบรมได้พักหนึ่งแม่ต้องออกไปให้นมลูกก็มี”

นางสาวสุดาพร บอกว่า ที่ผ่านมาเวลาจัดกิจกรรมให้ความรู้เชิงลึก อย่างน้อยผู้เข้าร่วมจะได้ความรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ แต่พ่อแม่วัยรุ่นได้ 50 เปอร์เซ็นต์เราก็ดีใจแล้ว เพราะบรรยากาศการเรียนรู้ไม่เอื้ออำนวย เคยแยกห้องเลี้ยงเด็กไปอีกห้องหนึ่ง ก็ไม่ได้ผล เพราะเด็กจะอยู่กับแม่ตลอด เด็กห่างจากอกแม่ชั่วโมงสองชั่วโมงก็จะร้องไห้กระจองอแง ระยะเวลา 2 - 3 ชั่วโมงที่เด็กร้องไห้ เราารู้เลยว่าเขาบอบช้ำข้างในมาก

“เราต้องไม่ลืมว่า แม่วัยรุ่นเขาเลี้ยงลูกเอง และครอบครัวส่วนใหญ่ก็เพราะบางเหมือนกัน บางคนอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย บางคนพ่อแม่ทำงานหาเช้ากินค่ำ จนแทบไม่มีเวลาเลี้ยงหลาน”

ถึงภาคีเครือข่ายร่วมคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้

นางสาวศรินญา เล่าต่อว่า กลุ่มคนวัยใสทำงานกับกลุ่มพ่อแม่วัยรุ่นอายุ 13 - 25 ปี เราทำงานเชิงลึกและอยู่กับคนกลุ่มนี้มานาน เป้าหมายคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กกลุ่มนี้ซึ่งเป็นกลุ่มที่ออกจากระบบการศึกษาทั้งหมดประมาณ 80 คน จาก 50 ครอบครัว โดยพื้นที่ทำงานเดิมจะอยู่ในพื้นที่อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น แต่โครงการฯ นี้ทำให้เธอขยายพื้นที่ทำงานเป็น 4 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอหางดง อำเภอสันกำแพง และอำเภอสารภี แต่ผู้ร่วมเรียนรู้กว่า 90 เปอร์เซ็นต์อยู่ในเขตอำเภอสารภี

ผู้ร่วมเรียนรู้ที่เข้าร่วมโครงการมีทั้งสิ้น 50 คน วิธีการคัดเลือกผู้ร่วมเรียนรู้คือ ขอความร่วมมือจากพัฒนาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ และโรงพยาบาลสารภี ให้ช่วยชี้เป้าเนื่องจากมีข้อมูลอยู่แล้ว จากนั้นก็ลงพื้นที่เยี่ยมบ้านเพื่อดูสภาพความเป็นอยู่ และชักชวนให้เข้าร่วมโครงการฯ ซึ่งในการลงพื้นที่นั้น

นางสาวสุดาพร บอกว่า ไม่ได้รับหมดทุกคน เพราะบางคนไม่ชอบขายของ แต่อยากทำงานประจำ เราก็จะช่วยประสานต่อไปยังภาคีเครือข่าย หากมีช่องทางก็จะส่งต่อให้ผู้ประกอบการต่อไป แต่บางคนทำได้ไม่ตลอดรอดฝั่ง

“เราต้องยอมรับว่าพวกเขาอายุยังน้อย วินัยในตัวเองก็น้อย ไม่สามารถอยู่ในระเบียบ กติกาได้ เพราะเขาหลุดออกจากระบบการศึกษาตั้งแต่ยังไม่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นด้วยซ้ำ เขาไม่ได้เรียนรู้เรื่องการทำงานร่วมกับคนอื่น ไม่รู้จักกติกาสังคม ซึ่งพอเราลงไปเยี่ยมบ้านเราเห็นชัดเลยว่าเขาถูกหล่อหลอมมาอย่างไร”

นางสาวสุดาพร บอกว่า เป้าหมายปลายทางของโครงการฯ นี้คือ พ่อแม่วัยรุ่นต้องมีอาชีพที่สามารถเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้ กระบวนการเรียนรู้จึงเริ่มต้นจากการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ก่อน ผ่านกิจกรรมทำความรู้จักกัน อัปเดตชีวิตที่ผ่านมาผ่านกระบวนการให้เล่าเรื่องตัวเอง เพื่อให้เขาได้ทบทวนตัวเอง แล้วตั้งเป้าหมายชีวิต เป็นกระบวนการเล่าแบบเล็ก ๆ ไปสู่เรื่องใหญ่ โดยมีกติกาคือการสร้างพื้นที่ปลอดภัย ซึ่งหมายถึงการรักษาความลับของเพื่อน ห้ามนำไปเล่าต่อให้คนอื่นฟัง

จากนั้นก็ฝึกเรื่องกระบวนการคิด เช่น การวางเป้าหมายชีวิต การคิดคำนวณต้นทุน รายได้ และเรียนรู้กระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพต่อไป โดยคนที่เข้าร่วมหลักสูตรครบ 30 ชั่วโมง จะมีทุนสนับสนุนสำหรับซื้ออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ

‘กล้วยทอด+น้ำปั่น+มะนาวโซดา’ อาชีพง่าย ๆ ที่ทำได้จริง

นางสาวนิมานนรติ บุตรฉกรรจ์ จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หนึ่งในผู้ร่วมเรียนรู้ กำลังเริ่มต้นประกอบธุรกิจใหม่ โดยใช้พื้นที่หน้าบ้านข้างร้านขายผลไม้ของแม่เป็นที่ตั้งแผงกล้วยทอดแบรนด์ ‘แก้วแสน’ โดยนำทุนที่ได้จากโครงการฯ มาซื้ออุปกรณ์ขายกล้วยทอด มีรายได้วันละประมาณ 300 บาท หลังจากแบ่งต้นทุนประจำวันไว้ซื้อวัตถุดิบ ตอนนี้เธอมีเงินเก็บประมาณ 1,700 บาท ไว้เป็นเงินสำรองสำหรับใช้ในอนาคต

“ความรู้ที่ได้จากโครงการฯ นี้มีหลายอย่าง แต่ที่ชอบที่สุดคือ การคำนวณต้นทุน กำไร และการทำบัญชีรายรับรายจ่าย เดิมเป็นคนเก็บเงินไม่อยู่ มีเท่าไรก็ใช้หมด โครงการฯ นี้สอนเราให้รู้จักเรื่องการออมเงิน จึงลองนำมาใช้จัดระเบียบตัวเอง ได้เงินมากก็จดค่าใช้จ่าย แล้วก็เริ่มเก็บเงิน พอเห็นเงินเก็บของตัวเองก็รู้สึกดีใจมาก”

นางสาวนิมานนรดี บอกว่า เธอรู้สึกภูมิใจในตัวเองมากที่ไม่ต้องขอเงินพ่อแม่อีกแล้ว โดยเธอวางแผนอนาคตไว้ว่าหากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาดีขึ้น จะให้สามีไปทำงานเพิ่มเพื่อไว้ใช้เป็นเงินเก็บ ส่วนเงินที่ได้จากการขายกล้วยทอดก็จะเก็บไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน

ส่วน **นางสาวเบญจรัตน์ ไชยชมพู** มีลูกชายวัย 2 ขวบ และอีกคนกำลังอยู่ในท้อง เล่าว่า เธอเลือกทำเลหน้าบ้านเปิดร้านขายน้ำ เพราะเห็นว่าบ้านถัดไปขายกล้วยเดี่ยว เมื่อลูกค้ากินกล้วยเดี่ยวแล้วก็ต้องมากินน้ำที่นี้ โดยสูตรเครื่องดื่มต่าง ๆ เธอได้มาจากน้ำ มีทั้งขายที่ร้านและขายแบบเดลิเวอรี่ผ่านฟู้ดแพนด้า

“แก้วแรกที่ขาย ลูกค้าบอกว่าอร่อยขายแก้วละ 20 - 25 บาท ถ้าปั่นก็เพิ่มอีก 5 บาท มีรายได้วันละประมาณ 300 - 400 บาท ก็อยู่ได้สบาย โดยรายได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1. ครึ่งหนึ่งใช้สำหรับหมุนเวียนในร้าน 2. เก็บสะสม 3. ใช้ในชีวิตประจำวัน หากเป็นไปได้เธอยากขายลูกชิ้นทอดเพิ่ม เพราะเมื่อคนกินลูกชิ้นทอดก็จะคอแห้ง ก็ต้องซื้อน้ำกินเพิ่ม”

ส่วน **นางสาวสุพิชญาณัฐ ทยาพลิศวงศ์** เล่าว่า โครงการฯนี้ทำให้เธอได้ความรู้ใหม่ ๆ ที่นำมาใช้ประกอบอาชีพจนถึงทุกวันนี้

“เดิมอยากขายไก่ทอด เมื่อลองทำแล้วได้กำไรแค่นิดเดียว พี่สาวแนะนำให้ขายน้ำมะนาว เพราะช่วงนั้นอากาศเริ่มร้อน จึงเริ่มต้นด้วยการลองทำกินในบ้านก่อน พอได้รสชาติคงที่จึงเปิดร้านขาย เปิดร้านวันแรกดีใจมาก ขายได้มากกว่า 3,000 บาท แต่พอเช้าหน้าฝนก็ได้ไม่ถึง 1,000 บาท หนูตั้งเป้าว่าจะต้องขายให้ได้วันละ 1,000 - 2,000 บาท จึงจะอยู่ได้ เพราะร้านนี้ลงทุนกันสามคนต้องแบ่งกัน เราจึงจะอยู่ได้”

นางสาวสุพิชญาณัฐ บอกว่า ตอนแรกเธอยากทำงานประจำมากกว่า แต่ช่วงนั้นมีสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 พอดี ไม่มีที่ไหนเปิดรับคนเข้าทำงาน แต่ตอนนี้ไม่ยอมทำแล้ว เพราะเรามีกิจการของตัวเองแล้ว

**โครงการฯ นี้สอนเราให้รู้จัก
เรื่องการออมเงิน จึงลองนำ
มาใช้จัดระเบียบตัวเอง
ได้เงินมาก็จัดค่าใช้จ่าย
แล้วก็เริ่มเก็บเงิน
พอเห็นเงินเก็บของตัวเอง
ก็รู้สึกดีใจมาก**

‘เชื่อใจ+ไว้ใจ’ เทคนิคการทำงานกับพ่อแม่วัยรุ่น

นางสาวศรินญา บอกว่า การทำงานกับเด็กกลุ่มนี้ ‘ความเชื่อใจไว้ใจ’ เป็นสิ่งสำคัญ การเป็นพ่อแม่วัยรุ่นบางครั้งเขาแค่ต้องการให้คนรับฟังเขาบ้างเท่านั้น และเทคนิควิธีที่ใช้คือ การชวนคิดชวนคุยกันแบบมนุษย์คนหนึ่งคุยกัน รับฟังเขาแบบไม่ตัดสิน ต้องไม่คิดเราว่าเป็นครู เป็นป่า หรือฉันมีประสบการณ์ชีวิตมากกว่าเธอ อาบน้ำร้อนมาก่อน แต่พูดคุยกันเหมือนพี่เหมือนเพื่อน

“องค์กรของเราทำงานโดยไม่แสวงหาผลประโยชน์ ดูแลเด็กด้วยความบริสุทธิ์ใจ เวลาเด็กมาใหม่หรือเวลาไปเยี่ยมบ้าน ครั้งแรกเขาก็จะสกรีนเรา เราก็จะสกรีนเขา เด็ก ๆ จะมีความเชื่อ เขาก็จะมองดูบรรยากาศทั้งหมด มองตั้งแต่หัวจรดเท้าเลยนะว่า เราคิดกับเขายังไง เพราะเขามีประสบการณ์โดนการตีตราจากสังคมชุมชนมาเยอะ แต่เราจะไม่แสดงกริยาแบบนั้นกับเขา เขาจะสັกกลาย นุ่งยีนส์ขาสั้นก็ไม่ใช่ไร แต่จะมองด้วยความเป็นมิตร ด้วยสายตาที่อยากช่วยเหลือเขาจริง ๆ และเด็กเขาจะสัมผัสเราได้ ฉะนั้นผู้ใหญ่ต้องจัดการตัวเอง และต้องก้าวข้ามความรู้สึกเหล่านี้ให้ได้”

นางสาวศรินญา ย้ำว่า คนที่จะทำงานกับเด็กกลุ่มนี้ 1. ต้องมีความรู้ในการทำงานกับเด็กกลุ่มนี้
2. มีจิตวิทยาในการเข้าหาเด็ก อาจจะไม่ต้องจบจิตวิทยาก็ได้ แต่ต้องเรียนรู้และก็มีมารยาททางสังคม
3. ต้องมีเมตตาให้มาก

ผลลัพธ์ปลายทางจากความทุ่มเทแรงกายแรงใจให้คำแนะนำพ่อแม่วัยรุ่น วันนี้กลุ่มคนวัยใสเชื่อมั่นว่า ความรู้และทักษะอาชีพที่ได้รับจากโครงการฯ จะทำให้พ่อแม่วัยรุ่นกลุ่มนี้เกิดความภาคภูมิใจจากการมีอาชีพ มีรายได้เลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวแล้ว ยังทำให้พวกเขาเห็นอนาคตของตนเองชัดเจนยิ่งขึ้น

**โครงการพัฒนากทักษะอาชีพการเป็นผู้ประกอบการอาหารขนาดย่อม
ในกลุ่มพ่อแม่วัยรุ่น**

กลุ่มคนวัยใส จังหวัดเชียงใหม่

แปลงความรู้จากฐานชุมชน... สร้างรายได้ ลดรายจ่าย ในครัวเรือน

ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาชีวิตชาวบ้าน บ้านโนนพริก
จังหวัดขอนแก่น

จุดมุ่งหมายของโครงการฯ คือ อยาช่วยผู้ด้อยโอกาสในชุมชนให้เข้าถึงองค์ความรู้ และปัจจัยการผลิตในการทำอาชีพเสริม โดยเพิ่มทักษะความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยี ที่ช่วยลดต้นทุนการผลิต ตลอดจนช่วยพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพ เพื่อให้ผู้ร่วมเรียนรู้ จะได้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้น

‘ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน’ คือ สถานที่หรือแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ด้านการเกษตร มีปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญาดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบความสำเร็จ และสามารถถ่ายทอด แบ่งปันองค์ความรู้ที่สะสมมาสู่คนอื่น ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้

ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านบ้านโนนพริก หรือ ‘สวนจันทร์’ ตำบลโคกสง่า อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดขอนแก่น ก่อตั้งโดย พ่อผอง เกตพิบูลย์ ชื่อเสียงของศูนย์จันทร์ฉายไปไกลถึงต่างเมือง ทำให้ผู้คนโดยเฉพาะเกษตรกรเรือนหมื่นเดินทางมาศึกษาเรียนรู้ที่ศูนย์แห่งนี้ นับตั้งแต่ก่อตั้งศูนย์เมื่อปี 2534 ที่พ่อผอง และแม่จันทร์ เปลี่ยนไร่นา 42 ไร่ให้กลายเป็นการทำเกษตรผสมผสานอย่างค่อยเป็นค่อยไป สิ่งที่ได้รับคือ มีข้าวปลาอาหาร มีรายได้ และยังเหลือแบ่งปันเพื่อนบ้าน ทำให้พ่อผองกลายเป็นผู้ร่ำรวย ประสบการณ์และความรู้ที่สามารถถ่ายทอดไปยังผู้สนใจที่เข้ามาเรียนรู้

“ชุมชนเรายังมีคนด้อยโอกาสอีกมาก ก็พยายามหาแนวทางว่าจะทำอย่างไรเพื่อจะให้กลุ่มคนเหล่านั้นเข้าถึงโอกาส ได้ความรู้และประสบการณ์จากพ่อผองไปมากที่สุด และสามารถนำไปประกอบอาชีพให้กับตัวเองได้” นายสุรพงษ์ ด่านชัย ผู้รับผิดชอบโครงการฯ อธิบายพร้อมบอกว่า เมื่อเห็นว่าเจตนาารมณ์ของโครงการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานตรงกับทางศูนย์ จึงทำ**โครงการยกระดับการประกอบอาชีพเสริมด้วยเทคโนโลยีเกษตรผสมผสานระบบอินทรีย์** เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปยกระดับการประกอบอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน เช่น ปลูกพืชผักและเลี้ยงสัตว์ให้ครบวงจรมากขึ้น เกษตรกรสามารถผลิตและแปรรูปเองได้ โดยใช้เทคโนโลยีเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน

“จุดมุ่งหมายของโครงการฯ คือ อยาช่วยผู้ด้อยโอกาสในชุมชนให้เข้าถึงองค์ความรู้ และปัจจัยการผลิตในการทำอาชีพเสริม เช่น มีความรู้ในการปลูกพืชผัก หรือการเลี้ยงสัตว์ ทั้งระบบปลอดภัยและระบบอินทรีย์ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยเพิ่มทักษะความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ช่วยลดต้นทุนการผลิต ตลอดจนช่วยพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพ เพื่อในขั้นสุดท้ายผู้ร่วมเรียนรู้จะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น”

สร้างหลักสูตร สู่การสร้าง การเปลี่ยนแปลง

เนื่องจากกระบวนการทำงานคือการ **‘ให้โอกาส’** เป็นการทำงานเชิงรุก วิธีการจึงแตกต่างไปจากการให้ความรู้คนที่มาเรียนรู้ที่ศูนย์ด้วยตัวเอง มีการออกแบบหลักสูตรใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับผู้ร่วมเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ที่ว่่านั้นคือ การแปลงประสบการณ์ของพ่อผองและเครือข่ายมาเป็นหลักสูตร โดยให้ความสำคัญตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นว่ามีขั้นตอนและวิธีการอย่างไร ก่อนจะนำไปฝึกอบรมให้กับผู้ร่วมเรียนรู้

ทีมงาน อธิบายขั้นตอนการดำเนินงานว่า เนื่องด้วยเงื่อนไขเรื่องเวลา และผู้ร่วมเรียนรู้ที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกันทั้งในเรื่องเพศ วัย อาชีพ และชุดประสบการณ์เดิม อาจทำให้มองว่าวิธีการใหม่ที่ทางโครงการฯ ให้อาจจะไม่เห็นผลเชิงประจักษ์ในช่วงเริ่มต้น ดังนั้นสิ่งที่ต้องดำเนินการเป็นอันดับแรกกับผู้ร่วมเรียนรู้คือ **‘การปรับทัศนคติ’** ให้มีความเข้าใจ และมีเป้าหมายตรงกันคือ คำว่า **‘ชุมชนดี’** เป็นอย่างไร ในที่นี้หมายถึงต้องเข้มแข็ง ต้องมีความรัก ความสามัคคี เกิดการเรียนรู้ในกลุ่มชุมชน เพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีในการดำเนินชีวิต

ต่อมาจึงเป็นเรื่องของการ **‘เปลี่ยนวิธีการ’** เพาะปลูกพืชผักผลไม้ และการเลี้ยงสัตว์จากที่เคยทำในเชิงพาณิชย์สู่ระบบอินทรีย์ รวมถึงทักษะความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน

“จากนั้นจะเป็นการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริงตามกระบวนการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ เช่น การออกแบบแปลงในสภาพแวดล้อมระบบอินทรีย์ การคัดเลือกพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การเตรียมแปลงเพาะปลูก โรงเรือน การเตรียมบ่ออนุบาล บ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ รวมถึงการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การกำจัดศัตรูพืช และการสร้างระบบการให้น้ำและปุ๋ยอัตโนมัติ” นายสุรพงษ์ เล่า

ส่วนในขั้นกลางของหลักสูตรจะเป็นเรื่องการถ่ายทอดนวัตกรรมและเทคโนโลยีการเพิ่มมูลค่าสินค้า เช่น การรักษา การยืดอายุ การแปรรูป และการบรรจุภัณฑ์พืชผักหรือสัตว์ระบบอินทรีย์ ขณะที่ขั้นตอนสุดท้ายคือ เทคนิคการบริหารจัดการจำหน่ายสินค้า ผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์สู่มือผู้บริโภค และการเตรียมขอการรับรองมาตรฐานระบบอินทรีย์

พ่อผอง บอกว่า เนื่องจากอาชีพหลักของคนในชุมชนที่เข้าร่วมโครงการฯ คือทำนา การทำโครงการฯ นี้จึงไม่ใช่การยกระดับอย่างที่เคยทำมา แต่เป็นการเสริมด้วยเทคโนโลยีเกษตรผสมผสาน มีนวัตกรรมเข้ามารองรับ ตามด้วยระบบอินทรีย์ ซึ่งหมายความว่าทุกอย่างที่ทำได้ปลอดภัยทั้งคนและสิ่งแวดล้อม

ถึงผู้นำชุมชนร่วมขับเคลื่อนงาน

ในเรื่องของกระบวนการค้นหาผู้ร่วมเรียนรู้ คณะทำงาน เล่าว่า ที่อื่นอาจประสานงานผ่านแกนนำหรือผู้นำ แต่ที่นี่ให้ผู้นำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงาน คือ ต้องเข้ามาร่วมรับรู้ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานในทุกขั้นตอน เพื่อให้เข้าใจถึงวิธีคิดและเป้าหมายของโครงการฯ ไปพร้อมกัน โดยแบ่งการค้นหาผู้ร่วมเรียนรู้ออกเป็น 2 ระดับ ระดับแรกใช้การเดินทางสำรวจตามหมู่บ้าน โดยใช้เกณฑ์การเลือกกลุ่มที่ทำเกษตรผสมผสานระบบอินทรีย์เป็นหลัก และระดับที่สองรับสมัครผู้ที่สนใจ

“เรากำหนดผู้ร่วมเรียนรู้ไว้ที่ 50 คนจากทั้งหมด 3 ตำบล 9 หมู่บ้าน คนที่สนใจก็มีทั้งผู้ว่างงาน ผู้สูงอายุ แรงงานนอกระบบ และแรงงานรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่อาชีพทำนา แต่ก็จะมีผู้ที่ว่างงานจริง ๆ ไม่ได้ทำอะไรเลยก็มี”

ทีมงาน อธิบายเพิ่มว่า เมื่อได้ผู้ร่วมเรียนรู้ครบ จึงเปิดเวทีเพื่อทำความเข้าใจกับเครือข่าย เช่น วิทยาลัยการอาชีพอำเภอพล สำนักงานวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 3 ซึ่งมาช่วยเรื่องเกษตรอินทรีย์ วิชาหลักสูตรชุมชนโฮมฮัก ช่วยเรื่องเทคนิควิธีการในการผลิตพืชผักอินทรีย์และด้านการตลาดปลอดภัย ส่วนเครือข่ายใหม่คือ โรงพยาบาลอำเภอพล ซึ่งเป็นตลาดสีเขียว มารับทราบและช่วยกันออกแบบกิจกรรม การอบรมให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ที่เป็นผู้ด้อยโอกาส

การเรียนรู้และปฏิบัติจริง

นางภัทรระ ชันดงแก้ว วิทยาลัยการอาชีพพล ทีมงาน บอกว่า การอบรมไม่ใช่แค่การนั่งฟังในห้องเรียน แต่พาไปลงมือทำจริงในพื้นที่ แม้จะให้กรอบแนวคิดในห้องเรียน แต่ก็มีกาพาไปปฏิบัติจริง เพื่อจะได้เห็นด้วยตา ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้ที่ทำอยู่ก่อนแล้ว โดยการอบรมครั้งนี้พาไปเรียนรู้เรื่องการ ทำระบบน้ำหยด และสปริงเกอร์ (Sprinkler) ฉีดน้ำเป็นละอองฝอย ทำให้ผักแตกใบ ระบบนี้จะแก้ปัญหา เรื่องรากเน่า

“ชาวบ้านบางคนนำกลับไปทดลองทำแล้วบอกว่าได้ผลดี สามารถขายผักได้มากกว่า 30,000 บาทต่อการปลูก 1 ครั้ง ซึ่งพอเห็นว่าได้ผล จากผู้ร่วมเรียนรู้ที่ปลูกผักมีอยู่ 6 ราย มาขอสมัครเพิ่มอีก 12 ราย ถือเป็นนิมิตรใหม่ของการอบรม เพราะกระบวนการที่เราทำไม่ใช่เพียงการอบรมแล้วจบไป มีการติดตาม การประเมินผล นำความรู้ใหม่ ๆ เทคโนโลยีไปเติมให้ พอชาวบ้านเห็นว่าเราไม่ทิ้ง ก็ตั้งใจทำกันจริงจัง”

นายสุรพงษ์ กล่าวเสริมว่า ช่วงแรกของโครงการฯ เป็นการยกระดับการทำอาชีพเสริม ให้องค์ความรู้ เทคนิค วิธีการผลิต นวัตกรรม การผลิตปุ๋ย การบริหารจัดการน้ำ สิ่งที่ยพยายามจะขับเคลื่อนต่อคือ ความต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน ตามแนวคิดของศูนย์ปราชญ์

“ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านบ้านโนนพริก มีแนวทางที่จะทำให้ศูนย์ฯ แห่งนี้เป็นศูนย์กลาง โดยมี กลุ่มโฮมฮักเป็นฝ่ายการตลาด มีตลาดสดอำเภอพลเป็นจุดรองรับผลผลิต

ซึ่งพ่อผองก็ย้ำในเรื่องนี้ว่า โครงการฯ นี้ไม่เพียงสร้างอาชีพ สร้างรายได้เท่านั้น แต่โครงการฯ นี้ ทำให้เรามองเห็นปัญหาของชุมชน และแนวทางแก้ไข เช่น เรื่องน้ำ ทางแก้คือใช้น้ำอย่างไรให้ประหยัด เพราะไม่มีทุนสร้างแหล่งน้ำ ส่วนปัญหาที่ดินก็จะมีการให้ความรู้เรื่องการปรับปรุงบำรุงดิน ใช้ธรรมชาติ

เข้ามาเกี่ยวดู ส่วนด้านการตลาดก็จะพัฒนาความร่วมมือกับเครือข่าย ซึ่งเป็นความมุ่งมั่นที่จะทำอย่างต่อเนื่องเพื่อความยั่งยืน

มั่นใจ เพราะขายได้จริง

“ตอนนี้มั่นใจแล้ว” แม่หนูทิพย์ นารั้ง อายุ 64 ปี ผู้ร่วมเรียนรู้ ที่มีอาชีพหลักคือการทำนา บอก

“เมื่อก่อนทำนาเสี่ยงขาดทุนทุกปี เพราะขึ้นอยู่กับฟ้าฝน ต้องการหารายได้เสริมด้วยการปลูกผักอินทรีย์ แรก ๆ ก็ไม่ค่อยมั่นใจว่าจะทำได้ แต่พอทำตามที่ศูนย์ปราชญ์ฯ แนะนำ มันก็ไปได้ **ตอนนี้พอมีรายได้จากการขายผักเข้ามาวันละ 100 - 300 บาท**”

สำหรับ ลุขหมาย นางาม อายุ 63 ปี ผู้ร่วมเรียนรู้ บอกว่า ก่อนนี้มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 400 - 500 บาท จากการทำนา แต่ปัจจุบันเมื่อปรับเปลี่ยนมาปลูกผักอินทรีย์ที่ไม่ใช้สารเคมี ส่งขายห้างสรรพสินค้าและโรงพยาบาล ทำให้**มีรายได้เฉลี่ยวันละ 100 - 200 บาท** ซึ่งนอกจากการปลูกผักอินทรีย์แล้ว ยังเสริมด้วยการเลี้ยงเปิด ปลา วัว รวมทั้งปลูกผลไม้

“สุขภาพดีครับ แต่ก่อนไม่มีคนทัก แต่เดี๋ยวนี้มีคนอื่น ๆ สนใจเข้ามาถามว่าทำยังไง ผมบอกว่าเดี๋ยวก่อนไปเรียนรู้ก่อนนะ เลยกลายเป็นสนุกที่จะให้ความรู้คนอื่นต่อด้วย เลยอยากไปเรียนรู้เรื่องใหม่ ๆ จะได้เล่าให้คนอื่นฟังด้วย”

โครงการฯ นี้ไม่เพียงแต่สร้างอาชีพ สร้างรายได้เท่านั้น แต่ทำให้มองเห็นปัญหาของชุมชนและแนวทางแก้ไข เช่น เรื่องน้ำ ปัญหาที่ดิน เป็นต้น

นี่คือเสียงสะท้อนของผู้เข้าร่วมโครงการฯ กับศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนพริก ที่เป็น การเชื่อมเครือข่ายระหว่างปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานราชการ ภาควิชาการ และ ภาคเอกชน เพื่อพัฒนาอาชีพสำหรับชุมชน โดยมุ่งเน้นช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ โดยกระบวนการพัฒนาจากฐานชุมชนเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างแท้จริง

ผลทั้งหมดที่เกิดขึ้น เป็นเพราะกระบวนการทำงานที่เปลี่ยนจาก ‘เชิงรับ’ เป็น ‘เชิงรุก’ กล่าวคือ ที่ผ่านมามีวิถีปฏิบัติของศูนย์เรียนรู้แทบจะทุกแห่ง คือการ ‘รอ’ ให้คนนอกเข้ามาศึกษาเรียนรู้แนวคิด และแนวปฏิบัติของตัวเอง ด้วยความเชื่อที่ว่า ‘คนที่ตั้งใจมาคือคนที่ต้องการความรู้จริง ๆ’ แต่ข้อค้นพบ ของศูนย์ปราชญ์บ้านโนนพริกได้พิสูจน์แล้วว่า การออกไปค้นหากลุ่มคนที่ขาดโอกาสแล้วหยิบยื่นให้ ได้ผลสัมฤทธิ์ไม่แตกต่างกัน

**โครงการยกระดับการประกอบอาชีพเสริมด้วยเทคโนโลยีเกษตรผสมผสาน
ระบบอินทรีย์**

ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนพริก จังหวัดขอนแก่น

สร้างอาชีพ... สร้างคุณค่า คนพิการ

| มุานีรึเพื่อการพัฒนาคนพิการ
จังหวัดนคธราชสีมา

ปัจจุบันมีกฎหมายที่ส่งเสริมให้บริษัทต่าง ๆ จ้างคนพิการเข้าทำงานในองค์กร แต่กลับมีคนพิการเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีงานทำ เนื่องจากคนพิการจำนวนมากไม่ได้อยู่ห่างไกลเมืองใหญ่ยังไม่สามารถเข้าถึงโอกาสเหล่านั้นได้

เมื่อเอ่ยถึง ‘ความพิการ’ หรือ ‘คนพิการ’ ความรู้สึกแรกที่เกิดขึ้นตามมาคืออะไร ความสงสาร ความเห็นใจ แน่แน่นอนว่าคนพิการไม่สามารถใช้ร่างกายได้เหมือนคนปกติ แต่นิยามของการใช้ร่างกายได้ไม่เหมือนคนปกติไม่ได้หมายความว่าคนพิการไม่สามารถทำอะไรได้เลย ปัจจุบันมีกฎหมายที่ส่งเสริมให้บริษัทต่าง ๆ จ้างคนพิการเข้าทำงานในองค์กร แต่กลับมีคนพิการเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีงานทำ เนื่องจากคนพิการจำนวนมากไม่ได้อยู่ห่างไกลเมืองใหญ่ยังไม่สามารถเข้าถึงโอกาสเหล่านั้นได้

รายงานข้อมูลสถานการณ์คนพิการในประเทศไทย กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ณ วันที่ 30 กันยายน 2563 ระบุว่า ประเทศไทยมีคนพิการที่อยู่ในวัยทำงาน (15 - 59 ปี) ทั้งหมด 853,504 คน ในจำนวนนี้ไม่ได้ประกอบอาชีพด้วยสาเหตุต่าง ๆ 182,031 คน โดยภาคอีสานเป็นภาคที่มีคนพิการมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.08 ของประเทศ

มูลนิธิเพื่อพัฒนาคนพิการ จังหวัดนครราชสีมา ทำงานกับคนพิการในหลายพื้นที่เป็นเวลากว่า 10 ปี มีเป้าหมายสำคัญคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยเฉพาะการเข้าถึงสิทธิที่คนพิการพึงมีจากหน่วยงานรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการนำพาคนพิการให้เข้าถึงสิทธิ การรับกายอุปกรณ์ จดทะเบียนคนพิการ หรือการรับเบี้ยยังชีพ

จากประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปี พบว่า การต่อสู้ให้ได้มาซึ่งสิทธิขั้นพื้นฐานที่คนพิการควรจะได้รับก็จำเป็น แต่เมื่อทบทวนดูแล้วพบว่า สิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ คือ การส่งเสริมคนพิการให้มีอาชีพ มีรายได้ และสามารถพึ่งพาตัวเองได้

สร้าง ‘คุณค่า’ จากอาชีพ

แต่กระบวนการสร้างคุณค่าจากอาชีพไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะตลอดช่วงชีวิตของคนพิการ การตกอยู่ในสถานะจำยอมรับสภาพโดยเฉพาะประเด็นความพิการเป็นเรื่องของบาปกรรม¹ ส่งผลให้ความช่วยเหลือและการขอรับความช่วยเหลือออกมาในรูปของการสงเคราะห์มากกว่าการพัฒนาศักยภาพ

¹ โครงการวิจัย “การแก้ปัญหาคุณภาพชีวิตคนพิการ ครอบครัว สังคมอย่างยั่งยืน” ของพัชรภรณ์ ชนภัณฑารักษ์ และคณะ

นางสาวพัชราภรณ์ ชนกันฑารักษ์ มูลนิธิเพื่อพัฒนาคนพิการ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา อธิบายว่า ปัญหาที่กลุ่มคนพิการประสบอยู่ ไม่ใช่แค่ความยากลำบากที่เกิดจากความพิการทางร่างกายเท่านั้น แต่สิ่งที่ผลักดันให้คนพิการต้องออกมาทำมาหากินตามถนน หรือรอกการสงเคราะห์จากหน่วยงาน คือ การ **‘ขาดความเข้าใจ’** ทั้งจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ และสังคมรอบตัวว่าความพิการเกิดจากบาปกรรม แม้จะมีเหตุผลทางวิทยาศาสตร์รองรับก็ตาม ทำให้คนพิการเข้าไม่ถึงสิทธิประโยชน์ที่ควรจะได้รับ ทำให้การแก้ไขปัญหาคคนพิการไม่ถูกจุด คือการขอรับการสงเคราะห์ เรามองว่าประเด็นนี้เป็นการลดคุณค่า และตอกย้ำให้คนพิการเป็นกลุ่มคน

ผู้ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิอะไรได้มากนัก ผลตามมาก็คือเกิดความเหลื่อมล้ำมากขึ้นในสังคมไทย

ดังนั้น นางสาวพัชราภรณ์ มองว่า การสร้างคุณค่าที่ดีที่สุดคือ การสร้างคุณค่าด้วยตัวของคนพิการเอง และสิ่งที่ทำได้และเป็นความต้องการของคนพิการคือ เรื่องอาชีพ จึงนำไปสู่การทำ **โครงการสร้างพลังคนพิการประกอบอาชีพของเครือข่ายกลุ่มคนพิการของมูลนิธิเพื่อพัฒนาคนพิการ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา** ซึ่งดำเนินงานโดยมูลนิธิเพื่อพัฒนาคนพิการ ที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้คนพิการมีอาชีพ มีรายได้ และพึ่งพาตนเองได้

ถอดบทเรียน เปลี่ยน Mindset

การทำงานใช้การถอดบทเรียนเป็นเครื่องมือหลักในการดึงประสบการณ์ด้านอาชีพของกลุ่มคนพิการ เหตุผลที่ยังไม่มุ่งเป้าไปในเรื่องการพัฒนาอาชีพโดยตรง ทีมงานให้เหตุผลว่า เนื่องจากกลุ่มคนพิการส่วนใหญ่ ยังติดอยู่กับกรอบความคิดเดิม คือ การยอมรับสภาพ ท้อ ถอดใจ ไม่เห็นคุณค่าและศักยภาพของตัวเอง

“เราจึงจำเป็นต้องเริ่มต้นที่การเปลี่ยนวิธีคิด เพราะหากยังไม่เปลี่ยนไม่ได้ การไปต่อเรื่องอาชีพก็เป็นเรื่องยาก”

ดังนั้น เป้าหมายของการถอดบทเรียนคือ การถอดประสบการณ์ด้านอาชีพของกลุ่มคนพิการ โดยจำแนกตามกลุ่มอาชีพของแกนนำจำนวน 4 คน โดยทั้ง 4 คนมีความพิการ และมีอาชีพที่ต่างกันไป และทุกคนสามารถประกอบอาชีพหล่อเลี้ยงตนเองได้ ซึ่งข้อมูลจากประสบการณ์ของแกนนำทั้ง 4 คน จะเป็นตัวอย่างให้กับผู้ร่วมเรียนรู้ในโครงการฯ 150 คน

กระบวนการทำงานเริ่มด้วยการแบ่งคนออกเป็น 4 กลุ่ม ตามอาชีพเดิมที่ผู้ร่วมเรียนรู้แต่ละคน ทำมาก่อนหน้านี้ คือ ช่างซ่อม ค้าขาย เกษตรผสมผสาน เลี้ยงสัตว์ แต่เมื่อสอบถามกลุ่มอาชีพที่เป็นความต้องการของผู้ร่วมเรียนรู้ เกิดกลุ่มอาชีพเพิ่มอีก 3 กลุ่ม คือ จักสาน ช่างเสริมสวย และตัดเย็บเสื้อผ้า

ต่อมาเป็นการจำแนกตามลักษณะการประกอบอาชีพ คือ 1. กลุ่มที่ทำแบบต่อเนื่องและมีรายได้ 2. กลุ่มที่ทำ ๆ หยุด ๆ ไม่ต่อเนื่อง และ 3. กลุ่มที่หยุดทำ จากนั้นจึงจัดกระบวนการถอดบทเรียนเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกอีกครั้ง โดยเน้นไปที่ข้อมูลของคนพิการว่า แต่ละคนทำอะไร พิกัดประเภทใด มีรายได้เท่าไร มีสภาพความเป็นอยู่อย่างไร เพราะแต่ละคนมีความจำเพาะและข้อจำกัดที่ต่างกัน เพื่อทำความเข้าใจ และส่งเสริมอาชีพให้คนพิการแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม

ทีมงานอธิบายว่า ช่วงแรกเน้นไปที่กลุ่มที่ทำ ๆ หยุด ๆ และกลุ่มที่หยุดทำ จำนวน 92 คน

“ตัวเลขค่อนข้างสูง นั่นหมายความว่าส่วนใหญ่ทำ ๆ หยุด ๆ บางคนหยุดไปเลยก็มี และเมื่อวิเคราะห์ ในรายละเอียดก็พบว่า ส่วนใหญ่เกิดจากความช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนเพียงรูปแบบเดียวซึ่งไม่สามารถใช้ได้กับคนพิการทุกคน เพราะแต่ละคนมีความพิการต่างกัน มีสภาพกาย สภาพใจ ทศนคติ ความพร้อม และการสนับสนุนจากครอบครัวไม่เท่ากัน อีกประการคือ ประสบการณ์การทำงาน ทำให้มูลนิธิ พบว่า การประกอบอาชีพใด ๆ ควรต้องมีอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ เพราะคนพิการบางคนมีอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า แต่บางวันไม่มีงาน หรือรู้สึกเบื่อก็หาอาชีพอื่นมาเสริม คนเราต้องทำหลายอย่าง ห้ามทำอย่างเดียว”

ส่วนกลุ่มที่มีอาชีพและทำมาอย่างต่อเนื่อง พบว่า ส่วนใหญ่ทำมากกว่า 1 อาชีพ หลายคนกลางวันปลูกผัก กลางคืนสานเปลและถักหมวก เกิดการเพิ่มรายได้ เพิ่มความสนุกให้ชีวิต

“ข้อมูลจากการถอดบทเรียนทำให้เห็นว่า การพัฒนาอาชีพคนพิการต้องออกแบบเฉพาะบุคคล เมื่อทำความเข้าใจตรงนี้ได้ แล้วค่อยมาวิเคราะห์ต่อว่าใครอยากจะประกอบอาชีพอะไร ต้นทุนมีไหม ต้องสนับสนุนอะไรเพิ่มเติม ซึ่งเทคนิคที่ทีมเราใช้คือการลงพื้นที่ เข้าถึง และพูดคุยทุกบ้าน เพราะเราต้องเห็นบริบทจริง ๆ ของคนพิการทุกคน” นางสาวพัชรภรณ์ เล่ารายละเอียดการทำงาน

กำหนดเป้าหมายแล้วไปพร้อม ๆ กัน

หลังรู้เหตุผลและปัจจัยในการประกอบอาชีพที่ทำ ๆ หยุด ๆ กระบวนการถัดมาเป็นการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สอบถามความคาดหวังด้านอาชีพ รายได้ และความรู้ที่ต้องการสนับสนุนเพิ่มเติม โดยพิจารณาร่วมกับศักยภาพทางร่างกายและสอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ ส่วนใหญ่เลือกอาชีพสานเปลญวนและหมวก โดยมีกลุ่มแม่บ้านห้วยแคนซึ่งทำอาชีพสานเปลและหมวกมาช่วยสร้างแรงบันดาลใจ

“การทำเปलगวนไม่เกินศักยภาพที่พวกเขาจะทำได้ และไม่ต้องลงทุนมาก ลงทุนซื้อเศษผ้า 25 บาท ได้เปล 2 อัน ขายราคาอันละ 60 บาท ทำได้ภายใน 1 วัน คนพิการก็ตื่นตื่น ทำเสร็จขายได้ทันที อีกอย่างวัฒนธรรมของชาวอีสานนิยมใช้เปलगวนไว้นอนเล่นทั้งที่บ้านและทุ่งนา จึงมีตลาดรับซื้อ ส่วนการสานหมวกก็ใช้วัสดุจากต้นกกไหลที่ส่งเสริมให้ปลูกในบ้าน เป็นอาชีพที่ทำได้ตลอดเวลา ไม่ต้องออกไปรับจ้างนอกบ้าน ในระยะยาวจะส่งเสริมให้กลุ่มแบ่งหน้าที่เป็นฝ่ายผลิต ฝ่ายการตลาด และฝ่ายควบคุมคุณภาพ” ทีมงานให้เหตุผล

สำหรับการพัฒนาอาชีพ ดำเนินงานในลักษณะการอบรมเชิงปฏิบัติการ ใช้เวลา 30 ชั่วโมง เน้นการปฏิบัติ ให้ฝึกทำจนกว่าจะทำได้ เป็นวิทยากรซึ่งเป็นเครือข่ายแม่บ้านบ้านห้วยแคนเข้ามาให้ความรู้ หลังอบรมเสร็จจะมีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างคนพิการด้วยกัน โดยให้ทุกคนนำผลงานจากการเรียนรู้และฝึกฝนในโครงการฯ มาโชว์ในกลุ่มให้เพื่อน ๆ ช่วยกันประเมินทั้งฝีมือ และกำหนดราคาขายร่วมกัน

“วิธีนี้เป็นวิธีที่ง่ายที่สุด ถ้าเราไปบอกก็เหมือนสอน แล้วเขาจะไม่จำ ถ้าคุณจะไปซื้อหมวกใบนี้ จะซื้อราคาเท่าไร ทำไม่ถึงซื้อเท่านี้ บางคนซื้อราคาสูงเพราะอะไร เพราะคุณแล้วถูกใจ สวยงาม เขากลับซื้อเพราะเห็นว่าคุณภาพดี แต่บางใบคนก็ไม่กล้าซื้อเพราะไม่สวย สิ่งเหล่านี้เขาเป็นคนพูดออกมาเอง ซึ่งวิธีนี้ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี มีการพัฒนาชิ้นงานให้ดีขึ้นเพราะเป็นการสะท้อนจากคนพิการด้วยกันเอง เขาจะยอมรับและเข้าใจกันได้มากกว่าที่คนอื่นพูด”

ลุงเคน บุตรโชติ อายุ 68 ปี หนึ่งในผู้ร่วมเรียนรู้ซึ่งเป็นคนพิการทางการเคลื่อนไหว เล่าว่า เดิมประกอบอาชีพสานแห และทำเกษตรปลูกผักกินเองเพื่อลดรายจ่าย การสานแห 1 อัน ใช้เวลา 3 เดือน ขายได้ราคา 900 - 1,000 บาท แต่เมื่อได้มาร่วมโครงการฯ นี้ ก็เห็นโอกาสของการประกอบอาชีพมากขึ้น เพื่อสร้างรายได้เลี้ยงตนเอง จึงสนใจเรียนถักเปลเพิ่มเติม เพราะมีทักษะการสานแหอยู่แล้ว การเรียนรู้เรื่องการถักเปลเพิ่มเติมจึงไม่ใช่เรื่องยาก **ปัจจุบันนี้ลุงเคนถักเปลได้เดือนละ 50 - 70 อัน และมีรายได้เพิ่มขึ้นเดือนละเกือบ 4,000 บาท**

สำหรับ **นางสาวสมจิตร ขาปัญญา ผู้ร่วมเรียนรู้อีกคนที่มาในฐานะ ‘ต้นแบบ’ ด้านอาชีพ** บอกว่า เธอรับตัดเย็บชุดอยู่ในหมู่บ้านมานานแล้ว ได้ค่าแรง 200 - 300 บาทต่อชุด มีงานให้ทำเป็นประจำ รู้สึกภาคภูมิใจมากเมื่อทางมูลนิธิ ชวนให้ไปเป็นตัวอย่งด้านอาชีพแก่คนพิการ นำผลงานตัดเย็บไปให้ผู้ร่วมเรียนรู้ดู แล้วให้ขึ้นไปพูดบนเวที ก็รู้สึกยินดี

“เมื่อก่อนคิดว่าตัวเองอ่อนแอ เวลาใครถามเรื่องความพิการ น้ำตาจะไหลทุกที แต่เมื่อพูดไปพูดมา น้ำตาก็หมดไปเอง เพราะได้แก้ปมจากการที่ได้พูดให้คนอื่นฟัง ได้พูดแล้วสบายใจ ชวนให้คนพิการคนอื่น ๆ ทำงาน จะได้อยู่ด้วยตัวเองได้ คนมักจะรู้สึกว่าคุณพิการ เป็นภาระ ถ้าเราไม่ยอมให้คนอื่นดูถูกก็ต้องทำให้คนอื่นเห็นว่าเราอยู่ด้วยตัวเองได้ สามารถทำงานเลี้ยงตัวเองได้ ถ้าให้โอกาส คนพิการก็ทำได้”

นางสาวสมจิตร บอกว่า ตอนนี้รู้สึกภูมิใจมาก ทุกวันนี้อยู่แบบไม่เป็นภาระของคนอื่น เมื่อก่อนรู้สึกเป็นกรรมที่เกิดมาพิการ จึงรู้สึกต่อต้านในใจ แต่วันนี้อยากพูดกับคนพิการว่า อยากให้ใจสู้จะทำอะไรขอให้คิดบวก แล้วเราจะอยู่ได้อย่างมีความสุขเหมือนกัน หากมือยังมีแรงให้สู้และทดลองทำ อย่ายอมแพ้ง่าย ๆ

คนมักจะรู้สึกว่าคุณพิการ เป็นภาระ แต่อยากให้คุณรู้สึกใหม่ว่าคุณพิการดูแลตัวเองได้ ถ้าเราไม่ยอมให้คนอื่นดูถูกก็ต้องทำให้คนอื่นเห็นว่าเราอยู่ด้วยตัวเองได้ สามารถทำงานเลี้ยงตัวเองได้ ถ้าให้โอกาส คนพิการก็ทำได้

แค่เปลี่ยนความคิด...ชีวิตก็เปลี่ยน

แม้การเปลี่ยนความคิด หรือที่เราเรียกว่า Mindset เป็นเรื่องยาก แต่โครงการฯ นี้ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า **‘ทำได้’** หากทำด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ และทำอย่างมีกระบวนการ ด้วยการสร้างพื้นที่หรือ สร้างโอกาสให้เกิดการสื่อสารโดยกลุ่มคนที่พูดภาษาเดียวกัน

วิธีการที่โครงการฯ นี้ใช้คือ ใช้การ **‘สร้างแรงบันดาลใจ’**

โดยกลุ่มคนพิการด้วยกันเอง และเมื่อต้องฝึกอาชีพก็ให้วิทยากรซึ่งเป็นผู้พิการด้วยกันเป็นคนให้ความรู้ คนนอกทำหน้าที่เพียงอำนวยความสะดวกเท่านั้น ขณะที่ทีมงานใช้วิธีพูดคุยแลกเปลี่ยน เก็บข้อมูลรายบุคคลให้ผู้ร่วมเรียนรู้ดู ถอดบทเรียนเป็นรายบุคคลให้เห็นต้นทุน แล้วมาจัดกลุ่มเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ จะทำให้เห็นว่าทำอะไรรายได้ของแต่ละคนไม่เท่ากัน ทั้ง ๆ ที่ทำอาชีพเดียวกัน กระบวนการแบบนี้ทำให้คนพิการเรียนรู้วิธีการหารายได้ว่ามีวิธีการอย่างไร ซึ่งในแต่ละอาชีพก็อยู่บนฐานของความรู้ ความสามารถ ความพิการ และการสนับสนุนจากคนรอบข้าง

และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ‘การรู้จักคนพิการอย่างลึกซึ้ง’ ทั้งเรื่องของความพิการแต่ละประเภท เช่น คนพิการด้านสติปัญญา หรือร่างกาย สิ่งที่เป็นปมเด่น ปมด้อย ชอบงานบริการ ชอบเลี้ยงสัตว์ หรือชอบ บันทึกลง เพราะการเข้าใจและรู้จักจะทำให้การออกแบบการทำงานตรงกับความต้องการและลักษณะของ ผู้ร่วมเรียนรู้

นางสาวพัชราภรณ์ บอกว่า ประสบการณ์จากการทำโครงการฯ นี้ทำให้เกิดข้อค้นพบเพิ่มเติม อีกว่า จุดเริ่มต้นในการพัฒนาและส่งเสริมคนพิการ นอกจากต้องทำความเข้าใจข้อจำกัดของคนพิการ เข้าใจบริบทรอบตัวเขาแล้ว ต้องทำให้เขาเกิดความมั่นคงทางใจ คนพิการส่วนใหญ่ต้องการมีอาชีพ และรายได้เลี้ยงตัวเอง เขาไม่ต้องการให้ใครมองว่าเป็น ‘ภาระ’ คนพิการต้องการมีอาชีพที่เหมาะสม ตามศักยภาพที่เขาจะทำได้ ต้องการเรียนรู้และประกอบอาชีพที่หลากหลาย โดยเฉพาะคนพิการ สูงอายุ ส่วนการสนับสนุนเด็กพิการหรือคนที่พิการแต่กำเนิดก็ต้องคอยพยุง พาเขาทำ ให้เขาค่อย ๆ เรียนรู้และเติบโตขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า การทำงานกับคนพิการต้องมีพี่เลี้ยง การอบรมหลายครั้ง ถ้าคนพิการไม่มีพี่เลี้ยงเขาไม่สามารถเดินทางมาได้ ดังนั้นการพัฒนาคนพิการต้องสร้างฐานชุมชน และครอบครัวควบคู่กันไป

**โครงการสร้างพลังคนพิการประกอบอาชีพของเครือข่ายกลุ่มคนพิการ
ของมูลนิธิเพื่อพัฒนาคนพิการ
มูลนิธิเพื่อพัฒนาคนพิการ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา**

สำนักพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

เลขที่ 388 อาคารเอส. พี. ชั้น 13 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน
เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400

สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม

0-2079-5475 กด 3

065 9691364

Community@EEF.co.th

ทุนส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

Facebook

แผนที่การทำงาน